HRVATSKI TJEDNIK

novine za kulturna i društvena pitanja

NAKLADA MATICE HRVATSKE

zagreb,
18. lipnja 1971.
godina I
broj 10
cijena 2 dinara

Dražen Budiša:

NE POSTOJI »OPŠTE JUGOSLOVENSKI STUDENTSKI POKRET«

»Pokreti studenata mogu se temeljiti tek na konkretnim problemima vlastite sredine«

»Na jugoslavenskoj razini studentska organizacija može biti samo udruženje Saveza studenata republikâ i pokrajinâ, i to takvo udruženje koje ne može kreirati politiku za sve organizacije.

Mi smo predlagali da Udruženje Savezâ studenata Jugoslavije kao najširi organ (a ne najviši, kao dosad!) ima konferenciju na kojoj se ne stvara općejugoslavenska studentska politika, nego se razmjenjuju iskustva i dogovaraju zajedničke akcije. Radno-izvršni organ ovoga tijela ima biti Koordinacijski odbor. I Konferencija i njeno izvršno tijelo trebaju biti sastavljeni po načelu delegiranja, na paritetnoj osnovi, a jedini način rada u tim tijelima bio bi dogovaranje i nenadglasavanje. Tražili smo, također, i dislociranje odborâ Konferencije, koji su sada svi u Beogradu. Sve ove zahtjeve razradili smo u našim amandmanima na prijedlog statuta SS Jugoslavije.

Neke delegacije pokušavale su uniformirano jedinstvo braniti tezom o jedinstvenom jugoslavenskom revolucionarnom studentskom pokretu. Mi polazimo od stava da ne postoji »opšte jugoslovenski studentski pokret«, nego da se pokreti studenata mogu temeljiti tek na konkretnim problemima vlastite sredine. Pokret hrvatskih sveučilištaraca to je najbolje pokazao. On je nastao kao reakcija sveučilištaraca na probleme hrvatskoga gospodarstva, hrvatske politike i hrvatske kulture. Savez studenata kao samostalna društveno-politička organizacija jest oblik u kojemu se pokreti strukturiraju, što još ne znači da se i institucionaliziraju. Ukoliko je ta organizacija temeljena na bitnim načelima na kojima izrasta pokret, tj. na načelima autohtonosti i samostalnosti, ona se kao takva, dakle samostalna, mora postavljati prema svim društvenim strukturama u vlastitoj sredini ili izvan nje.

Nama je u Novom Sadu nametnuta diskusija u kojoj su se državotvorni kriteriji za reorganizaciju studentske organizacije na nivou Jugoslavije – nadavali kao bitni. Ne mislim da je državnost i logika državnosti ono po čemu bi se trebali uređivati odnosi u studentskim organizacijama, što ne znači da je borba za konstituiranje republikâ kao suverenih državâ nešto što je irelevantno za studentsku akciju. Naprotiv! Naši prijedlozi za reorganizaciju SS Jugoslavije nošeni su čvrstim uvjerenjem o neophodnosti utemeljenja SS po republikama i pokrajinama kao samostalnim društveno-političkim organizacijama, koje, naravno, nisu suverene u državnom smislu, ali su suverene kao samostalne društveno-političke organizacije.«

Izjava predsjednika SS Zagreba za »Hrvatski tjednik« u vezi s IX. konferencijom SSJ u Novom Sadu
(O dojmovima drugih delegata iz Hrvatske čitajte na str. 6.)

HOĆE LI PRESTATI IZLAZITI BIBLIOTEKA »PET STOLJEĆA HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI«?

GOVORE:
RAFO BOGIŠIĆ – IVAN DONČEVIĆ – IVO FRANGEŠ – BRATOLJUB KLAIĆ – VLATKO PAVLETIĆ – JAKŠA RAVLIĆ – AUGUSTIN STIPČEVIĆ – KRSTO ŠPOLJAR – DRAGUTIN TADIJANOVIĆ – ŠIME VUČETIĆ

Čitajte na stranicama **12, 13 i 14**

Čakavski sabor u Žminju

Str. 15

Dubrovački krug kredom

Str. 18

Himna

Primijetio sam u novinama da se u vezi s novim republičkim ustavom govori i o mogućnosti da »Lijepa naša« bude proglašena službenom himnom SR Hrvatske. Ne bi li bilo prikladno da se tom zgodom službeni tekst himne u prvom retku druge (odnosno posljednje) kitice vrati svom izvorniku koji glasi »Teci, Savo hitra, teci«? Nije mi poznato kako je došlo do sadašnjega teksta »Teci, Savo, Dravo, teci« koji nekako svraća pažnju smo na sjeverni dio hrvatske domovine. Vjerojatno je u svoje vrijeme takva promjena bila od posebnog značenja — u vrijeme madžarskih teritorijalnih i političkih presizanja na Hrvatsku. Izvorni tekst misaono nadilazi političke okolnosti pojedinih razdoblja pa i pod tim vidikom zaslužuje poštivanje. On u Savi gleda glavnu rijeku Hrvatske. u nekom smislu središnju rijeku Hrvata koja u šumu svog snažnog brzog toka kao da nosi osjećaje svih nas, pripadali mi bilo kojem dijelu hrvatske domovine (ne samo sjevernom!). Nije li upravo to izvorno značenje više prikladno za hrvatsku himnu?

JOSIP KUKULJAN
Zagreb

»Divlje svinje«

Pridružujući se kritici Zvonimira Goloba i Branimira Donata u HT broj 8 od 4. lipnja 1971. godine o seriji »Kuda idu divlje svinje«.

Kao borca vređaju me scene iz epizode u epizodu i pitam se: Što će reći radnici borci i komunisti iz revolucionarnih predgrađa Zagreba kada im se javno preko TV prišije etiketa kriminalaca. beskičmenjaka, nezainteresiranih ljudi za sudbinu svoga naroda u vrijeme tuđinske okupacije, masakriranja zajedno sa omrznutim domaćim ološem ustašama i četnicima?

I mi. nezagrepčani dobro znamo da su radnički borci i komunisti prvenstveno iznikli iz zagrebačkih radničkih četvrti Trešnjevke, Dubrave, Vrapča i Podsuseda. a ne iz feudalnih ostataka i kapitalističkih magnata hrvatske buržoazije. što se ovom serijom skrnavi. Zato se pitam: gdje su preživjeli radnički borci, komunisti, njihovi sinovi i unuci da već nijesu podigli svoj glas protiv ovakve lakrdije. Tom serijom se pobijaju sve istine o zagrebačkom partijskom centru, borbi ilegalnog Zagreba, sve ono što je rečeno na svečanoj sjednici povodom pedesetogodišnjice KPH i partijske organizacije Zagreba na kojoj je prisustvovao i drug Tito. sve ono što je rečeno u ranije prikazanoj seriji o borbi zagrebačkih ilegalaca u udarnim grupama. Jednom riječju, zasjenjuje se sve ono što je dao poznati revolucionarni Zagreb za sve naše narode u granicama Hrvatske. Kao učesnik NOR-a sjećam se nekih Zagrepčana koji su slučajem okolnosti uspjeli pobjeći iz zatvora UNS-a. redarstva NDH ili Gestapoa. ali s kožom svom opaljenom žigovima željeza užarenog u vatri. i pri svemu tome ostajali su ljudi. a ne kao Stivičićev »Kinez« i njemu slični.

LJUBOMIR ĐURIČ
Zagreb

»HT« u Lici

U Gospiću, i ostalim ličkim mjesvima koliko mi je poznato, ne može se lako doći do »Hrvatskog tjednika« dok se istovremeno u svim novinskim kioscima diljem cijele Like prodaju sve najrazličitije naše novine i časopisi iz svih naših krajeva od Gevgelije i Bitole do Subotice. Novog Sada, Maribora. Ljubljane i drugih naših krajnjih. međašnjih gradova. Ne znam od kuda i čemu ta diskriminacija ozbiljnom listu. dok se istovremeno u nas dozvoljava rasprodaja kudikamo manje vrijednih novina i čitava jedna za ozbiljnijeg čitaoca plejada napisanih bezveznosti i gluparija?! Zar »Hrvatski tjednik« ne zaslužuje punu slobodu prodaje i slobodu da bude ravnopravno i slobodno zastupljen sa svim našim drugim listovima u pojedinim novinskim kioscima i drugim prodajnim mjestima novina?! Ili bi to nekome smetalo, ali onda tko je taj netko i zašto se javno i s punim imenom ne javi danas kad kod nas svatko može slobodno i bez uvijanja iznijeti svoje mišljenje?!

NIKOLA BIČANIĆ
Gospić

Vojne škole

Druže urednice!

Obzirom da su raspisani konkursi za prijem u vojne škole i akademije, u kojima je naglašen princip ravnomjerne zastupljenosti narodâ i narodnosti, bilo bi korisno našoj omladini dati potpunija objašnjenja o tom pitanju, jer i to može pomoći da se prevlada slabija zastupljenost starješinskog kadra JNA iz redova hrvatske nacionalnosti. Ako bi se produžilo dosadašnje stanje u svezi s prijemom, gdje je bilo dosta propustâ, nebrige i deformacija, posebno u nekim vojnim odsjecima. problem bi se zastupljenosti još više zaoštrio, posebno odlaskom ratnoga kadra u penziju. Tko je odgovoran za to što ima ne malo općina u SRH. iz kojih, i po više godina za redom. ni jedan omladinac hrvatske nacionalnosti nije primljen u vojne akademije, ako ne organi kojima je bila dužnost da na tomu rade! Poznate afere s karakteristikama regruta dovoljno govore o tomu što li je tek bilo s karakteristikama onih koji su se »usudili« konkurirati za akademije.

Moglo bi se navesti dosta primjera koji u potpunosti opovrgavaju teorije da je omladina SRH »kriva« što se, tobože, rjeđe javlja na natječaje, a drugi se javljaju, jer su u pitanju tradicija. nerazvijenost i slično, pa, po istima, ispada da su borbene tradicije hrvatskoga naroda slabe, a nerazvijenost isključena.

Mislim da bi našu omladinu jedino trebalo osloboditi nekih oblika predrasuda i straha, a koje su posijali razni »pisci« karakteristika i ovakvi »teoretičari«. Bilo bi korisno da se u većoj mjeri organiziraju razgovori, posebno mlađih oficira, sa školskom omladinom, jer jedino tako omladinci mogu dobiti uvid u pravo stanje, kao i informacije o svim pitanjima koja ih i te kako zanimaju. Ilustracije radi navodim da je u mojoj klasi bilo primljeno oko 15 omladinaca iz STŠ Osijek. zahvaljujući prethodnom razgovoru našeg starješine s istima. a gdje toga nije bilo, i odziv je bio slabiji, da ne kažem. i onemogućen, za što, na žalost. ima dosta primjera.

Promjenama u našem društveno-političkom sustavu. pravilnim rješavanjem mnogih pitanja vezanih za život i rad pripadnika JNA, kao i reformom vojnoga školstva, stvorene su najšire mogućnosti za odziv i prijem omladine u vojne škole i akademije. Status istih u potpunosti je reguliran time što su podoficirske škole u rangu srednje škole, a akademije u rangu fakulteta. Programi istih na najvišem su znanstvenom nivou, a nastavni kadar jest najbolji koji se mogao odabrati između starješinskog kadra. kao i s građanskih škola i fakulteta.

Iste daju široku lepezu znanja i zvanja. Tako, npr. studenti koji svrše Visoku tehničku školu KOV. stječu zvanje diplomiranih inženjera raznih struka. a po svršetku Opće Vojne Akademije postoje najšire mogućnosti za napredovanje i daljnje školovanje na Višoj Vojnoj Akademiji itd. U JNA je rad, zalaganje i stručnost osnovni kriterij za vrednovanje ličnosti. Posebna se briga vodi o svakom pripadniku i izlazi se ususret svim objektivnim željama. gdje je god to moguće. Vjerujem da će naši omladinci znati dobro iskoristiti pružene šanse, koje, u današnjim uvjetima. doista bolje ne mogu biti, i da će svojim odzivom do kraja demantirati »teorije« kojekakvih »pisaca«, iza čega se, u biti, krije nacionalizam, odnosno birokratski pristup i način rada nekih organa odgovornih za prijem.

Kapetan I. klase.
DUKOVAC inž. NIKOLA
Zagreb

Jelačić

U vezi članka Zvonimira Kulundžića pod gornjim naslovom u »Hrvatskom tjedniku« br. 8 od 4. lipnja ove godine, osjećam se ponukanim da i ja kažem svoju riječ. O tome, treba li ili ne nanovo postaviti spomenik velikom Hrvatu, mislim, da uopće ne treba raspravljati. Kad je već učinjena neoprostiva greška uklanjanjem tog spomenika. unatoč prosvjedima Zagrepčana. red je da sad ispravimo tu grešku i da spomenik svome velikanu, simbolu Zagreba. nanovo postavimo.

Kako sam shvatio članak, sporno je mjesto njegovog smještaja. Dozvolite mi da s tim u vezi iznesem svoje mišljenje. Ne bih se složio tvrdnjom da se spomenik ne može postaviti na Trg Republike, gdje je stajao gotovo tričetvrt stoljeća (a da se pri tome ne mora izmijeniti ime trga!). Ako uzmemo u obzir da je ovaj spomenik bio simbol Zagreba, onda bi bilo najbolje da bude postavljen, zapravo vraćen, na svoje staro mjesto i okrenut onako kako je bio i ranije. Nikoga ne smiju vrijeđati grijesi prošlosti: ako je sablja bana Jelačića bila uperena na sjever, znamo što je ona time simbolizirala. A to jednako znaju i oni na koje je bila uperena kao i zašto je bila uperena. Sadašnja politika trebala bi izgladiti rane i posljedice Jelačićevog vremena, a simbol neka ostane kao opomena naraštajima koji dolaze da se klone zabluda iz prošlosti.

Prije nekoliko mjeseci čitao sam u zagrebačkom tisku da će se ispod Trga Republike prokopati pješački prolazi, a da je također u planu prokopavanje tunela ispod Zagreba u smjeru istok - zapad. Time bi se promet pješaka i vozila znatno odteretio kroz Trg Republike i spomenik na tom trgu, u tom slučaju, ne bi smetao pojačanom. danas već zahuktalom, prometu kroz trg.

O drugoj alternativi. koju predlaže Zvonimir Kulundžić. da se spomenik postavi na Rooseveltov trg, trebalo bi porazgovarati. Prostor je zaista idealan. ali — na koju stranu će biti uperena sablja velikog bana? Obzirom na okoliš. najidelaniji položaj spomenika bio bi da zgrada gimnazije bude IZA njega. Sablja bi u tom slučaju bila uperena na istok. a znamo da ban Jelačić nije imao nikakovih sporova s istokom. zapravo sa Srbima. jer su mu Srbi u Hrvatskoj i tadašnjoj Vojnoj krajini davali značajan oslonac u borbi protiv madžarske hegemonije. Bude li sablja usmjerena na sjever, položaj spomenika ne bi bio toliko efektan. jer bi i zgrada gimnazije. a i Savska cesta (značajna prometnica) ostajale SA STRANE. Prvi položaj. da zgrada gimnazije bude IZA spomenika (najbolje rješenje na tom mjestu) može se prihvatiti. ako hoćemo — u želji da spomenikom svom banu i velikanu očuvamo uspomenu — svijesno i namjerno zapostaviti simbol sablje. što bi bilo. možda. prihvatljivo.

Još nešto: Rooseveltov trg posvećen je uspomeni jednom velikom čovjeku. Ima li smisla da na tom trgu postavljati spomenik jednom drugom velikanu. suprotan prvome u vremenu. djelovanju i ciljevima kao i u nacionalnoj pripadnosti. a da pri tome ne pomišljamo na promjenu imena trga? Predpostavljam da je i to pitanje o kojemu treba razmisliti.

Ako već spomenik banu Jelačiću ne možemo vratiti na njegovo staro mjesto na današnji Trg republike, bilo iz kojeg. ali samo opravdanog. razloga. ne bi li bilo bolje da ga onda postavimo na neko vidljivo mjesto u novom dijelu Zagreba. u novom središtu (svakako na lijevoj obali Save!), gdje bi bio zapaženiji i vidljiv iz veće udaljenosti? Mislim da bi takovo rješenje bilo još najbolje i zanimala bi me mišljenja drugih o tom prijedlogu.

DRAGUTIN ŠIPEK
Rijeka

Kratko i jasno: bana Jelačića treba postaviti na njegovo mjesto! Kako uopće nekome pada na pamet da mu traži neku drugu »lokaciju«?! Zar Kulundžiću nije jasno da njegova defetistička ideja o postavljanju spomenika ispred moje bivše gimnazije znači političku degradaciju Jelačićeve osobe i njegova djela? Da se to kojom nesrećom ostvari, bio bi to jednako takav herostatski čin kao što je bilo i njegovo rušenje. To bi značilo da Jelačiću dodjeljujemo drugu »lokaciju« i u hrvatskoj povijesti, a za to Kulundžić bez obzira na svoje historiografske sposobnosti — ipak nije ovlašten!

A što se. pak, »prometnih« problema tiče, imam reći ovo: veoma ću rado svakoga dana nositi svoj auto oko spomenika, samo da Jelačića bana tamo vidim. Nisam ga. naime, nikad vidio, jer sam mlad!

STJEPAN KUŠEVIĆ
Zagreb

Već je bilo vrijeme da se potakne pitanje, zašto je uopće spomenik Banu Jelačiću bio uklonjen, kada je on predstavljao jednu historijsku ličnost, koja je mnogo učinila za Hrvatski narod. Bio sam u inozemstvu i vidio gradove sa mnogo lijepih i starih spomenika, kao Budimpeštu, Beč, Prag, Rim itd. Kako bijedno izgleda naš Zagreb, prema tim gradovima, a koji ima isto bogatu kulturnu prošlost. Spomenike u Zagrebu možemo nabrojiti na prste. Na Zrinjevcu pokraj poprsja Domjaniću, mogle bi se postaviti biste piscima Nazoru i Tin Ujeviću. Trebalo bi postaviti spomenike Matiji Gubcu (na Markovom trgu). Petru Zrinskom i Krsti Frankopanu. Onda bi svaki stranac kada dođe u naš grad imao što vidjeti i upoznati našu kulturnu baštinu.

Osim toga u Pošti Zagreb 2 nalazi se bista narodnom heroju Vilimu Galjeru, a u dvorištu u Trnjanskoj c. 1 bista narodnog heroja Janka Gredelja. Bilo bi mnogo ljepše i pristupačnije, da se te biste premjeste i postave na grobnici Narodnih heroja na Mirogoju u Zagrebu i možda takove biste postave i drugim narodnim herojima pokopanima u tu grobnicu.

E. LEDINSKI
Zagreb

Vjernici i SK

U trenutku smo kada političko vodstvo ove zemlje ima gotovo plebiscitarnu podršku. Vjerojatno je, kao posljedica takve situacije. niknula i misao da se svim pojedincima koji to žele. bez obzira na njihovu religioznost. dopusti učlanjenje u organizaciju koja je pokretač. usmjerivač i garant takve jedne, od svih prihvaćene. politike. Svoja politička stajališta danas temelje na programu SK i mnogi teisti i mnogi ateisti. koji nisu aktivisti, pa otuda i zaključak nekih protagonista žive političke aktivnosti. da nema zapreke za učlanjenje svakoga pojedinca. koji pripadnost ovom političkom programu i formalno želi iskazati.

Međutim. dubljom analizom problematike nailazimo na poteškoće za koje mislimo da nije moguće prevladati. Oduševljenje za jednu politiku ne nosi u sebi i ideološku i filozofsku komponentu iz kojih proizlazi komunistički program i ponuđeni nazor na svijet. život i čovjeka. Marksizam. na kojemu se temelji komunistička organizacija. temeljito se izjasnio o pitanju religije. dajući svoju svestranu dijalektičku analizu religioznog fenomena i. uz ostalo. s čime se dr Šagi-Bunić neće složiti, on oslobađanje čovjeka od religiozne dogme pretpostavlja oslobađanju čovjeka uopće.

Ukratko· teizam i ateizam dva su dijametralno suprotna stajališta. kad se radi o temeljnim pitanjima čovjeka. Njihova »ideološka« različitost ne može biti pomirena nikakvom politikom; ona može biti pomirena samo DOBROVOLJNIM priklanjanjem jedne drugoj. Po mom sudu, pripadnikom ateističke organizacije može biti onaj vjernik koji to, u trenutku pristupanja, više nije. Mislim da »pravi vjernik« ni neće pristupiti takvoj organizaciji upravo zbog svoje »pravovjernosti«, ili će, pak, to učiniti iz oportunističkih ili drugih razloga. Međutim, ne primajući vjernike u svoje redove SK ne smatra religiozne članove ovoga društva »građanima drugoga reda«. On ih prihvaća kao ravnopravne sudionike našega društvenog preobražaja.

MIROSLAV KANTAR.
Posavski Podgajci

Kud plovi ovaj brod

U »Hrvatskom tjedniku« br. 5 na drugoj strani pročitah članak druga Žanetića iz brodogradilišta »3. MAJ« u Rijeci, pod naslovom »Kuda plovi ovaj brod?«

Već u samom početku drug Žanetić pomalo vrijeđa riječima: »Siguran sam da Vam neće goditi što Vas nazivam drugovima i dragi«, a on to »ne shvaća sasvim ozbiljno«. Zašto ne kaže jasnije što misli, tko tamo radi? Dalje spominje »smjer oštrice«, pa kaže »onaj Vaš pravi smjer, ne deklarativni iza amandmana«. I ovdje se nije izjasnio kuda cilja, jer se ovo može tumačiti i na jedan neugodan način.

Redovno čitam »Tjednik« i nisam uočio da se nekoga izaziva ili huška, kako to Žanetić navodi. No, da je druga Žanetića toliko uzbudilo to što je jedan student, da bi prodao što više primjeraka, pronašao za sebe neku parolu koja nije ni uvredljiva, ni izazovna, nego ponekad čak i smiješna, to je druga stvar.

Sto biste onda, druže Žaneticu, rekli na one parole, natpise i drugo u »Ježu«, beogradskom »Studentu«, »Večernjim novostima« itd.

Sto se tiče napaćenosti hrvatskoga naroda i potlačenosti (ono »po Vama«), neka drug Žanetić pročita povijest hrvatskoga naroda, pa će vidjeti i, vjerujem, lakše zbrojiti godine slobode toga naroda (mislim: slobode u pravom smislu te riječi, kao i nepotlačenosti).

Zaista ne znam kuda plovi brod druga Žanetića, ali mi se čini da je zalutao, ili barem malo skrenuo u mutne i tuđe vode, pa bi trebao skrenuti ga na pravi put kako se ne bi nasukao. A što se pak tiče njegove oštrice, mislim da je i ona okrenuta u pogrešnom smjeru. Ja sam isto za to da se nacionalnost, sloboda, hrvatstvo (ali ne i velikohrvatstvo!) više ističu na djelu i u učvršćenju bratstva i jedinstva, a manje sa suvišnim parolama i kojekakvim (opet suvišnim), kako reče Igor Mandić u VUS-u. kičevima i raznim šarama.

NIKOLA BORAS.
Zagreb

ISPRAVAK

Na kraju pisma ing. Drage Tomaška »Znanost i nauka« u HT br. 8, str. 2 potkrala se tiskarska pogreška koja je izmijenila smisao teksta. Ispravni tekst glasi: »Kandidat koji je položio doktorski ispit, tiskao odobrenu doktorsku disertaciju i predao rektoratu 150 primjeraka tiskane disertacije, svečano je promoviran na doktora ekonomsko-komercijalnih znanosti(!) (Član 215-218). »Prema tome kada EKVŠ prozvana Fakultetom ekonomskih nauka nije time podignuta »na viši stupanj«, jer je upravo taj stupanj, tj. fakultetski već imala i prije!

HRVATSKI TJEDNIK

Novine za kulturna i društvena pitanja
Naklada: Matica hrvatska, Zagreb, Matice hrvatske 2. tel. 39-393

Uređuju: Stjepan Babić, Zvonimir Berković, Dubravko Horvatić, Jozo Ivičević, Tomislav Lađan, Srećko Lipovčan, Zvonimir Lisinski, Zlatko Posavac, Petar Selem, Tvrtko Šercar, Ivo Škrabalo. Hrvoje Šošić. Franjo Tuđman, Igor Zidić.

Glavni urednik: Igor Zidić.
Odgovorni urednik: Jozo Ivičević
Tajnik uredništva: Franjo Marinković
Likovni urednik: Sanja Iveković
Fotografija: Ranko Karabelj
Meter: Drago Čvrljak

Urednička vijeće: Zdravko Ašperger, Zvonimir Bartolić (Čakovec), Nikola Batušić, Vlaho Benković (Dubrovnik), Tihomil Beritić, Stjepan Ćuić, Žarko Domljan, Branimir Donat, Šime Đodan, Nedjeljko Fabrio (Rijeka), Vid Fijan (Varaždin), Ljubica Filipić-Ivezić (Pula), Vladimir Filipović, Cvito Fisković (Split), Miljenko Foretić (Dubrovnik). Ivo Frangeš, Ivica Gaži, Vlado Gotovac, Drago Ivanišević, Hrvoje Iveković, Dubravko Jelčić, Ljudevit Jonke, Radoslav Katičić, Igor Kulierić, Ivan Kušan, Trpimir Macan, Ante Marin, Ranko Marinković, Daniel Marušić, Dragan Mucić (Osijek), Zdenko Munk Ivan Mužić (Split), Stijepo Obad (Zadar), Vlatko Pavletić, Pavao Pavličić, Danilo Pejović, Strahimir Primorac, Stjepan Radić Vladimir Ruždjak, Željko Sabol (Bjelovar), Ante Sekulić (Delnice), Aleksandar Stipčević, Ivo Supek, Ante Sviličić (Split), Petar Šegedin, Šerif Šehović, Krešimir Šipuš, Fabijan Šovagović, Miroslav Šutej (Kutina), Dionizije Švagelj (Vinkovci), Dragutin Tadijanović, Bruno Tandara (Imotski), Mirko Tomasović (Split), Jelena Uskoković, Miroslav Vaupotić, Marko Veselica, Antun Vrdoljak, Vice Vukov, Vladimir Vuković, Franjo Zenko, Bože Žigo.

Adresa uredništva: 41000 Zagreb, Matice hrvatske 2 tel. 39 393.

Stranke se primaju svakog dana od 10 do 12 sati osim subote.
Rukopisi se ne vraćaju
Novine izlaze svakog petka.

Tisak: »Vjesnik«, novinsko-izdavačko i štamparsko poduzeće, Zagreb, Lj. Gerovac 1.

Pretplata: Godišnja 104,00 d; polugodišnja 52,00 d.

Za inozemstvo dvostruko.
Dinarske doznake uplatiti u korist računa: Kreditna banka Zagreb 301-8-2185, Zagreb, Matica hrvatska (ZA HRVATSKI TJEDNIK).
Devizne doznake uplatiti u korist računa: Kreditna banka Zagreb 301-620/1001-32000-523, Zagreb, Matica hrvatska (ZA HRVATSKI TJEDNIK).
Cijena oglasa: cijela stranica 5000 d, polovina stranice 2500 d, četvrtina 1250 d. 1 cm² 25 d.
Poštarina plaćena u gotovu.

O jednoj protuhrvatskoj karikaturi

SUDSKI PRAVORIJEK I SUD JAVNOSTI

O privremenoj zabrani raspačavanja zagrebačkog izdanja beogradskog lista »Večernje novosti« naš se tjednik dosad nije izjašnjavao, jer staro pravilo ispravnog ponašanja u novinstvu ne preporučuje nikakve javne sugestije dok se spor nalazi »sub judice«. Sad je, međutim, poznata već i pravomoćna presuda Vrhovnog suda Hrvatske. koji je u vijeću izuzetno jakog sastava (predsjedavao mu je sam predsjednik Vrhovnog suda dr Dražen Sesardić, a članovi su bili dr Žarko Vimpulšek i dr Bogumil Imenšek) našao da nema mjesta zabrani inkriminiranog broja tog lista zbog objavljivanja karikature »Kavanski stol« Ranka Guzine.

Takav pravorijek najvišeg hrvatskog sudišta svakako je pozitivan: pravno prihvatljiv, politički mudar i bez dvojbe koristan za demokratski duh javnoga života, do čega nam je svima i te kako stalo. No istodobno — da ovo stajalište ne bi izazvalo preveliko čuđenje naših čitatelja — odmah želim jasno naglasiti da samu karikaturu koja je bila povod sudskome postupku doživljavam kao neprikriveno protuhrvatski žalac jednoga lista koji je nebrojeno puta posvjedočio svoju temeljnu orijentaciju punu zle volje prema najnaprednijim stavovima i njihovim promicateljima u ovom preporodnom trenutku u životu Hrvatske.

Ovo prividno protuslovlje traži malo bliže pojašnjenje.

Da se podsjetimo samog crteža: kavanski stol prekriven kockastim stolnjakom (tako da su na prednjoj strani kvadrati naizmjenično zacrnjeni). na stolu mikrofon i pripremljena voda za govornika. pokraj stola prazan stolac. Teško je izigravati naivca pa ne vidjeti u ovoj karikaturalnoj sintezi kavanskog stola i javne političke govornice sugestiju identifikacije javne i kavanske politike. a naglašena šahovska ornamentika stolnjaka — bez obzira što tobože samo slijedi najtipičnije stvarne rekvizite — poslužila je ovdje radi nedvosmislenog ukazivanja da je do takvog poistovjećivanja došlo upravo u Hrvatskoj.

Budući da je upravo tih dana i s najautoritativnijeg mjesta izrečena kritika kavanskog politiziranja (kojega uvijek ima. osobito tamo gdje je kavanski život najviše razvijen). a budući da je već dugo jasno kako državno i partijsko vodstvo SRH uživa masovnu podršku naroda za svoje najnaprednije političke stavove, htjelo se podršku naroda prikazati kao podršku kavane. Stoga je ovaj crtački manevar bio uperen i protiv vodstva i protiv naroda: zapravo protiv njihova jedinstva! Vrlo razumljiv pothvat onih kojima takvo jedinstvo smeta! Istodobno je razumljivo i ogorčenje koje je u ovoj sredini takav pokušaj diskvalifikacije morao izazvati. to prije što se, ne birajući sredstva za svoju zlonamjernu svrhu, crtač i njegova redakcija nisu libili niske aluzije na hrvatski narodni i povijesni grb. Zagrebački je javni tužilac Slobodan Budak samo imao sluha za opravdano ogorčenje hrvatskog naroda kad je zatražio zabranu ove slabo prikrivene provokacije.

Unatoč svemu tome, dobro je da je Vrhovni sud odbio prijedlog za zabranu lista, premda se teško složiti s njegovim obrazloženjem u kojemu se ne uočava jasni protuhrvatski smisao inkriminirane karikature. Oporba svakoj sudskoj zapljeni novina ne proistječe samo iz profesionalne novinarske solidarnosti. kao što nije nadahnuta ni isključivo mudrim oprezom da se ne pruži podrška metodi koja drugom prigodom može biti primijenjena i protiv onih listova koji bi joj sad pljeskali. Veće su stvari u pitanju! Današnji povijesni trenutak novog ustrojstva SFRJ, koji znači preporodno vrijeme za Hrvatsku. povijestan je upravo po tome što potvrđuje i ustavnopravno utvrđuje čvrsto isprepletanje suverenosti. slobode i ravnopravnosti naroda s produbljenjem bitnih načela samoupravljanja i njihovim stvarnim uvođenjem u svakodnevni život svakoga radnog čovjeka. Obje su te temeljne političke svrhe nezamislive i neostvarive bez demokratskih metoda u svim područjima javnoga života i djelovanja! Demokracija — u ovom slučaju sloboda štampe — pravilo je igre bez koje nema pobjede. premda u toku igre protivnici mogu odstupiti i odstupaju od fair postupaka i ne biraju samo dopuštena sredstva. Stoga je u ovome slučaju važnije potvrditi slobodu štampe (čak i kad je zlorabljena) nego je okrnjiti zbog jedne plitke i neduhovite insinuacije. To prije što za to u nas, srećom. postoje zakonski temelji. jer je sudska zabrana tiskotina i predviđena samo kao sasvim iznimna mjera — pa takva neka i ostane.

A što se »Večernjih novosti« tiče. ova nam nova provokacija doista ništa novoga nije otkrila. jer taj je list u svojim recima i između redaka toliko puta pokazao svoje pravo lice. U tom je pogledu on svakodnevno izložen mnogo oštrijem sudištu od Vrhovnoga suda SRH: sudu javnosti. Kakav je pravorijek toga suda jasno svjedoči njegova — za jedan bulevarski list nezamislivo niska — naklada u Zagrebu i Hrvatskoj. Naklada koja nakon takvih provokacija može samo i dalje padati.

Ivo Škrabalo

NEKULTURAN ČIN

Zašto šuti Uprava HNK?

Ne, nije ovoga puta riječ o estetičkim dvoumljenjima ili razmimoilaženjima: riječ je o krajnje nekulturnom ponašanju onih koji, predstavljajući pred strancima Hrvatsko narodno kazalište, vjerojatno *»ne znaju«* da predstavljaju istovremeno ne samo Zagreb nego i Hrvatsku.

U tijeku zagrebačkog Muzičkog biennala, naime, ekipa iz Austrijske televizije snimala je polsatni film u boji, no iako s preporukom Republičkoga sekretarijata za informacije, učinila je manje od predviđenoga; među ostalima, u Hrvatskom narodnom kazalištu, gdje su namjeravali nekoliko minuta posvetiti i njegovu baletu, dočekana je s naročitom »ljubaznošću«, kad je tehnički direktor te kuće u nekoliko navrata pitao — dakako, indignirano što ga u njegovu miru smetaju: »A kakva je to televizija?« (i, naravno, što hoće, iako je već sve unaprijed bilo uglavljeno, čak i posredovanjem bivšeg indendanta a sadašnjeg predsjednika Kulturno-prosvjetnoga vijeća Sabora, Mirka Božića). Te je »zgode i nezgode« podulje opisao u svome članku »Kako se sramotimo i zašto« (u »Večernjem listu« od 26. svibnja) Slobodan Šembera, mladi dramski pisac koji je svemu tom neugodnom zbivanju bio nazočan kao prevodilac. Po mnogim detaljima, vrlo neugodnima, pomislili bismo možda da je u opravdanu gnjevu što se tako sramotimo autor članka i pretjerao, i željno smo čekali ispravak ili objašnjenje HNK-a.

Do danas — nakon petnaestak dana — uprava se nije ni oglasila. Vjerujemo: da je i samo jedan *zarez* u članku bio netočan ili preuveličan, slijedio bi demanti. No — demantija nema.

Zaključiti nam je: sve što je o toj krajnje neugodnoj »avanturi« austrijske televizijske ekipe zabilježio S. Šembera, doista se tako i zbilo. Od tehničkog direktora do direktora baleta i koreografa — od Poncija do Pilata — antišambrirali su naši gosti da bi (samo to?) milijunima austrijskih televizijskih gledalaca rekli nešto i o Zagrebu, konkretno o baletu njegove prve kazališne kuće.

Ne mislimo nipošto da je to skandal »koji se tiče« *samo* Hrvatskog narodnog kazališta — iako HNK, očito, smatra da ga se to uopće ne tiče. Držimo da u ovom slučaju HNK — i njegovi predstavnici, dakako — predstavljaju bar minimalnu razinu kulturne ophodnje. Zar ne, da se to slučajno *nama* dogodilo *u Beču*, ne bismo li se skandalizirali da se spram nas odnose kao spram »Balkanaca«? Zasigurno bismo tako rekli. No, u ime koje kulture i pristojnoga ophođenja doživljavaju to stranci u prvoj našoj nacionalnoj kazališnoj kući? Nadalje, u ime koje korektnosti ta kuća nije našla shodnim da bar iznese svoje mišljenje o tom događaju? Zacijelo, u ime »hrvatske kulture?«

Moramo napomenuti, i to ne usput, da takvo ponašanje ne možemo držati drukčijim no — *nedoličnim, protuhrvatskim činom.* U nekoj kulturnoj zemlji to se ili *nikako* ne bi moglo dogoditi, ili bi se oni koji su tako postupili već drugoga jutra rukovali s portirom — na IZLAZU iz kazališta.

Preostaje nam upitati upravu HNK: što misli o onome što se zbilo; kad misli to objelodaniti javnosti; što u svezi s time misli poduzeti, i je li našla za shodno uputiti TV-ekipi pismenu ispriku? To je, doista, minimalno što kulturna javnost u Hrvatskoj smije i može tražiti od svoje prve nacionalne kazališne kuće.

Srećko Lipovčan

NEČISTA SAVJEST UHODI PJESME

Slatko je gledati doušničko uho kad je malo nakrivljeno i tobož zabrinuto. Prvo je moralo douškivati ispotaje, a danas kao blagdanska trublja samo sluša sav Trg Republike. Nakon pobjede »Hajduka« i »Dinama« mladost pjeva pjesme. Razvija klupski barjak s grbom u liku šahovske ploče. Izviče se od radosti što su »Hajduk« i »Dinamo« na vrhu tablice. A moj vrli prijatelj nakrivio glavu kano kokoš koja je čula daleko kocanje, i potamnjela lica od zabrinuća sluša što se to u pjesmicama pjeva. Grozi se on, jerbo je jedna kitica o »Dinamu«, druga o Zrinskomu i Frankopanu, treća o Jelačiću banu...: »a četvrta grana nedopjevana«. Tefteri sve to u svoju bilježnicu, a onda se instanca čudom čudi kako se nađoše skupa športski i domoljubni sadržaji. A ja ću im razoputiti.

Moj vrli i glupi prijatelju, da si ti s radnicima putovao u zoru, slušao bi krasne pjesmice o svakomu događaju na svijetu, ismijali bi oni u svojim gangama sve što se tu noć zbilo, i tvoje usnulo uho zgrozilo bi se grozno. Sve si ove kitice mogao slušati u vedrim noćima; čudio bi se otkud pjevačima snaga »da pismom trnu sviću«. A sad je iz zaturenih zakutaka svoju improvizaciju donio u gradić. Stoga se ne boj, sve ono što *čuješ* u pjesmicama, samo je plod tvoje nečiste savjesti.

Ali gle, na drugoj strani stojim ja, zamišljen sam i ne pjevam. Kad bi tvoje magareće uho moglo čuti kako nas odgajahu; satjerali nas u skučenost, obrezivali (obrazovali) svaki oblik življenja. Malo sam se zanio, ti nemaš ništa sa školom — i u tomu si čist! — jerbo si na vrijeme utekao iz nje. Ti si od onih nedoučenih, od one vojske nedoučenih koji su umakli stezi znanja, koje škole nisu odgojile u nezadovoljnike — *što znadu a ne mogu* — i postao si petljač okolo Televizije, podešavaš one slike, miksiraš i fiksiraš. Tvoja su se subraća ujagmila u ine masovne medije (ovo je naličje luh-man mas medija), a mi smo doučili književnost, filozofiju, biologiju, čaroliju — i danas se pripravljamo u neku drugu zemlju. Svete ti ironije, nedoučeni se mogu prekvalificirati. Sad su neki stali hrvatovati, busati se i kusati, a ini (među kojima si i ti) stadoše slušati pjesmice... S česa si — tako nedoučen, budalo Božja — dolazio u Zagreb, kako si to dobio mjesto na TV, a ja sa svojom diplomom i s nešto soli u glavi, evo i danas dobivam pridjevak.

Velim ti, pusti mladost nek pjeva pjesmice. Ja sam na drugo brdo tkan, stoga ne znadem veselju dati oduška (ili u meni veselja nema), a ti, mala podmuklice, nemoj unovčivati vlastitu šutnju. Hvališ se kako si »mudro zašutio nakon Briona« — još onih Brijuna! To je tvoje mučenje nekim čudom obrnuto razmjero sa šutnjom puka. Ne plaši se ljudi koji znakove nose. Oni se očituju pjesmicom, vole prišiti grb na rukav. Pa neka. Nek se iznose, nek se istetoviraju, jerbo je više zla donijelo zabranjivanje ljudske raznolikosti. Velim ti, na ovomu tlu ostavi nama živjeti onako kako hoćemo! Nemoj tu kokošju glavu tako kriviti. neka ti lice ne tamni od zabrinutosti, pjesmice i znaci manje su opaki od tvoje šutnje. Oni tebe ne vide, a ti njih čuješ. Mikseru Božji, uho ti se pretvara u ekrančić!

Jozo Vrkić

Može li Bog biti mjerilo progresa?

Progresivnost i konzervativnost nisu izravne funkcije ni teističke niti ateističke pozicije!

Objavljujemo tekst savjetnika pri Komisiji za vjerska pitanja Izvršnog vijeća Sabora, kao prilog raspravi na temu »SK i vjernici«

U Centralnom komitetu Saveza komunista Hrvatske pokrenuto je pitanje mogu li i religiozni građani biti njegovi članovi, a profesor dr Tomislav Šagi-Bunić, redoviti profesor i dekan Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, u Glasu Koncila br. 11 od 30. svibnja 1971. poziva na dijalog. Najnovija pak situacija u nas potvrđuje da se nalazimo na povijesnoj prekretnici razvitka samoupravnih socijalističkih odnosa, što zahtijeva da ponovno stavimo upitnik na sva ona mjerila, sve one kriterije koji su postojali a još i danas se uzimaju kao valjani prilikom ocjenjivanja nečije progresivnosti ili konzervativizma. Ako se to ne učini, može se dogoditi da iz ostvarivanja povijesne zadaće radničke klase i Saveza komunista kao avangarde budu isključeni svi oni građani, posebice mladi, koji svojim idejama i svojim djelom stječu pravo i žele biti avangardni.

Prisutna dilema

Činjenica je da vjerovanje ili nevjerovanje — teizam ili ateizam — u teoriji, a ponegdje i u praksi, ima vrlo veliko značenje prilikom ocjenjivanja nečije progresivnosti ili konzervativizma; prilikom odlučivanja može li vjernik jednako kao i nevjernik biti u prvim redovima ostvarivanja samoupravnih socijalističkih odnosa. Iako je ta dilema još i danas prisutna, jasno je da socijalizam, zasnovan na samoupravnim odnosima, predstavlja ideju vodilju i željeni cilj većine naših građana, neovisno o njihovom religioznom uvjerenju. Samoupravni socijalizam prihvatili su kako ateisti tako i pravoslavni, katolici, protestanti, islamski vjernici i drugi religiozni građani. To ne znači da među vjernicima i unutar vjerskih zajednica nema snaga koje, koristeći se svim raspoloživim sredstvima, žele zakočiti i onemogućiti razvitak naše socijalističke zajednice. Takvih, međutim, ima i među ateistima, što dolazi do izražaja i u aktivnosti jednog dijela unitarističko-centralističkí i šovinistički orijentiranih snaga u Savezu komunista i izvan njega, koje nastoje spriječiti daljnju demokratizaciju našeg društva i razvoj klasne i nacionalne svijesti u nas.

Razlikovati religiju kao stanje svijesti i instituciju

Do sada nema nikakvih valjanih pokazatelja po kojima bismo mogli tvrditi da su vjernici po svojoj primarno religioznoj orijentaciji konzervativniji od nevjernika, tj. da orijentacija u odnosu na Boga može biti mjerilo čovjekove orijentacije u odnosu na društvo i čovjeka. Da bi se to moglo u potpunosti shvatiti, nužno je RAZLIKOVATI RELIGIJU KAO STANJE ČOVJEKOVE SVIJESTI I INSTITUCIONALIZIRANU RELIGIJU — CRKVU. Poznato je da su se religiozna učenja tokom povijesti mijenjala zavisno o društvenim uvjetima u kojima su se ostvarivala, te da su socijalna učenja Crkve bila uvjetovana odnosima koji su u danoj povijesnoj etapi bila vladajuća. Danas sve veći broj religioznih građana nastoji onemogućiti crkvenu hijerarhiju da njima manipulira, da ih uči kako će se ponašati u političkom životu zajednice u kojoj žive i rade. Oni sve manje prihvaćaju gotove formule koje im se nude za njihovu aktivnost na političkom planu i sve češće pružaju otpor korištenju vjerskih institucija u političke svrhe. I u svijesti vjernika kao i u svijesti ateista sve je prisutnija misao o potrebi potpune depolitizacije Crkve, prema kojoj ona treba da se bavi primarno religioznim poslovima.

Događalo se da se aktivnost pojedinih vjerskih zajednica i određena njihova naučavanja, što su u određenom razdoblju bila inkorporirana u ta naučavanja, bila generalizirana na religiju kao stanje čovjekove svijesti: na sve religiozne građane. To je s druge strane izazivalo sumnjičavost teista prema ateistima, ne samo zato što ateisti ne vjeruju u Boga već zato što je i među ateistima bilo i još uvijek ima nosilaca najreakcionarnijih ideja.

Suvišno prebrojavanje

Jasno je da ni ateizam ni teizam ne mogu biti mjerilo po kojemu će se ocjenjivati je li netko progresivan ili ne. Međutim, danas se ponovno ističe zahtjev za »izjednačavanjem vjernika sa ateistima«. Čini se da je takav zahtjev u biti krivo postavljen, i da se zapravo radi, bez obzira tko takav zahtjev postavlja, o vrlo staroj ideji po kojoj se Crkva javlja kao nosilac političkih stremljenja svojih vjernika: kao posrednik između čovjeka koji Crkvi pripada — ne po kriteriju političkoga, nego po kriteriju vjere — i njegove političke zajednice.

Tendencija da se u našem političkom životu počne brojiti koliko ima teista a koliko ateista jasno pokazuje da se u interesu formalne demokracije pokušava vulgarizirati stvarno nastojanje da građani ove zajednice budu neposredno uključeni u sve njene tokove, neovisno o njihovom religioznom uvjerenju. Svoje potrebe i svoje interese, naša prava i naše potrebe ne bismo smjeli ostvarivati niti kao vjernici niti kao nevjernici. Vjerovanje ili nevjerovanje predstavlja samo dio naše stvarnosti i nas samih, a svoje teističke i ateističke potrebe, kao i sve druge, ostvarujemo na određen, za to prikladan način — u Crkvi ili izvan nje. Političke, kulturne, sportske, rekreativne ili koje druge potrebe ostvarujemo u skladu s našim osobnim sklonostima. Ako pak to činimo kao vjernici ili kao nevjernici, onda to pokazuje da su religija i ateizam u toku svog povijesnog djelovanja u vlastiti djelokrug apsorbirali nešto što im po njihovim primarnim obilježjima ne pripada. A to je posljedica nastojanja i religije i ateizma kao društvene činjenice da zagospodare svim područjima čovjekove aktivnosti, da se unaprijed i po jednom kriteriju odredi sveukupna čovjekova egzistencija. Samoupravno socijalističko društvo mora biti zatvoreno svim takvim nastojanjima ako želi ostati i razvijati se kao istinski humana zajednica. Teizam kao i ateizam mogu biti samo plašt pod kojim se kriju različita, često puta ovom društvu neprijateljska ideološka stanovišta.

Razlikovanje po društvenoj angažiranosti

Zbivanja u proteklih tridesetak godina jasno su pokazala da su se pod plaštem vjere razvijala različita ekstremna i neprijateljska aktivnost, kao što je plašt ateizma često puta krio unitaristička, centralistička, šovinistička i birokratska — narodu i Partiji strana uvjerenja. Zato je nužno osloboditi se i teističkog i ateističkog plašta, bez obzira kome bi njegovo uklanjanje nanijelo štetu i gubitak. Tek tada bilo bi moguće vidjeti koliko je netko progresivan, socijalistički, koliko je netko komunist. Ljudi se ne bi smjeli diferencirati prema izvanjskim »znacima prepoznavanja«, nego kriterij po kojemu će se ljudi dijeliti na one progresivne i one koji to nisu, na komuniste i one koji to nisu, može biti jedino njihova društvena angažiranost, njihov stav prema ovoj društvenoj zajednici.

Odbaciti i teizam i ateizam kao mjerilo

Ono za što bi se trebalo založiti, ono što je u sadašnjem času našeg socijalističkog razvitka potrebno, jest ne da se u društveno-političke organizacije primaju vjernici kao protuteža ateistima, već da kriterij teizma i ateizma prestane biti glavni i uopće mogući kriterij po kojemu će se netko uključivati, a netko isključivati iz rada tih organizacija. Samoupravna socijalistička orijentacija, marksizam i program Saveza komunista jednako mogu biti ideje vodilje i za ateiste i za vjernike, kao što mogu biti strane i jednima i drugima. Zato sadašnja situacija ne može trpjeti vulgarizacije koje teže da izjednače građane vjernike i građane nevjernike po kriteriju vjere, jer taj kriterij mora izostati jednostavno zato što on dijeli građane, ne prema njihovom društvenom djelu, već prema uvjerenjima koja to djelo zamagljuju. A DOTLE DOK BUDEMO GOVORILI O GRAĐANIMA VJERNICIMA I O GRAĐANIMA NEVJERNICIMA, NEĆEMO MOĆI GOVORITI O SLOBODNIM GRAĐANIMA. A POD PLAŠTEM RELIGIOZNOSTI I ATEIZMA MOĆI ĆE SE PRIKRIVATI NEPRIJATELJI NAŠEG SOCIJALISTIČKOG RAZVITKA, RASTA NAŠIH SAMOUPRAVNIH ODNOSA.

Osim toga, ovo socijalističko društvo nije ekskluzivno pravo i privilegij određene grupe ljudi — ateista ili teista. Pravo da ga izgrađuju, da utječu na njegov socijalistički razvitak, kao i da ga čuvaju od svih izvanjskih i unutrašnjih nasrtaja, imaju jednako ateisti i vjernici. I NAŠA JE REVOLUCIJA POKAZALA DA SU ZA SOCIJALISTIČKI RAZVITAK BILA BITNA OPREDJELJENJA U ODNOSU NA DRUŠTVENA KRETANJA, A NE STAV PREMA BOGU.

Vitomir Unković

Vjernici u partiji – da ili ne?

Komunističke partije, svjesni i avangardni odredi radničke klase i proletarijata (radničku klasu kod nas ne smatram proletarijatom), imaju za svoju teorijsku osnovu nauku marksizma — lenjinizma. Baš zbog toga što je marksizam nauka, što naučni socijalizam nije samo učenje, već naučna teorija ili kako se to uobičajeno kaže »rukovodstvo za akciju«, teško je prihvatiti mogućnost da se vrata komunističkih partija otvore vjernicima (bez obzira kojoj konfesionalnoj grupi pripadaju).

Religija kao odnos PREMA TRANSCEDENCIJI, kao privid transcedentnog, kao pretpostavka o egzistenciji vrhunaravnog umnog bića koje je svijet stvorilo i njime upravlja, inkludira JEDAN BITNO DRUGAČIJI PRISTUP i ODNOS vjernika prema svijetu negoli je odnos komunista, marksista prema stvarnosti. Iz različitosti, bitnih različitosti pristupa slijede i različite metodologije i taktike u realizaciji socijalističkog odnosno komunističkog ideala (ukoliko se može govoriti uopće o konačnoj realizaciji ideala).

Religija je okrenuta »onostvarnosti« (»Zenseits«), ona ignorira stvarni svijet, tretira ga kao »prolaznu stanicu« i »dolinu jada i suza« u korist jednog fiktivnog, vječnog, budućeg svijeta i života u onostranosti. Marksistička ideologija ne tumači samo svijet, ona ga stvaralački mijenja i prisvaja u korist ČOVJEKA svjesnom akcijom progresivnih snaga. Ona je usmjerena isključivo na ovaj svijet koji treba osvojiti za čovjeka i vratiti mu otuđenu čovječnost.

Heinrich Heine, njemački romantičar, nije bio komunist. Ali, nakon poznanstva s Marxom u Parisu, on je pjevao u svojoj poznatoj poemi »Njemačka, jedna zimska bajka«:

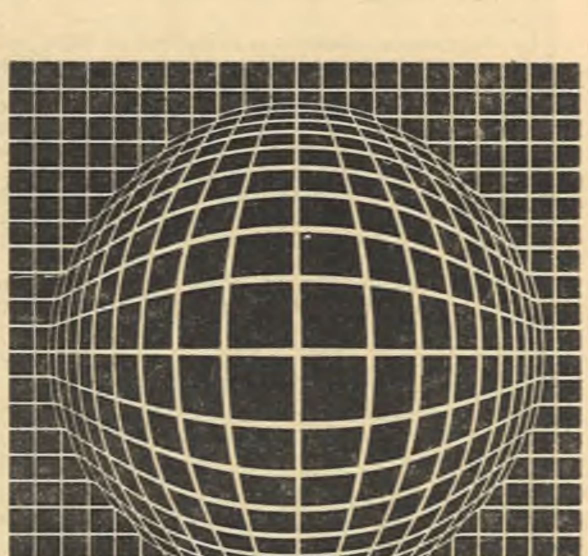
»Slatkoga graška za svakoga
dok ljuska se nadima,
a nebo prepustimo mi
vrapcima i anđelima.«

Izmišljeni »građani drugog reda«

Ovaj kraći odlomak izražava donekle bit historijskih zahtjeva radničke klase koji se u osnovi svode na ostvarivanje konkretnih ovozemaljskih ciljeva. Revolucionarna teorija i taktika komunizma suprotna je religijskoj kršćanskoj univerzalnoj ljubavi, samaritanstvu, neprotivljenju zlu i sl. Antidogmatičnost i revolucionarna izvornost SKJ-e ne bi bila i u tome, kako misli prof. dr Tomislav SAGI-BUNIĆ, da se u SKJ slobodno primaju i vjernici. Obrazloženje koje se daje polazi od toga da su vjernici za koje je prijem u Partiju onemogućen, na taj način svedeni na »građane drugog reda«. Odmah se može postaviti pitanje što je sa 18 ili više milijuna građana koji nisu članovi SKJ-e, jesu li oni građani drugog reda, JER ČLANSTVO U SKJ NIJE I NE PREDSTAVLJA NIKAKVU PREDNOST U POGLEDU NAPREDOVANJA U STRUCI, POLOŽAJA, AFIRMACIJE U DRUŠTVU I SL. Da se ne bi pomislilo da ne živim u našem društvu, ja sam potpuno svjestan činjenice da se u znatnom broju slučajeva na terenu procesi odvijaju i na drugi način. Ne može se nikako prihvatiti zaključak da je građanin koji nije član SKJ ili to ne može biti ipso facto i građanin drugog reda. (Pogledati: USTAV SFRJ, USTAV SRH, Statut SKJ).

Relativnost kriterija

Pored rečenog, morali bismo se zapitati: što bi bio predmet, sadržaj djelatnosti jednog vjernika u Savezu komunista? Odgovor se svodi na slijedećih nekoliko problema i mogućih rješenja:

Prilog raspravi o odnosima SK spram vjernika

1. Ako vjernik, član SKJ-e djeluje na liniji Saveza komunista, onda on ne djeluje na liniji RELIGIJE kojoj pripada, pa su njegove odluke ili opredjeljenja za konkretna rješenja u sebi protivrječna.

2. Duplicitet bića ovdje je evidentno nazočan. Zar u Savezu komunista imati ljude, imati ih sve više, kojih će se DRUŠTVENI »JA« razlikovati od PRIVATNOG BIĆA, INDIVIDUALNOSTI?

3. Duplicitet bića nazočan je i u slučajevima kada se netko DEKLARIRA KAO ATEIST I MARKSIST i postane član Radničke partije (što nije sasvim rijedak slučaj), iako je u osnovi teist ili šta više antimarksist ili amarksist. Ali, zar igdje u svijetu postoje tako sigurna mjerila i filtri po kojima bismo tako sigurno znali DA LI IZA NEČIJIH VERBALNIH DEKLARACIJA I IZJAVA ISTINSKI I ISKRENO STOJI IZJAVLJENO. Problem boga i religije vrlo je kompleksan i dubok problem. Primitivni i pučki ateizam, kakav je npr. interpretirao Vasa PELAGIĆ u svom malom radu »Umovanje zdravog razuma« jednako nas DANAS I OVDJE ne može zadovoljiti kao ni ateizam francuskih racionalista i prosvjetitelja. Ako je netko postao ateist samo na osnovi Pelagićeva spisa ili Bursaćeva uvjerenja (»od danas majko, nema boga. skidaj ikone«... »Kako, Nidžo, sine moj... kako...?« »Eto, tako, rekao drug komesar«, B. Ćopić) teško je govoriti i o ateizmu, a još više o marksizmu. Ali, taj bi nas problem odveo tako daleko da se zapitamo tko je uopće komunist ili maksist. Ipak, vratimo se, poslije ove digresije, na predmet; samo deklariranje pojedinca, čak i kada nije iskreno, govori na određeni način ili o karijerističkim i drugim ambicijama pojedinca ili o infiltraciji ili pak, što je najčešći slučaj, o nastojanjima pojedinca da u sebi izmiri kršćanski i socijalistički humanizam. (Sjetimo se da se u puku vrlo često govori kako je Krist bio prvi komunist i sl.) To je ipak nešto drugo nego javna konfesionalnost.

Nužnost jedinstvene ideološke osnove u SK

Nakon članka J. I. u »Hrvatskom tjedniku« proveo sam malu »blic anketu« među poznanicima i drugovima koji sa mnom rade (njih oko 20). Evo odgovora, na pitanje: »Što mislite o vjernicima u SKJ?«
a. protiv sam, da ih se prima u SJK — 4

b. zato sam da ih se prima, jer ih je i sada jako mnogo u SKJ — 11

c. ne izjašnjavam se — 5

Među anketiranima svi su intelektualci sa višom i visokom spremom. Od njih 20. 11 ih je članova SKJ-e.

4. Samim toleriranjem ili čak slobodnim dopuštanjem da se u Savez komunista primaju vjernici, kojih je brojčano daleko više u odnosu na broj ateista, mogla bi se stvoriti vrlo brzo takva situacija da SK u velikoj većini sačinjavaju vjernici. Kako se linija Partije ne ostvaruje u vrhovima, već dolje, na terenu, u praksi, u mnogim organizacijama, problemi, kompleksno sagledani, mogu dobiti drugačije usmjerenje. Savez komunista, fundiran na principima demokratskog centralizma, mora imati JEDINSTVENE IDEOLOŠKE OSNOVE, zasnovane na nauci marksizma, koja isključuje religioznu orijentaciju. Savez komunista je u prvom redu ORGANIZACIJA KOMUNISTA, a ne kršćanskih socijalista ili sličnih socijalističkih pokreta koji nastoje izmiriti marksizam i religiju.

5. U postpunosti podržavam stav da je SSRN dovoljno prostrana društveno-politička organizacija za okupljanje svih građana (komunista, nekomunista, ateista, nemarksista, politički neopredjeljenih i sl.)

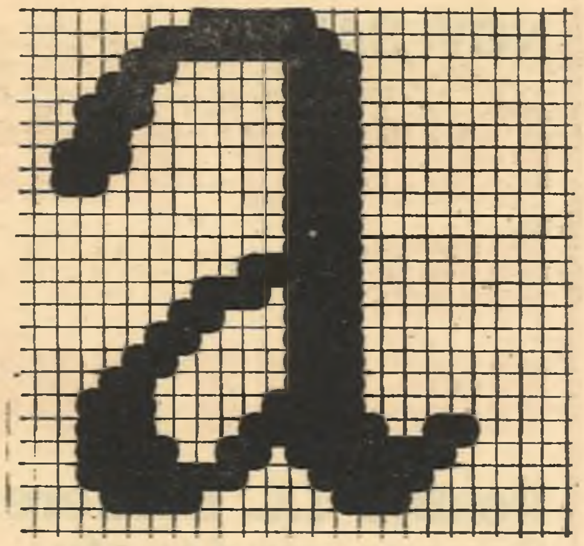
Nisam htio ovdje citirati poznate stavove klasika marksizma o fenomenu religije, jer ih smatram općinstvu poznatima. Na kraju, htio bih reći da ateizam sam po sebi nije marksizam, da isto tako ateizam u okvirima dogmatskog i mrtvog marksizma također ne predstavlja nikakav progres ALI ISTO TAKO DA NEMA I NE MOŽE BITI MARKSIZMA BEZ ATEIZMA, to je van svake dvojbe za svakog onog tko marksistički misli i djeluje.

Primjer talijanskih komunista i KPI (nije mi poznato da li u KPI slobodno stupaju i vjernici) ne mora biti nikakav uzor za buduću praksu, jer jugoslavenski samoupravni socijalizam toliko je izvoran, oblikovno i sadržajno bogat da ne bi trebao tražiti u svojoj samosvojnosti uzore u drugim komunističkim partijama, pogotovo ne u onima koje se još bore za vlast.

Drago Miletić

Branimir Donat

OBAVIJEŠTENOST – ZALOG SLOBODE

Može li Hrvatska stići u moderan socijalizam. ostvariti u cijelosti ideju samoupravljanja, nacionalnu i socijalnu ravnopravnost ukoliko je na tom putu vođena samo poputbinom apstraktnih dobrih želja. kurtoaznih ohrabrenja i teretom neriješenih pitanja svoje duhovne i gospodarske homogenizacije?

Trenutak odgovornosti

Stara poslovica da je i put u pakao popločen dobrim namjerama dovoljno je ilustrativna i za ovu zgodu. Svakom zdravom društvu akcija je najpouzdanija provjera savjesti. Čistu savjest Poncija Pilata ne priznajemo jer je to lažna savjest, to je savjest koja izmiče pred teretom odgovornosti. A upravo je ovo trenutak ljudske odgovornosti jer pojedinac stoji pred dostojanstvom naroda, njegove povijesti, njegove budućnosti. Pojedinac, ta jedinka bez koje je narod nezamisliv želi konačno spoznati težinu svoje odgovornoti i vrijednost odluke do koje je došla meditacijom i akcijom svog cjelokupnog bića. Mislim da je ovo vrijeme kada se kao u ona biblijska vremena može reći da u početku bijaše riječ. Pjesma Miroslava Krleže **Riječ mati čina** još je jedna potvrda ove vječne pjesničke i ljudske istine koju trenutak naše sadašnjosti iskušava.Taj pojedinac kojemu su željeli oteti riječ odjednom preko te ugrožene riječi osjetio je neku čudesnu moć zajedništva. jer taj je jezik govorio zajedničke težnje i povezivao je i seljaka, i radnika. i intelektualca vezom za koju su neki superiorno tvrdili da ne postoji. da je povijesno »prevaziđena«, neaktualna i u biti lažna. Ta čarobna ljudska riječ otkrila je vela iza kojih su se krile stvari i ona nas je ponovo nagnala da je slobodno upotrebljavamo. da ptici reknemo ptica i da ona poleti, da stablu rečemo stablo i da ono prolista, da izustimo riječ Hrvatska i da ona doista bude.

Između komunalnog i univerzalnog — uglavnom »bosi«

Rascjepkana kroz povijest. reducirana sve do nedavno na komune, prepuštena komunalcima da brinu svoje komunalne brige. Hrvatska u smislu moderno oblikovane državne zajednice jedva je i postojala.

Razjedena ideologijama lažnih univerzalizama koji prodavahu nepotrebni pretržci i posrednici u povijesnom sudjelovanju u presudnim zbivanjima modernog svijeta, svijest o zajedništvu razjedana je izmišljotinama o nadnacionalnosti i praksom subnacionalnosti. Na putu iz opanaka rodne općine uvjeravali su nas da je najprirodnije, a i najprobitačnije odmah uskočiti u one čarobne bjelosvjetske čizme koje u jednom koraku sedam milja prelaze. U naporu da to postigne naš je čovjek ostajao uglavnom bos — dakle i bez svojih opanaka i bez obećanih čizama i tako je tuđa laž postala njegova zbilja.

Očigledno ta je ideologija izigrala povjerenje čovjeka koji želi biti kovač svoje sudbine, ali i stari ideolozi čija je jedina ideologija bila pragmatika vlasti nisu iscezli. Oni su se trenutno samo povukli i zakukuljili iza stotinu krinki i obrazina.

Mijenjaju se metode, ali ne i svrhe

Od unosnih insinuacija oko hrvatskih nacionalnih amblema. preko trgovačkih racketa, kupnje i prekupnje zemljišta za turističku izgradnju, korupcije kao metode obrane stare prakse od koje se svi riječima ograđuju a ne činom, mijenjaju se metode ali ne i njihova svrha. Još uvijek ima pojedinaca koji se ne žele pomiriti sa činjenicom da hrvatski čovjek želi živjeti svoj život i koristiti plodove svog rada, oni u tome vide atak na socijalizam. onaj njihov socijalizam temeljen na otuđenju viška rada radničke klase Hrvatske.

Međutim. dok neki pojedinci sve to rade svjesno iz vrlo određenih **političkih** pobuda ima mnogo takvih čiji je politički, nacionalni i klasni kompas posve zahrđao. Navikli da ih vode drugi, naučeni da govore ono što drugi žele, ti instrumentalizirani i deklasirani pojedinci na vjetru narodnog buđenja, prepušteni okrutnoj slobodi vlastitog izbora jauču za starim vremenima i svojim starim vodičima kojima su prije povjeravali ne samo svoju savjest nego i interes naroda i zajednice kojoj pripadaju. Otuđeni od života naroda, uvjereni da je smisao socijalizma sadržan u lukrativnosti stečenih i uzurpiranih položaja, dezorijentirani poletom slobodarskog puka, prestrašeni opasnošću da možda može doista postojati nekakav socijalizam i bez njih. oni i sami šire na svakom koraku dezinformacije o opasnosti koja se nadvila nad Jugoslaviju. u kojoj ih je do sada barem neki žandarski kruh čekao a sada je sve puka neizvjesnost. Njihove prozirne parole koje su se u životnoj praksi zapravo glasile: **socijalizam to sam ja**, danas radikalno odbacujemo kao lažno. Sve to izgleda retorički zgodno, no u praksi je bezopasno tvrde optimisti i pozivaju se na promjene koje nam predstoje. Ta vjera daje i nama snagu ali isto tako vjerujemo da se sloboda ne dobiva. ona se stvara. uzima, grabi. Do te slobode vode različiti putovi, no do cilja se stiže samo onda ukoliko smo spremni da se za nju borimo.

Čarobni štapić informacije

Brojni su problemi na tom sazrijevanju. Čini mi se da se nalazimo tek na prvoj etapi, ali ako je izdržimo, rječnikom športskih novinara rečeno, put do finala je osiguran. U toj borbi hrvatskom čovjeku potrebno je bodrenje, ne pljesak. ne parole. ne romantična egzaltacija. njemu trebaju činjenice. Riječ je o obaviještenosti. Čarobni štapić **informacije** uklanja tabue, on demistificira lažne mitove. Preporod Hrvatske zavisi o našoj mogućnosti da joj svakog trena kada to uztreba opipamo bilo i izmjerimo temperaturu. Te temeljne informacije treba dnevno provjeravati i uspoređivati sa jučerašnjim stanjem. Novinstvo treba svojom angažiranošću za činjenicu vratiti dostojastvo **vijesti.** Jedino obaviješten čovjek može razvijati svjestan odnos prema životu. Međutim. listajući naš tisak danas možemo naći više nego ikada ranije odličan komentar neke pojave ili zbivanja. ali kada se malo bolje zagledamo u tekst vidimo da je do nas događaj stigao transformiran. naime u prvoj rundi činjenice su bile dostupne samo profesionalcima, tj. posvećenima. Umjesto govedine za juhu nude vam govedsku juhu u paketiću.

Nije teško uočiti da rječnik našeg novinskog tiska još uvijek mnogo robuje onim politički jalovim i demoralizatorskim eufemizmima lakirovke. Još uvijek prevladava mijenje da između nekog događaja i javnosti mora postojati pouzdani posrednik — komentator. Ne dvoumim: komentar daje smisao novinarskom poslu ali njega opravdava jedino dobra obaviještenost javnosti. Posljedica je na pretek. Zato umjesto činjenica koje autentičnije mobiliziraju javnost od bilo čega mi smo još uvijek spremniji lijepiti etikete.

Koordinate iz sata u sat

Živimo u vrijeme komunikacija. Saobraćaj među ljudima dosegao je zenit, informacije se prenose iz zemlje u zemlju. s kontinenta na kontinent, sa Zemlje u Svemir. Vijesti nas povezuju nekom čudnom i gotovo neraskidivom vezom s vremenom u kojem živimo. Međutim, kada je riječ o našoj politici skloni smo češće pozivati se na mitove nego li na trivijalne činjenice i upravo mnoge razloge našoj nedjelatnosti valja upravo tu tražiti.

Pitanje moderne totalne integracije Hrvatske pitanje je naše sudbine i ljudskog dostojanstva. ono je istodobno moralno patetično i tehnokratki jednostavno, no ono će biti ostvareno u potpunosti tek onda kada cjelovitost te povezanosti doživimo kroz uzbudljivi ritam informacija koje iz časa u čas daju podatke o našem položaju u vremenu i prostoru. Koordinate treba provjeravati iz sata u sat.

NOVI SAD

Ovoga puta bez našega potpisa

Poslije IX. konferencije Saveza studenata Jugoslavije

Dva su događaja skrenula pozornost javnosti na zbivanja u Savezu studenata Jugoslavije: na IX. konferenciji SSJ, što je održana u Novome Sadu od 5. do 7. lipnja, nije postignuta suglasnost o novome statutu i programu, pa ni o nazivu studentske organizacije. Prije toga, delegacija Saveza studenata Hrvatske bila je odbila potpisati zaključke s Tematske konferencije SSJ, što je u Ljubljani, 13. i 14. svibnja, raspravljala o ustavnim promjenama. Zamolili smo VELJKA BOŽIKOVA, člana Predsjedništva SS Zagreba, i KREŠIMIRA MARTINCA, člana Predsjedništva SS Hrvatske, da opišu tijek IX. konferencije i zbivanja što su Konferenciji prethodila.

Nekoliko dana prije IX. konferencije Saveza studenata Jugoslavije sastalo se Predsjedništvo SSJ u Novome Sadu. Raspravljalo se o nedavnoj Tematskoj konferenciji u Ljubljani, kadrovskoj politici u SSJ i Poslovniku za IX. konferenciju.
U povodu ljubljanskih događaja Predsjedništvo je, nakon duga pregovaranja, zaključilo da u daljnjem radu SSJ valja primjenjivati načelo dogovora, nenadglasavanja i usklađivanja stavova. Osuđen je incident na zajedničkoj večeri u Ljubljani, kada su neki studenti pjevali pjesmu o Rankoviću, što je potaklo delegacije Hrvatske i Kosova da ustanu i odu. O stavu hrvatske delegacije na toj konferenciji zaključeno je, nakon nekoliko sati burnih raspra, da Hrvati nisu ultimativno postupali, kako se to željelo pokazati u dijelu dnevnog tiska. Nadalje, prihvaćen je, nakon nekih izmjena, prijedlog Poslovnika za IX. konferenciju i dogovoreno da se odmah ne predlažu kandidati za sva mjesta u budućem Predsjedništvu, nego da se to može učiniti i na samoj konferenciji.

Prije tog sastanka Predsjedništva bilo je dogovoreno da domaćin IX. konferenciji bude Dubrovnik. U Novom smo Sadu, međutim, odjednom saznali da je izbor pao na Novi Sad — jer da je Dubrovnik daleko, da bi troškovi bili veći, da postoji opasnost da se u Dubrovniku delegacije više kupaju a manje zasjedaju ...

Hrvatski su delegati zahtijevali da se poštuje dogovor i odbijali su, u načelu, da se njima, a time i sredini koju zastupaju, nešto »dokazuje« na ovakav način. Pristali smo na Novi Sad tek kada je iznesen prihvatljiv razlog, a to je X. obljetnica Univerziteta u Novom Sadu. Dogovoreno je, također, da se Predsjedništvo SS Jugoslavije prije konferencije još jednom sastane, u Zagrebu, te da se Predsjedništvu SS Hrvatske odmah pošalju materijali za IX. konferenciju, jer to nije bilo učinjeno. Ali umjesto materijalâ dobili smo brzojav da se 3. lipnja saziva sjednica PSS Jugoslavije — u Beogradu; na sjednici, međutim, raspravljalo bi se i o kadrovskoj politici. Ta nas je vijest iznenadila jer — već smo naveli — u Novom Sadu bilo je dogovoreno da će se Predsjedništvo sastati u Zagrebu. Stoga na sastanak u Beograd nije upućena delegacija Saveza studenata Hrvatske, već samo promatrači koji su pročitali saopćenje Predsjedništva SS Hrvatske kako nije očekivan saziv sjednice mimo dogovora u Novome Sadu. Ti promatrači nisu predlagali kandidate za Predsjedništvo SS Jugoslavije, niti su se izjasnili o kandidaturi članova koje su predlagale ostale delegacije. Zadržali su, međutim, pravo da to učine na IX. konferenciji.

IX. konferencija SSJ u Novom Sadu počela je burno. Pošto je konferencija službeno otvorena i pošto su podijeljene diplome, na prijedlog delegacije hrvatskih studenata izmijenjen je dnevni red i Poslovnik, iz kojega je potpuno isključeno odlučivanje majorizacijom. Stjepan Sučić, delegat Hrvatske prosvjedovao je zatim što nije predviđeno prevođenje na hrvatski jezik.

Konferencija je nastavila rad u tri komisije: za statut, za programska načela i za visoko školstvo. Diskusije su, u punoj dvorani, trajale do kasno u noć. Najburnije je bilo u dvorani gdje se raspravljalo o statutu. Hrvatska je delegacija podnijela prijedlog statuta Udruženja Savezâ studenata Jugoslavije, što se bitno razlikuje od prijedloga Predsjedništva SS Jugoslavije.

Prema prijedlogu statuta što ga je predložilo Predsjedništvo SSJ, Savez studenata Jugoslavije samostalna je organizacija u koju se udružuju republičke studentske organizacije, ali i studenti izravno, a ne tek preko svoje republičke organizacije. Naprotiv, prema prijedlogu SS Hrvatske, savezi studenata Republikâ i Pokrajinâ samostalne su društveno-političke organizacije; stoga republički i pokrajinski Savezi predstavljaju studente i studentske organizacije na svome području, u Jugoslaviji i inozemstvu; dosljedno, republički se i pokrajinski Savezi udružuju na jugoslavenskoj razini tako da njihova samostalnost ne bude okrnjena: zajedničko jugoslavensko udruženje, prema hrvatskom prijedlogu, jest mjesto gdje se usklađuje djelatnost republičkih i pokrajinskih Saveza, pa bi odluka Udruženja obvezivala republički ili pokrajinski Savez tek ako se s tom odlukom suglasio.

U Komisiji za statut, koja je završila radom kasnije od ostalih, suglasnost o statutu nije postignuta. Rasprava je stoga nastavljena na plenarnoj sjednici, gdje su se nesuglasice ponovile: otpočelo je dugotrajno i iscrpljujuće »dokazivanje« kako bi hrvatsku delegaciju uvjerili u »važnost« i »prednost« tzv. zvaničnog (službenog) prijedloga. Pri tome je svaki čas neka od delegacija tražila prekid sjednice radi dogovora. U hodnicima, pak, čuli smo da je hrvatska delegacija tvrdoglava i da uopće nije važno na koji će način biti uređena studentska organizacija na jugoslavenskoj razini, »jer će svatko ionako raditi što hoće«: no upornost kojom se nastojala iz Statuta isključiti odredba o potpunoj autonomiji republičkih i pokrajinskih Saveza uvjeravala nas je o suprotnomu.

Naš dojam o aktualnoj situaciji u SSJ izrazio je Ante Paradžik, predsjednik SSH, ovim riječima:

»U dosadašnjem organizacionom razvitku, što je manje ili više bio u svezi s političko-organizacionim razvitkom ostalih naših društveno-političkih organizacija, studentska je organizacija pokazala i rezultate i slabosti. Osobito se to dobro vidi posljednjih nekoliko godina, kada se pokazuje nesposobnom da se funkcionalno organizira na samoupravnim načelima bolujući od privjesaka etatizma, birokratizma i politički štetnog profesionalizma«.

Istakavši da je na IX. konferenciji zamijećeno i nastojanje da se SSJ konstituira što funkcionalnije, kako bi se mogla izraziti ono interesno zajedništvo studenata Jugoslavije što neosporno postoji, Ante Paradžik je zaključio:

»Ne mogu prešutjeti neka iskazana mišljenja i čuđenje da su neki delegati stjecajem okolnosti objektivno na strani onih koji se zalažu za zastarjele oblike centralističkog, birokratskog sistema organiziranja ...«

Iz svih tih razloga ustrajali smo u svom prijedlogu Statuta i u tomu su — to valja istaći — bili jedinstveni predstavnici svih sveučilišnih središta u Hrvatskoj: od Osijeka, Zagreba i Rijeke, do Zadra, Splita i Dubrovnika.

Na kraju, sve su delegacije osim hrvatske prihvatile sva tri dokumenta. Delegacija Hrvatske prihvatila je samo Rezoluciju o visokom školstvu, djelomično Programska načela (osim onoga sto se tiče statuta), a Prijedlog statuta SSJ nije prihvatila. Prema Poslovniku, koji isključuje majorizaciju — a prihvaćen je na prijedlog naše delegacije — to je značilo da je IX. konferencija usvojila samo jedan dokument. Nakon toga, već poslije ponoći, prišlo se izboru Predsjedništva. U tome tijelu svaki republički studentski savez ima četiri mjesta, a pokrajinski tri. Hrvatska delegacija nije odredila zastupnike svog Saveza, već će to biti učinjeno na skorašnjem sastanku Predsjedništva Saveza studenata Hrvatske. U zaključku, preostaje nam da konstatiramo kako je i IX. konferencija potvrdila kako ne postoji suglasnost o budućem ustrojstvu studentske organizacije na jugoslavenskoj razini. Bilo bi stoga zanimljivo otvoreno porazgovarati o razlozima nesuglasja. Poglavito o tome zašto nekim delegacijama toliko smeta samostalnost svakog Saveza u odnosu na njihovo udruženje.

Da u dijelu SSJ ima ostataka onog poimanja po kojemu bi studentska organizacija imala biti centralistička i, po metodama rada, zatvorena organizacija, moglo se zamijetiti i po ovome detalju: nekim je delegatima čak i to smetalo što je naša delegacija snimala tijek rasprava na magnetofon, pa je u jednom trenutku snimanje bilo zabranjeno. Tek na inzistiranje naše delegacije registriranje rasprave ponovno je omogućeno.

NAGRADE

»Goranova nagrada« Tomislavu Ladanu

U Lukovdolu, rodnom mjestu Ivana Gorana Kovačića, 5. lipnja o. g. svečano je uručena »Goranova nagrada« Tomislavu Ladanu za knjigu »Ta kritika« koju je u 1970. godini izdala Matica hrvatska. »Goranova nagrada« koju svake godine dodjeljuje list »Vjesnik« za najbolju knjigu godine, najuglednija je od književnih nagrada u Hrvatskoj. Ovogodišnji žiri za dodjelu nagrade u sastavu: Gustav Krklec, predsjednik, Milovan Baletić, Tomislav Butorac, Adolf Dragičević, Slavko Mihalić, Vlatko Pavletić i Vanja Sutlić, odao je tako priznanje Ladanovu obuhvatnom znanstveno-stvaralačkom radu koji je adekvatan i osoben izričaj našao u knjizi »Ta kritika«. Posebno raduje činjenica da »Vjesnikov« izbor i ove godine nije podlegao napastima kurtoazije, pa je izabrao baš Ladanovu knjigu. U ovom slučaju to znači afirmaciju temeljitog pristupa književnosti, kojem je nepoznata improvizacija, površnost, isključivost i uskogrudnost. U Obrazloženju žiri je upravo to i istakao, rekavši da se Ladan »nije vezao ni za kakve koterije«, da »svoju sugestivnu rječitost nije upregao u određeni ekskluzivni estetski program, niti je pristao da o suvremenicima piše obazrivije nego o prethodnicima« »Rekli bismo«, ističe se dalje u Obrazloženju žirija, »da Ladana potiču na stvaranje dvije ambicije: znanstvenička, u fazi priprema i skupljanja građe, te umjetnička, koja izbija u prvi plan u tijeku stvaranja, i na kraju, u procesu dotjerivanja i definitivne stilske obrade«. Takve odlike Ladanova znanstveno-stvaralačkog postupka očituju se u svem njegovom dosadašnjem radu, a u knjizi »Ta kritika« one postaju neprijeporan kvalifikativ cijele njegove osobnosti. Čini nam se da je sam Ladan, u ogledu »Magični trigram AGM« najbolje odredio svoj stvaralački imperativ, napisavši: »I mi današnji ljudi (koliko god bili modernistični i ekstremni ili nas tek smatrali takvima — što u očima javnosti bude počesto isto) — što sve nismo što nikako ne ide zajedno?! Neprestano i jesmo i nismo. Ovdje smo i na tko-zna — kojem kraju svijeta. Zaljubljeni u najbliži okoliš i zacopani u svemirske letove. Poklonici znanstvene točnosti i neodoljivo privučeni tajnom velike vjere i mistične poruke. Istraživači prošlosti i navjestitelji budućnosti. Točkići potrošačkog društva i branitelji preostalih zakutaka osobnosti. Zabrinuti za zavičajni idiom i tražitelji svesvjetskog jezika sporazumijevanja i razumijevanja«.

F. M.

»SLAVONIJA 71.«

Nagrada »Hrvatskog tjednika« Peri Gotovcu

Na već tradicionalnom muzičkom festivalu slavonskog melosa koji se održava u Slavonskoj Požegi, ove se godine — uz druge debitante — pojavio i »Hrvatski tjednik«. Dakako, u ulozi darovatelja jedne od festivalskih nagrada. Riječ je o drugoj nagradi publike za koncertnu pjesmu koja iznosi 300.000 st. dinara.

Prebrojavanjem glasova publike, nakon prvog dijela finalnog koncerta »Slavonija 71.«, ustvrdilo se da je ta nagrada pripala pjesmi »Stari momci«. Nju je skladao poznati i uspješni hrvatski skladatelj vedrih nota Pero Gotovac, dok je autor teksta također poznati hrvatski pjesnik Miroslav Slavko Mađer. Koristimo priliku da im i ovom prigodom najsrdačnije čestitamo.

Z. L.

Naobrazba ekonomskih kadrova mora se prilagoditi potrebama samoupravnog društveno-gospodarskog uređenja

U Zadru je 12. i 13. veljače 1971. godine održan znanstveni skup na temu »Sustav obrazovanja ekonomskih kadrova u SR Hrvatskoj«. Skup je organizirao Koordinacioni odbor za suradnju u ekonomskom studiju SR Hrvatske koji sačinjavaju predstavnici visokih i viših obrazovnih ustanova za ekonomske kadrove u SR Hrvatskoj. Podršku organizaciji skupa dali su Sekretarijat za prosvjetu i kulturu SR Hrvatske, Privredna komora SR Hrvatske i Republičko sindikalno vijeće SR Hrvatske.

Osim predstavnika svih visokih i viših obrazovnih institucija za ekonomske kadrove SR Hrvatske i suorganizatora, skupu su prisustvovali i predstavnici nekih srednjih ekonomskih škola, Zavoda za unapređivanje stručnog obrazovanja SR Hrvatske, Zajednice za financiranje usmjerenog obrazovanja SR Hrvatske, rukovodioci službi za kadrove nekih većih radnih organizacija i predstavnici nekih ustanova za naobrazbu ekonomskih kadrova izvan SR Hrvatske. Rasprava je vođena na podlozi posebno pripremljenoga materijala. Svrha znanstvene rasprave bila je u tome da se na temelju analize postojećeg sustava naobrazbe ekonomskih kadrova utvrdi mjera njezine neprimjerenosti društveno-gospodarskom uređenju naše zemlje i pokrene javna rasprava o izgradnji novog sustava ekonomske naobrazbe. Elementi novog sustava naobrazbe ekonomskih kadrova izloženi su u predlošku posebno pripremljenog modela.

Model novog obrazovnog sustava

Model je utemeljen na rezultatima posebnog istraživanja, a njegova je značajka da u prvoj fazi svoje primjene obuhvaća samo višu i visoku naobrazbu. Model predviđa udruživanje svih obrazovnih ustanova u Zajednicu za izobrazbu ekonomskih kadrova u SR Hrvatskoj koja bi vodila politiku izobrazbe u pogledu profila i broja kadrova, te obrazovnih jedinica. Posebno se ističe težnja za racionalnošću studija, i to u svim oblicima njena izvođenja. Naglašava se težnja za što dosljednijim stupnjevanjem i profiliranjem studija. Kriterij za stupnjevanje studija ogleda se u tome da se svakome omogući dostupna mu razina izobrazbe, obrazovna piramida. Zato se u okviru cjelovitog studija predviđa završni dio, prvi stupanj, za one studente kojih sposobnosti ili neki drugi razlozi ne obećavaju da će uspjeti i u drugom stupnju studija. Prvi bi se stupanj studija u pravilu, obavljao »s radnog mjesta«. Slična težnja istaknuta je i kod drugog stupnja studija. U svakom slučaju, velika pažnja pridaje se profiliranju studija, u prvom redu prema interesu radnih organizacija s kojima je sklopljen ugovor o izobrazbi kadrova. Iako su se ponegdje naglašavale slabosti studija »s radnog mjesta«, ipak su prednosti takva studija i brojnije i veće. Pogotovu u uvjetima suvremene organizacije nastave. Štoviše, obrazovne bi ustanove trebale izraditi program neprekidne izobrazbe kadrova u privredi.

Predložak nudi takav sustav nastave da se studij odvija u četiri oblika: samostalni, konzultativni, seminarski i praktični. Značajka je tog sustava nastojanje da se omogući *prirodni proces spoznaje činjenica, njihovo samostalno verificiranje u praksi, pismeno oblikovanje svojih misli i njihovo jezgrovito izlaganje*. Sustav provjere znanja treba biti racionalan, objektivan i psihički podoban. Svim tim zahtjevima najvećim se dijelom udovoljava u onim okolnostima gdje se »snimka« može učiniti u obliku testa. Priroda je ekonomskog studija upravo u tome da mu metoda testa potpuno odgovara. Drugi oblik provjere znanja mora se sastojati u rješavanju slučajeva iz privrednog života u obliku pismenog rada. Taj oblik provjere postaje potpuno djelotvoran ako se studentu omogući korištenje svih raspoloživih pomagala.

Financiranje naobrazbe po novom modelu

O financiranju naobrazbe rečeno je da bi se ono moralo utemeljiti na čvršćim odnosima privrede, Zajednice za financiranje i Zajednice za obrazovanje. Za utvrđene poslove obrazovne jedinice primaju financijska sredstva preko Zajednica, a ostalu djelatnost organiziraju na temelju posebnih samostalnih aranžmana. Treći stupanj i više akademske stupnjeve valjalo bi financirati neposredno. U slučajevima kada se takav odnos ne uspostavlja, neposredno pitanje treba riješiti s obrazovnom ustanovom, pomoću udružene privrede, ili na neki sličan način.

Predloženo je da nastavnike u pojedina zvanja bira najviši organ Zajednice, a na prijedlog tijela koje sačinjavaju svi nastavnici područja iz kojeg se vrši izbor. Inače, izbor za pojedina radna mjesta provodi samostalno svaka pojedina obrazovna jedinica. Svi nastavnici članovi su instituta Zajednice za znanstveno-istraživački rad. Taj bi institut trebao odigrati značajnu ulogu u unapređenju organizacije gospodarske znanosti u našoj republici.

Široka i javna rasprava o predlošku

Skup u Zadru prihvatio je koncepcijski model kao podlogu za daljnje akcije oko izgradnje novog sustava izobrazbe ekonomskih kadrova. U raspravi je posebno istaknuto da su otpori — bilo zbog »narušavanja mira«, bilo zbog svih mogućih oblika pobuda karakterističnih za današnji burni stadij našeg društvenog razvoja — neizbježni, i pored toga što je model postavljen na solidnim znanstvenim i društveno-gospodarskim temeljima. Očekuje se široka javna rasprava o konceptu predloženoga sustava izobrazbe. Stoga je model dopunjen primjedbama i sugestijama iznesenima na zadarskom skupu odaslan svim zainteresiranim ustanovama i društvenim službama s pozivom da ga podrže i time podupru prijedlog pred najvišim društvenim organima.

Ivan Vitez

HRVATSKI GOSPODARSKI GLASNIK BR. 2

Hrvatski gospodarski glasnik održao je riječ. Na svojoj prvoj stranici efektno nam predstavlja jednog od najpoznatijih hrvatskih gospodarstvenika — Antu Todorića. Iz njegova portreta saznajemo kako ga jedni vide kao direktora Kreditne banke Zagreb, drugi kao budućeg direktora Hrvatske banke, a treći kao republičkog sekretara za privredu. Takve kombinacije ispunjuju nadu da će najvitalniji punktovi grada i Republike doći u prave ruke, ako se ostvare kombinacije s Todorićem i ljudima takvih osobina.

Todorić je počeo u »Agrokombinatu« s oko dvije milijarde ukupnog prihoda u 1960, s očekivanjem da će se 1971. ostvariti promet od 150 milijardi. Po hrabrosti da smjelo ulazi u poslovnu i financijsku kombinatoriku u najtežim uvjetima kada reeksporteri nose krvavo zarađeni kruh radničkoj klasi. Todorić je dokazao da bi bio kadar izvesti hrvatsko gospodarstvo na pravi put. Portret Ante Todorića, kao i portret »Agrokombinata« Zagreb, napisao je Ante Glibota.

U uvodniku, pod glavnim naslovom »Pokret kao garancija« i podnaslovom »'HGG' — dio narodnog socijalističkog pokreta Hrvatske«, govori se »da je federalna Hrvatska ostvarila takvu simbiozu svoga državnog i političkog rukovodstva s narodom, kakva se gotovo i ne pamti u modernoj političkoj povijesti«, te da »Savez komunista uspješno perpetuira svoje vodeće mjesto među snagama koje hrvatsko društvo vuče naprijed«.

Najveći interes svakako privlači »Prava istina o rasprodaji obale« Mladena Staničića. Staničić se i ovim svojim radom potvrdio kao jedan od najvrsnijih hrvatskih novinara za područje gospodarstva. No, u ovom slučaju hrvatsku je javnost posebno zadužio time što je na svjetlo dana izvukao tajne »Zelene knjige«.

»Istinom o rasprodaji obale« dokazala se ujedno u potpunosti i potreba za hrvatskom gospodarskom revijom kao uvjetom da hrvatska javnost i gospodarstvenici budu u potpunosti informirani o stvarnim problemima hrvatskog gospodarstva.

Staničić se u svom članku bavi »Zelenom knjigom«, kako se popularno naziva »Analiza uvjeta kreditiranja ugostiteljsko-turističkih organizacija na primorskom području SR Hrvatske«, koju je izradila Služba društvenog knjigovodstva (o tajnama i krivudavim putovima Zelene knjige Hrvatski je tjednik već pisao u dva navrata). Njegov članak ispunjava 5 stranica HGG-a s podnaslovima: 1) Dvije vrste uvjeta, 2) Kriv je sistem, 3) Trgovina tuđim devizama, 4) »Poljobanka« naročito aktivna, 5) Diktat bogatih, 6) Klekovaču nitko ne kupuje i 7) Potpuna pokornost bogatima.

Staničić pojedinačno navodi eksploatatore i eksploatirane. Piše o »Jelsi« iz Hvara, »Brodokomercu« iz Rijeke, »Budućnosti« iz Trogira, »Inexu«, Duilovo, »Cavtatu« iz Cavtata, »Primoštenu« iz Primoštena i mnogim drugim turističko-ugostiteljskim poduzećima.

Posebno se bavi »Generalexportom« ili »Genexom«, navodeći niz primjera koji jasno pokazuju ne samo na koji se sve način eksploatiraju njegovi partneri na Jadranu već i iznosi na svjetlo dana ugovorne obveze »Genexovih« žrtava na osnovi kojih se uzurpiraju njihova osnovna samoupravljačka prava, a u nadležnost »Genexa« prelaze odluke, počevši od davanja suglasnosti za izbor direktora do određivanja sredstava za osobne dohotke radnika.

Pravi domet »Genexovih« makinacija vidi se iz primjera njegova odnosa s poduzećem »Jelsa« iz Hvara, u koje je uložio dio sredstava kao zajednički ulog, a taj »Genexov« ulog je bio fiktivan jer su oročavanjem praktično »Genexu vraćena sredstva«

Kakav je bio stvarni domet haračenja saveznih banaka i reeksportera na Jadranu, dokazuje Staničić primjerom izjave predstavnika Poljobanke iz Beograda Pavla Peška na sjednici jednog saborskog odbora. »Peško je naime rekao, da je u istom razdoblju, dok je banka uložila u turizam 35,3 milijuna dolara, od njega dobila 32,7 milijuna dolara. Dakle, u razdoblju ulaganja kreditor je odmah vratio glavnicu. A tada, do 1980, a ponekad i dalje, počinje njegova debela zarada.«

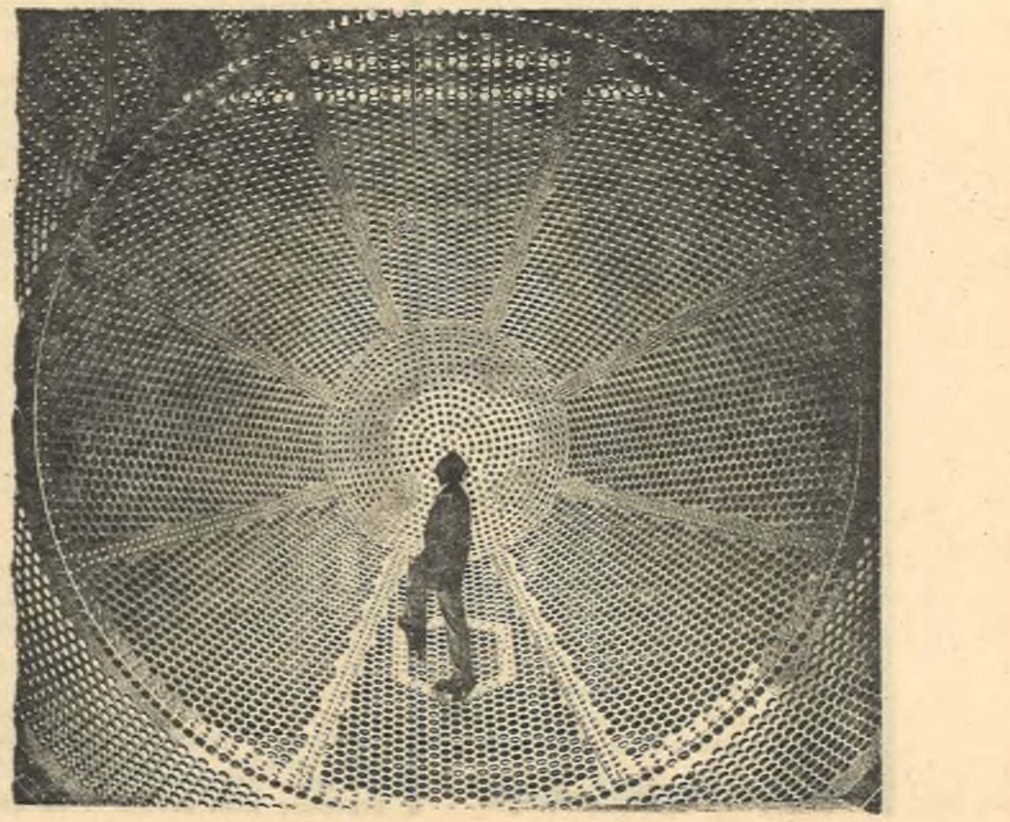
Posebno je zanimljiv i prilog Ive Lajtmana »Treba nam 'zeleni program'«, koji počinje citatom iz knjige Blaža Lorkovića »Razgovori o narodnom gospodarstvu«, što ju je Matica hrvatska nagradila još 1879. Lajtman se zalaže za izradu programa o preobražaju agrara u Hrvatskoj u smjeru postizavanja suvremene strukture proizvodnje, u što bi, dakako, bili ukomponirani i elementi socijalne i demografske politike.

U ovom se broju ističu i članci Marka Veselice: »Rastakanje hrvatskog nacionalnog bića«, zatim ponovno M. Staničića: »Za novi efikasniji parlament«, Zvonimira Bauera: »Što nose hrvatske rijeke« te Dalibora Kovačevića: »Nova devizna taktika«.

»HGG« u drugom broju donosi još »Zagreb o amandmanima« Drage Božića, »Štampanje novca bježi iz centra« Bogumila Mejovšeka, »Za klasni i nacionalni sindikat« Ive Burića, »Ekonomski značaj izgradnje tunela kroz Učku« Gorazda Nikića, »Kompenzacije i privredni razvoj« Zorana Jasića, »Hrvatsku računicu« Josipa Brajkovića, te još nekoliko komentara i prikaza.

Ovaj bismo put »Val kompjuterizacije stiže i do nas« Vjekoslava Tomašića naveli kao primjer ponavljanja poznatih stvari, uz istodobno propuštanje da se na relativno velikom prostoru nešto više kaže o stvarnim problemima kompjuterizacije u Hrvatskoj, ali ne samo upozoravanjima na zbrku u terminologiji, već analizom konkretnih slučajeva, kojih, na žalost, ima dosta.

Hrvoje Šošić

PETI »ŠIMIĆEVI SUSRETI«

U Drinovcima, rodnom mjestu Antuna Branka i Stanislava Šimića, održani su 30. svibnja peti po redu, tradicionalni »Šimićevi susreti« — značajna i vrijedna pjesnička manifestacija posvećena dvojici velikih hrvatskih književnika. Pred prepunom dvoranom u Grudama, a posebice pred impozantnim skupom od nekoliko tisuća ljudu u Drinovcima, pjesnici su svojim stihovima pozdravljali i proslavljali ne samo ime i uspomenu na dvojicu hrvatskih književnika nego i narod, nebo i onaj prekrasni živi jezik hercegovačkog kraja iz kojega su osim braće Šimić potekli i drugi koji zadužiše našu književnost vrsnim djelima.

Onima koji su tamo bili pozvani, koji su došli i sudjelovali, dugo će ostati u sjećanju prizor viđen s tribine: tisuće ljudi strpljivo je stajalo na raskvašenoj ledini i kisnulo slušajući program u kojemu su sudjelovali pjesnici i izvrsni djevojački pjevački zbor iz Mostara. Umjesto suvišnog objašnjavanja tog prizora, koji već kao suha informacija svakom čitaocu otvara mnogobrojne mogućnosti razmišljanja, osjećam se dužnom reći još ponešto o organizaciji Susreta, o tome kakvi bi mogli biti.

Spomenut ću samo tvrdokornu sklonost organizatora da takve priredbe još uvijek izvodi u stilu takozvanih akademija, ne usuđujući se razbiti taj prestrogi okvir jer bi to tražilo ne samo više invencije i »organizatorskog« umijeća nego i svojevrsnog rizika u odnosu na publiku. Drinovački kraj na razmeđu Hercegovine i Dalmacije prepun je prirodnih scena (sav je zapravo jedna velika gola kamena scena), pa tribina u njemu strši nepotrebna i nezgrapna.

»Šimićeve susrete«, osim toga, trebalo bi vezati uz neki časopis, i to na taj način da se iz godišnje kritičke produkcije tog časopisa na Susretima nagrađuju zanimljivi, svježi i vrijedni doprinosi naših književnih kritičara. Koliko su već postojeće nagrade vezane uz ime A. B. Šimića, toliko bi to ova druga, još neustanovljena bila vezana uz ime i djelo Stankovo.

Ove su primjedbe i prijedlozi prije svega izraz autoričine izuzetne naklonosti drinovačkim »Susretima« i uza sve već rečeno potrebno je dodati riječi zahvale i pohvale na toplom gostoprimstvu i doista velikom trudu što ga je tamošnja šačica entuzijasta uložila u to da stvori, održi i produži ovu lijepu i nadasve potrebnu kulturnu priredbu. Osobito ističemo mladog pjesnika iz Drinovaca Vladu Pandžića, koji je, bez sumnje, s najviše srca sudjelovao u svim poslovima oko odvijanja i vođenja programa.

»Susretima« je, na žalost, prisustvovalo premalo značajnijih pjesnika. Osim Maka Dizdara, Vitomira Lukića, Veselka Koromana, Dare Sekulić i Stojana Vučićevića nastupili su manje ili više poznati ili čak nepoznati mladi pjesnici. Iz Srbije i Slovenije pozivu se nije odazvao ni jedan od pozvanih književnika. Autorica je ovog napisa bila zamoljena od predsjednika Matice hrvatske, prof. dra Ljudevita Jonkea, da u njegovo ime prenese skupu pozdrav Matice hrvatske i Društva književnika Hrvatske. Pozdrav je bio lijepo primljen od prisutnih.

Pripomena za kraj: nadajmo se da će se slijedeće godine hrvatski pisci odazvati pozivu »Šimićevih susreta« u značajnijem broju, a to mogu i tako da se i sami preko Društva književnika Hrvatske više zainteresiraju za njih ili barem toliko koliko je ljudima onoga kraja stalo da ih vide i čuju.

Marija Peakić-Žaja

PITANJA O »ORIOVCU«

Kamo sreće kad bi se većina hrvatskih gradova i mjesta mogla pohvaliti suvremeno koncipiranom, ozbiljnom monografijom o kulturnom, gospodarskom i političkom životu u prošlosti i sadašnjici! Tā bilo bi to temeljem slike o sveukupnosti povjesnice hrvatskoga društva!

Upravo stoga moramo biti oprezni prema svemu onome što iznevjerava navedena načela a pričinja se takvim. Eto jedne knjige koja upozorava kako se neuobičajeno pristupa takvu zadatku i onda kad postoji ne samo dobra volja već i velike materijalne mogućnosti.

APEL — »zavod za ekonomsku propagandu i publicitet« iz Zagreba (o kojemu kao nakladniku kom je hrvatska povjesnica na srcu ne čusmo do sada ništa) — izdavač je knjige od tri stotine stranica o ORIOVCU (komuni u općini Slavonski Brod), knjige koja je i pobliže označena: »Prilozi za povijest mjesta«. Oriovac bi možda običnome čitaču bio nepoznat da u njem ne djeluje ugledni proizvođač tapeciranoga namještaja — ORIOLIK.

ORIOVAC

»Oriolik« je, kako čitamo, ne samo potakao takvu ideju — na čemu valja samo čestitati — već je i novčanim sredstvima omogućio da se izdanje pojavi; u načelu, eto primjera za koji bismo voljeli da ga slijedi više naših radnih organizacija.

No, na žalost, mnogo je toga čudnog u tom nadasve luksuznom izdanju, tvrdo uvezanom i na najboljem papiru tiskanom, izdanju koje, po današnjim normativima, mora da je vrlo mnogo stajalo.

Podrobnu i sustavnu analizu cijele knjige prikazat ćemo čitaocima tek kad nam na neka pitanja odgovore: izdavač i glavni i odgovorni urednik, Zdravko Krnić.

A pitanja bi glasila:

1) u koji se dobar običaj ugledao odgovornik ove knjige, kad je jedan običan zbornik različitih tekstova »uredio« tako te je on luksuznom tehničkom opremom ravan Spomenicama kraljevstva, a takav, zacijelo, stoji mnogo milijuna? Koliko desetaka?

2) gdje je i na kom mjestu propisano da se u knjizi u kojoj sudjeluje više autorā — nigdje ne naznači iz čijeg je pera koje poglavlje? Zar je to, možda, uvjetovao značaj izdanja, za koji urednik u predgovoru kaže da »nema isključivo naučni karakter« jer je (knjiga) »namijenjena širokoj čitalačkoj publici«, no uz to »može poslužiti i naučnim radnicima«? Čitatelj i može zaključiti, eventualno, koju su problematiku obradili etnografi (Z. Lehner i dr. V. Konstantinović-Čulinović), no posve mu je nejasno koja poglavlja može zahvaliti »radnicima Muzeja Brodskog Posavlja« (K. Petrović i M. Nedeljković), što pak »suradnicima Historijskog instituta Slavonije« (D. Joviću i M. Konjoviću), što prof. M. Čizmeku, a što samom uredniku, koji je — sam kaže — »napisao veći dio teksta«.

Što, napokon, pripada Erpačiću, »nastavniku hrvatskosrpskog jezika i povijesti« koji je na prijedlog poduzeća ORIOLIK pripremio (prvobitni) rukopis? Naime, iz Predgovora saznajemo kako (očito) s tim Erpačićevim rukopisom naručilac nije bio zadovoljan, jer je, želeći »da knjiga sadržajem i opremom odgovara značaju Oriovca i ORIOLIKA«, dao uredniku ZDRAVKU KRNIĆU da Erpačićev tekst pročita »i na njega stavi primjedbe, dotjera ga, ili napiše novi«.

Urednik je — slijedimo Predgovor — »napisao veći dio teksta« (znači li to više od polovice, polovicu ili nešto drugo?) i za »obradu pojedinih tema« angažirao suradnike koje spomenusmo. Svaki je od njih, obavještava nas Z., »napisao odgovarajući dio teksta«; osim toga, knjiga »sadrži i dio rada Josipa Erpačića«. Na kraju, urednik reče da je nastao novi tekst »koji se znatno razlikuje od prvobitnog« (tj. Erpačićevog). Kako, po čemu?

3) I površan pogled na stranice knjige odaje visok stupanj nehaja spram hrvatskog jezičnog sustava: pogotovu leksikom. A knjiga je lektorirana, jer urednik zahvaljuje i lektoru, no u kojem jezičnom sustavu i — zašto nigdje ne pročitasmo lektorovo ime?

4) Urednik, očito, »iako knjiga nema isključivo naučni karakter«, ne razlikuje dva elementarna pojma iz struke: dok u podnaslovu, kako je rečeno, stoji »prilozi za povijest mjesta«, na hrptu knjige jasno ćemo pročitati: »GRAĐA za povijest mjesta«. Druže uredniče, smatrate li da je ono što ste priložili oriovačkoj povjesnici — građa? Ili je građa — priložena?

5) U svezi sa svotom koju je trebalo isplatiti tiskari za ovo »kunstdruck-izdanje« na 300 stranica, urednik kaže da su »karakter i namjena knjige odredili njenu opremu«. (Molim podrobno objašnjenje.) Zahvaljuje on u to ime ak. slikaru Nikoli Mucavcu koji je skupocjeno izdanje opremio daleko ispod onih normi koje su, kao iole suvremen pogled na opremu knjige, općeprihvaćeni početkom šestoga desetljeća ovoga stoljeća. Kako to?

6) Od UVODA do SAŽETKA: slabo bismo mogli zaključiti da je Oriovac (osim na kugli zemaljskoj, Europi i SFRJ) — i u Hrvatskoj. Tek u »Sažetku« (pridodani su i SUMMARY i ZUSAMMENFASSUNG) spominje s da je mjesto dalo nekoliko značajnih imena »hrvatskoj i jugoslavenskoj kulturi«. Što je to, druže uredniče, »jugoslavenska kultura«?

I, pitanje sedmo nećemo postaviti. Zaključujem, dok nas izdavač, urednik i financijer ne uvjere u suprotno: luksuzno izdanje o ORIOVCU tako je puno »rupa« da je posve opravdano pitati: ZA ŠTO su utrošeni novci?

Srećko Lipovčan

Podići spomenik, ali — urediti i grob Jelačićâ!

U svemu i u potpunosti se slažem s izlaganjem Zvonimira Kulundžića (HT br. 8, str. 10, od 4. o.mj.) da ponovno treba podići spomenik slavnog hrvatskog bana Josipa Jelačića. Moje je skromno mišljenje bilo da bi novo mjesto spomenika moglo biti na sadašnjem trgu Gupčeva Zvijezda, ali sada mislim da je prijedlog Z. K. o postavljanju spomenika na Rooseveltovu trgu mnogo bolji i da je sasvim odgovarajući. Toliko još o spomeniku.

Međutim, za rehabilitaciju bana Jelačića trebalo bi obaviti još jednu veoma važnu obvezu prema njemu, a i prema cijelom hrvatskom narodu. Ta se dužnost sastoji u tome da se što prije dovede u red njegovo posljednje počivalište u Novim Dvorima (oko 3 km sjeverozapadno od željezničke postaje Zaprešić), a koje je ne samo potpuno zapušteno nego je, dapače, i besramno, upravo divljački demolirano (kao i ona njegovih najbližih).

Još za života ban je Jelačić odlučio da u Novim Dvorima dade sagraditi obiteljsku grobnicu. Na žalost, Jelačić nije dospio graditi grobnicu jer ga je u tome spriječila teška bolest i konačno smrt, koja ga pokosi 20. svibnja 1859. god., pa je po vlastitoj želji, sahranjen u dvorskoj kapelici. Tu je grobnicu banov brat, Đuro Jelačić, tek 1884. god. dao sagraditi, po nacrtu i pod nadzorom graditelja Hermana Bollea, tadašnjeg ravnatelja zagrebačke Obrtne škole. Grobnica je sagrađena u dvorskom parku-šumi, oko 500 m sjeverozapadno od dvorca, a istočno od ceste za selo Pojatno. To je bila lijepa građevina u gotskom slogu (sada je sasvim ruševna). Ban i njegova kćerkica, uz koju je privremeno pokopan, ostali su u grobnici u dvorskoj kapelici, jer nije ostvarena namjera da se i njihovi posmrtni ostaci prenesu u zajedničku obiteljsku grobnicu. Grobnicu je 16. studenog 1884. god. svečano posvetio zagrebački kanonik i opat dr Franjo Rački, koji je tada bio i prvi predsjednik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.

KAKO PAK SADA IZGLEDA DVORSKA KAPELICA I OBITELJSKA GROBNICA JELAČIĆEVIH U NOVIM DVORIMA?

Prilikom mojih posjeta ovim velikim hrvatskim narodnim svetinjama na dan 4. i 8. listopada 1965, te 16. studenog 1969. god., našao sam ih u stanju koje ću opisati. Kapelica je potpuno demolirana i obeščašćena. Prozori na građevini više ne postoje, a ne postoji više ništa ni od inventara kapelice, tj. nema oltara, ni klecala, itd. Sve je razgrabljeno, a dijelom i uništeno. Zidovi su išarani besramnim crtežima i natpisima, a na njima se vide i tragovi dima, vjerojatno od spaljivanja drvenarije. Oko kapelice posađeno je i izraslo neko visoko i gusto pruće, tako da se kapelica u njemu čak i iz neposredne blizine jedva može primijetiti. Obiteljska grobnica u parku-šumi potpuno je ruševna, vjerojatno od zuba vremena, a i zbog nebrige da se povremeno bar donekle, najnužnije obnavlja. U grobnicu su nekoliko puta provaljivali razni zločinački tipovi, te su tamo otvarali lijesove i pljačkali nakit s mrtvaca. Zato su pred nekih 6 godina potpuno zazidani vrata i prozori grobnice. Oko vanjskih strana zidova nalaze se brojne izmetine. Jedan dio parka-šume između dvorca i obiteljske grobnice nakon 1965. godine iskrčen je, a zemljište je pretvoreno u kukuruzovište — s očitim ciljem da se onemogući izravna veza između dvorca i grobnice. Sām dvorac — koji je osrednje velika jednokatna zgrada s nekim pomoćnim prostorijama u potkrovlju — prilično je dobro uščuvan, jer se kako-tako održava. 1965. god. zatekao sam u njemu smještene hotel i restauraciju, pa je do tada u Nove Dvore dolazilo dosta izletnikā. Nakon toga dvorac je zauzet za potrebe neke političke škole (tečaja), pa u njemu izletnici više ne mogu noćiti. a restauracija je preseljena nedaleko, jugozapadno od dvorca, u neke omanje paviljončiće od metalne armature i staklenih stijena. Kad sam tamo došao 1969. god., restauracije više nije bilo, a paviljončići su iskorišteni kao skladišta raznog materijala: dijelova za građevinsko-sanitarne uređaje i sl.

Dakle, po svemu iznesenomu čini se da se baš namjerice išlo za tim da se sasvim zatre uspomena na bana i ostale Jelačiće, te da se izletnici po mogućnosti što više odbiju od posjećivanja Novih Dvora. Ovu veliku nepravdu i nezahvalnost prema banu Jelačiću i njegovima, ovu strašnu kulturnu sramotu pred očima cijelog civiliziranog svijeta — hrvatski narod, uz pomoć svojih uglednih prvaka i znanstvenih radnika, te uz nastojanje sadašnjih socijalističkih i patriotskih rukovodilaca, treba nužno što prije i temeljito ispraviti.

Mađari, koje je ban Jelačić s hrvatskom vojskom dobrano nalemao i time im dao izvrsnu lekciju iz zemljopisa (da se prisjete gdje je Hrvatska!) — nisu nam ipak zatirali uspomenu na Jelačića. Ni oni, kao ni mnogi drugi njima slični »upravljači« nad Hrvatskom, nisu poduzimali da se ukloni spomenik bana Jelačića, a još manje im je padalo na pamet da obeščaste i unište njegovo posljednje počivalište! Zašto da nam se to događa sada, kada smo postali slobodni, u socijalizmu i samoupravljanju?!

Dubravko Ključec-Petrovaradinac

NEPROLAZNE ZASLUGE

U POVODU TRIDESETE OBLJETNICE SMRTI GJURE ARNOLDA

Kao i mnoge druge istaknute osobe javnog života u Hrvatskoj, tako je i Gjuro Arnold još za života dobio brojne pohvale i priznanja, istodobno doživjevši pokude i omalovažavanja, pa i potpuno negiranje, da bi ubrzo nakon smrti bio, gotovo bismo rekli — gurnut u zaborav. Međutim, njegove zasluge na mnogim područjima javnog i kulturnog života potkraj 19. i početkom 20. stoljeća ostaju za Hrvatsku neprolazne.

Ovdje nije riječ o prikazu i ocjeni Arnolda pjesnika i književnika, nego prije svega o oživljavanju sjećanja na tog vrijednog hrvatskog intelektualca, mislioca i javnog djelatnika, prvenstveno — filozofa. Napomenuti je pri tome, makar usput, kako je Gjuro Arnold jedan od onih koji je uz mnoge svoje aktivnosti uporno poticao nekoliko puta započinjeni, a na žalost nikada dovršeni pothvat stvaranja hrvatske enciklopedije, namjenjujući tu zadaću Matici hrvatskoj, kojoj bijaše više godina predsjednikom.

Sveukupni prikaz Arnoldova rada napisao je svojedobno, pod naslovom »Stvaralački lik Gjure Arnolda«, njegov učenik i ugledni hrvatski filozof Pavao Vuk-Pavlović. Nedavno je biblioteka »Kolo« objavila suvremeno pisanu monografiju iz pera Branka Despota, pod naslovom »Filozofija Gjure Arnolda«, o čemu smo naše čitatelje izvjestili u 6. broju našega lista. Povodom 30. obljetnice Arnoldove smrti, priloge za ovaj broj »Hrvatskog tjednika« uredništvo je pripremilo u izboru i suradnji s autorom navedene monografije, Brankom Despotom, čiji su prilozi o filozofskim nazorima, životopisu i bibliografiji Gjure Arnolda.

Dostojanstvo mišljenja

O filozofskim nazorima Gjure Arnolda

Gjuro Arnold, filozof, pjesnik i pedagog djelovao je u doba kada tzv. nova ili historistički kazano ovovjekovna filozofija još nije na razini pravih svojih mogućnosti prodrla u naš duhovni život. Dok su suvremenici njegovi, u skladu s raznorodnim potrebama osamostaljenih elemenata životne cjeline, s jedne strane, prevodili neoskolastiku na narodni jezik (A. Bauer, J. Stadler i drugi), a nefilozofi svih mogućih struka i političkih orijentacija, s druge strane, zagovarali popularne surogate tzv. novije filozofije u likovima materijalizma, pozitivizma, sociologizma, biologizma, naturalizma, itd. (npr. Lj. Vukotinović, B. Šulek, J. Torbar, S. Brusina, F. Folnegović), dotle je sam Arnold, nadovezujući na napore svog učitelja i zaštitnika Franje pl. Markovića, nastojao oko prenošenja velike tradicije pravog filozofiranja. Čuvajući dostojanstvo mišljenja, što se ne ponižava do puke razumljivosti za sve i svakoga, nego iziskuje istinski odgoj i obrazovanje kao pretpostavku ulaska u svijet misli, Arnold je život svoj posvetio izgradnji i izvedbi takve metafizike koja bi imala zadovoljiti potrebe razuma i uma, pedagogijskom oživotvorenju njezinu u uzgoju čitavih naraštaja nastavnika, profesora, znanstvenika i drugih, naposljetku, popularizaciji njenoj za potrebe predodžbe i ćutilnosti izvedenoj u formi poezije.

Metafizičko svoje stanovište iznašao je Arnold razmatranjem mislenog duha XIX. stoljeća. U rasponu između metafizike kao apsolutne znanosti i prirodoznanstvenog i duhovnoznanstvenog pozitivizma kojemu metafizika uopće nije znanost, odlučio se on za »posredno stanovište« metafizike kao »više umske« znanosti (o posljednjim uzrocima i svrhama bitka) zasnovane na iskustvu. Spekulativna pak filozofija i antimetafizički pozitivizam slažu se u tome što zastupaju monizam, to jest: oni iz jednog počela, bilo ono apsolutni duh, čisti um, Bog, priroda, materija ili štogod drugo, hoće izvesti sve što jest. Neoskolastika zastupa dualizam, po kojem jednako opstoje i materija i duh. Prihvaćajući samo pojavni (fenomenalni) dualizam, a zabacujući monizam, Arnold se odlučio za mnoštvo počela, koja su sva na neki način duhovne naravi, i tako je došao do »spiritualističkog pluralizma«. No ako je sve što jest u svojoj biti oduhovljeno, onda je i čovjek duševno biće. Otuda je prava znanost o čovjeku »filozofijska psihologija«, u razlici spram empirijske »psihologije bez duše«. Ali, kao slobodno duševno biće, čovjek nije ograničen samo na pojavni svijet onoga što jest, nego je svojim mišljenjem, čuvstvovanjem i djelovanjem upućen i na ono što »ima biti«, na idealni svijet istine, ljepote i dobrote. Na znanost o čovjeku ima se nadovezati filozofija umjetnosti, koja određuje bit, podrijetlo i svrhu umjetnosti, te praktička filozofija, koja određuje uvjete odista ćudorednog djelovanja.

Metafizika, kao neka vrsta umsko-iskustvene znanosti, spoznavajući najbliže nepojavne uzroke svega što jest, osvješćuje tako prema Arnoldu i čovjeka u njegovoj samospoznatljivoj biti, određujući mu putove istinskog mišljenja, djelovanja i stvaranja. Ali, nemoćna pred najvišim uzrokom bitka, ona na granici spoznatljivosti naznačuje ujedno mjesto nespoznatljivoga, te upućuje na ono znanje-iskustvo koje više ne može priskrbiti nikakva znanost, već ga u izvornom doživljaju »zagonetke života« podaruje vjera. Arnold u filozofiji završava stoga s onim što — iako i samo otkriveno mišljenjem — nadilazi po njegovu uvjerenju svaku matefiziku, usidrujući sav teorijski, poietički i praktički život u iskonskoj idealnosti svetog bića.

Svojim djelom i djelovanjem Arnold je potvrdio da se filozofija ne može i ne smije ravnati ni prema kakvim vanfilozofijskim potrebama i zahtjevima; isto tako, da ona u svojoj istinitosti nije podložna nikakvim izvanjskim utjecajima, uvjetima, okolnostima i tome slično, nego je, ne zapadajući stoga u beživotnu »čistoću«, vezana uza samu bit svega što jest. Uz tridesetogodišnjicu Arnoldove smrti prisjećamo se gotovo iščezlog pathosa istinskog filozofiranja, koji se uz ostalo sastoji i u izviđanju vidokruga smislenog života zajednice — radilo se o zajedničarstvu u znanosti, umjetnosti ili praktičkom djelovanju, o udruzi, društvu, narodu ili državi, o zajedništvu duhovnih izabranika — koja ne predodređuje, nego je sama predodređena »nazorom na svijet«.

Pjesnik pjeva i kao čovjek i kao pripadnik stanovita naroda

Ulomak iz govora održanog u svojstvu predsjednika Matice hrvatske 1904. godine

... kad se o umjetničkim tvorevinama radi, onda se i kritika imade kloniti sporednih gledišta; jer nisu umjetnička, nego su tendenciozna. Umjetnik nema druge zadaće nego prikazati ili stvoriti nešto lijepo; sve drugo — kao što su zabava, pouka i popravak ljudî — za nj je sporedno. Zato umjetnik ne stvara ni etičkomu efektu za volju, jer je sebi sviestan, da i to može polučiti samo umjetničkim sredstvima. Otud i potječe, da se od umjetnika u obće, a napose pak od pjesnika u svakom pogledu mnogo traži. On mora da bude ličnost široka pogleda i ćudoredne snage, jak individualitet i zreo čovjek.

No ako spomenuta sporedna gledišta nisu umjetnička, je li u zbilji umjetničko i gledište narodno, što ga na prvom mjestu istakoh kao zahtjev narodne liepe knjige? Svakako: jer kao što nema drveta o sebi, nego imade samo izvjestno drveće: tako nema ni poezije o sebi, nego imade samo izvjestna poezija. Zato pjeva li tkogod, to on ne pjeva samo kao čovjek, nego pjeva baš kao član izvjestna naroda. Ja sam — kaže jedan veliki Francez — vidio Franceze, Talijane i Ruse, a znam od Montesquieua, da može netko biti Perzijanac; ali što se čovjeka o sebi tiče, to očitujem, da ga nigdje našao nisam. Tako i ja velim, da hrvatski pjesnik mora pjevati kao sin hrvatskoga naroda, ako ne će da bude ne samo etički, nego i psihološki nonsens. Imade li po Danteu poezije u obće, da radi oko spasenja čitavoga ljudstva, onda narodna imade da radi oko spasenja svoga naroda. U tom pak stoji ono po poeziju doista sporedno, ali zato uzgoj naroda glavno gledište. Istina je, da je pedagogija već u osamnaestom stoljeću postavila načelo obće ljudskog uzgoja; ali se ovo nema tako shvatiti, kao da pedagogija ide za uzgojem absolutnih ljudi, kaki samo pojmovno postoje, nego tako, da ona ide za uzgojem obće idealne jezgre, koja bez obzira na narodnost mora da u svakoga pojedinoga čovjeka počiva. S takim obćim ljudskim uzgojem nije pravi narodni uzgoj nipošto u protivurječju: jer i ovaj imade isti zadatak, samo što ga promatra s gledišta strogo narodnih osebina.

Ali je narodan uzgoj još i s drugoga razloga opravdan. Kolikogod bismo naime radi, da borbu za obstanak ograničimo samo na bezumnu prirodu, ona se ipak ne da zatajiti ni među posvietljenim narodima.

Navlastito su maleni narodi trajno u pogibli, da najedared budu spriečeni u razvoju i uzgoju svojih bogodanih osebina. Hoće li taki narodi da se dušmanskim — da ne kažem zločinačkim — namjerama većih naroda odrvaju, treba im očito posebne snage, kojom će zakriljivati kulturnu baštinu pređa i osebno biće svoje. Takva se snaga stječe doista u prvom redu obćom naobrazbom, koja ide tako za duševnim kao i materijalnim blagostanjem naroda; ali kolikagod ona bila, neprijateljskim će pohotama biti dorasla samo uz uvjet: bude li ujedinjena i složna. To pak drugim riečima znači, da narodi u obće stječu svoju odpornu snagu time, što u svim dielovima svojim uzgajaju čuvstvo zajedinstva i bude sviest o potrebi jedinstvenoga mišljenja, čuvstvovanja i rada.

Napomena: Jezik i pravopis ulomka ostao je spram izvorniku neizmijenjen

Curriculum vitae ili kratki životopis Gjure Arnolda

Gjuro Arnold rođen je 1853. godine u Ivancu kraj Varaždina, vjerojatno 24. ožujka, kao sin Ivana Arnolda i Sofije Vukanić. Nakon djetinjstva u Krapini, školovao se u Varaždinu i Zagrebu, gdje se i upisao kao jedan od prvih studenata na novootvoreno Sveučilište. Studirao je filozofiju, povijest i zemljopis. Svoje službovanje započeo je 1879. kao profesor zagrebačke gimnazije. Sedamnaestog srpnja 1880. PROMOVIRAN JE ZA PRVOG DOKTORA FILOZOFIJE Sveučilišta u Zagrebu. Nastavlja studije na sveučilištima Göttingena, Berlina i Pariza. U Zagrebu od 1882. nastavlja službu na Velikoj gimnaziji, 1887. premješten je na Mušku učiteljsku školu, 1889. postaje ravnateljem Muške učiteljske škole. Godine 1890. imenovan je predsjednikom »Ispitnoga povjerenstva za učiteljsku službu na višim pučkim školama«.

Dvadeset i prvog kolovoza 1894. imenovan je Arnold, na prijedlog profesorskog zbora a po želji Franje pl. Markovića, u 41. godini života, izvanrednim, a 1896 kraljevskim javnim redovitim profesorom »pedagogike i teoretičke i praktičke filozofije«. Na Sveučilištu je Arnold proveo 29 godina. Umirovljen je na vlastitu molbu 1923. godine.

Predavao je Arnold ponajviše opću i specijalnu pedagogiju i uz to vodio pedagogijski seminar, koji je njegovim zalaganjem uopće i osnovan. Iz filozofije je predavao psihologiju, psihologiju spoznaje, psihologiju čuvstva i volje, »uvod u filosofiju«, osnovne probleme metafizike, itd. Školskih godina 1898/99. i 1913/14. bio je dekan, a 1899/1900. rektor Sveučilišta. Godine 1898. u povodu 25. obljetnice i 1913. u povodu 40 obljetnice književnog rada predala mu je akademijska omladina spomenice s potpisima. Godine 1900. dobio je kao rektor također spomenicu s potpisima. Godine 1900 dobio je kao rektor također spomenicu sa slijedećim natpisom: »Hrvatski sveučilišni građani dru Đuri Arnoldu, svomu dičnomu rektoru, čelik Hrvatu, pjesniku i učenjaku u znak ljubavi, štovanja i odanosti 19. listopada 1900«.

Godine 1891 Arnold postaje dopisni a 1899. pravim članom Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Hrvatski pedagoški književni zbor imenovao ga je 1892 začasnim članom. Od 1902 do 1909. bio je predsjednik Matice hrvatske. Povodom 70. obljetnice života postao je začasnim članom »Braće hrvatskog zmaja« (kao »zmaj krapinski«). Godine 1913. osnivač je i začasni predsjednik Kola hrvatskih književnika. Arnold je umro 22. veljače 1941 godine u Zagrebu od upale pluća. Pokopan je na Mirogoju.

BIBLIOGRAFIJA GJURE ARNOLDA

Etika i povijest, 1879; Zadnja bića (metafizička rasprava), 1888; Logika za srednja učilišta, prvo izdanje 1888, peto 1923; Psihologija za srednja učilišta, prvo izdanje 1893, sedmo 1923: Filozofija, prirodne nauke i sociologija, 1899; Prvi predsjednički govor u MH, 1902; Narodna književnost i kritika, 1902/3: Književnik i narod, 1904; Umjetnost prema znanosti, 1906; Može li umjetnost zamijeniti vjeru, 1908: O psihologiji bez duše, 1909: Monizam i kršćanstvo, 1909: Jedinstvena hrvatska narodna kultura, 1909.

(Ovdje su navedeni samo tekstovi, rasprave i članci zanimljivi sa stanovišta filozofijskog. Potpuniji bibliografski podaci za navedene naslove nalaze se u knjizi: Branko Despot, Filozofija Gjure Arnolda, biblioteka »Kolo«, Zagreb 1970.)

SNIMIO: ANTE BRKAN

Stojan Vučićević

Šibanica (ulomci)

Desetoj sjednici CK SKH

III

Nekad mi je dosta suhi list kadulje
Ili mahovinom poniženi
Zid
Da okrenut jugu pružim smrti ruke
I u dvoru tvome objedujem
Živ

Ipak ne bi dala (to se pamti dugo)
Da na stolu barem ugašena
Stoji
Krale bi nas travke raznosili mravi
Dok kraljevstvo tvoje mjesto svijeće
Gori
Izađi iz sebe tko si da si
Takva
Kakva jesi naopaka sliko
Izvan mene sjenka sjenu je
Istakla
Čeka tvoje lice, sretna Šibanico

IV

Jesi li znala kad si toliko rasla
Iz sjene kojoj su stijene manje
Teške
Kroz čađu netaknutu kroz sjeme i vrijeme
Slijepo te sunce slijedilo
Pješke

I gle prema tebi odasvud blista
Pruža zrcala sa svih strana
Pod nebom bez zvijezda samo ono vidi
I da si svjetiljka i da si
Tama

XXI

Čini mi se da smo mnogo bliži
Češer neki kada se
Otkida
I vuče ove dane i vuče ove noći
U donje slojeve
Vida
I dublje još dublje gdje si tako
Visoka
Na svoje žrtveno lice navukla ljudsku masku
No smrti ipak nema: i s oba moja
Oka
Vidiš dno povratka: čavle i Hrvatsku

XXVI

U šumi
Ponad drugih sjenâ neizbježnih
Leptir se prosto stopio sa svjetlom

Nas dvoje
Zbog te slike koju odbacuješ
I što će prva s vjetrom i ljetom

U noći
Stojimo zdvojni visoko nad Neretvom
Pred crnom sjenom ko pred bijelim svijetom

KNJIGE I ČASOPISI

OD SLJEPILA DO POKOLJA

NIKOLA PULIĆ:
Sinovi Orjune,
vlastita naklada,
Zagreb 1971.

O samome sebi pisac ove knjige smatrao je dovoljnim nekoliko redaka na korici knjige. Tamo piše: »Rođen sam prije rata u selu Bićine pri ušću Krke, u južnoj Hrvatskoj. Sudjelovao sam u ratu na strani pobjednika (ali nisam siguran da sam i pobjednik). Imam nekoliko zanimanja, ali mi ni jedno ne jamči opstojnost. Radio sam kao sluga, nadničar, pomorac, radio-telegrafist, odgajatelj, nastavnik... Napisao sam nekoliko knjiga. Pišem dalje. To je sve.«

Nikola Pulić nije htio, a u ovom trenutku nije mu bilo ni potrebno, da o krvavoj i užasnoj temi Orjune (Organizacija jugoslavenskih nacionalista) napiše suho i fusnotaški prošarani rad. Orjuna je za Pulića samo još jedan od tragičnih oblika hrvatskog samouništenja; i kao što kratko predstavlja sebe, isto tako kratko napominje da ovu knjigu posvećuje »prijateljima i rođacima iz djetinjstva, mojim roditeljima, svim Pulićima i Paićima iz Bićina koji su pali pod četničkom kamom«. Tema Orjune i hrvatskih četnika nije tema o kojoj se govorilo i pisalo poslije rata. Razlozi za šutnju očito su postojali; no zašto ti razlozi postoje uvijek kada treba ustanoviti kako i od koga je hrvatski narod bio teroriziran i uništavan?

Pulićeva knjiga koncentrirana je prije svega na ratno doba, kada su orjunaši Splita i Šibenika zajedno s četnicima-profesionalcima, od kojih su neki došli čak sa Zlatibora, pristali da istrebljuju vlastiti narod. Bilo je tu splitskih i šibenskih intelektualaca koji su se bez dvoumljenja stavili do kraja u službu bradatih koljača. Jasno je da počeci ovako tragične zablude vuku svoje korijene daleko prije početka II svjetskog rata. Ostaje znanstvenicima da nepristrano i hladno ponajprije uoče i markiraju čiste podatke. Tek tada moći ćemo dobiti ono što se zove »nepristrani sud historije«. No nijedna istina neće moći biti lišena svjedočanstva koje pruža Nikola Pulić, svjedok i sudionik borbe protiv zaslijepljene i izdajničke igre orjunaša i četnika-Hrvata u južnoj Hrvatskoj. Čini mi se da je najbolje da navedem nekoliko odlomaka iz Pulićeve knjige. U tim su odlomcima imena možda najvažnija, jer ta imena i najviše govore:

»Krv veleizdaje vlastitoga naroda nemirno ključa u njima i oni će se združiti sa crnim vragom protiv svoga naroda. Ipak njihova suradnja nije imala ratnički karakter, nije imala težnju stvaranja 'vojske' sve dok nisu stari splitski orjunaši pod okriljem četničkih vojvoda osnovali svoj četnički štab u Splitu kome su na čelo postavili četničkog vojvodu Iliju Trifunovića Birčanina. Splitski orjunaši Alfirević, katolički raspop Đuro Vilović, Grizogono, Miović, Matošić, Cetineo, Račić i drugi...« Šibenik svoje četničke vođe ima u trojici, kako kaže Pulić, »protojereja-četnika«, Đujiću, Prostranu i Zeliću.

»Konradova jedinica« zvala se četa Hrvata-četnika, a vojvoda Đujić zvao je tu jedinicu »Odredom za osiguranje obale«. »Ne računajući Nijemce i Talijane brojno stanje pri formiranju, koncem ožujka. bilo je: Felicije Jurišić iz Kaštela, inžinjer Barišić iz Splita, Mario Franić iz Splita. Žarko Kekez iz Splita. Bogoljub Katinac iz Kaštela, Drago Haklička iz Splita, Ilija Brkljača iz Splita, Duje Carev iz Solina, Stipe Šandrk iz Prvić Luke, Frane Cetinčić iz Splita. Nikica Pavlović iz Livna, Ivan Grgec iz Splita. Ante Cetinić iz Splita, Ljubo Carev iz Solina, Ante Stupić iz Prvić Luke, Braco Penović iz Splita, Aleksandar Perušina, Aldo Drašković iz Solina, Dinko Gagošević iz Splita, Zdenko Drašković iz Solina. Đorđe Rakić iz Šibenika. Paško Ingrovale iz Šibenika. Radoslav Rakić iz Šibenika, Danilo Bilić iz Solina, Joško Stude iz Solina. Milenko Paić iz Splita, Nikola Demon iz Splita. Dinko Carev i drugi... Ovi sinovi ORJUNE i šibenskog ZBORA i četnici, a sada. ne znajući što su, s idejama četništva i pod rukovodstvom Nijemaca, klat će braću svoju...« »12. rujna četnici su se 'osvetili' Bićinarima: zaklali su nekoliko obitelji i zapalili u kućama uglavnom starce. žene i djecu: Pulić Ivana, Pulić Anku, Pulić Tonu. Pulić Mariju, Pulić Anu (dijete od tri godine), Pulić Josu (Anina brata od dvije godine), Paić Jeru. Paić Stanu, Paić, Tonu, Paić Dragicu, Paić Josu, Paić Maru, Paić Kaju, Paić Marka. Paić Ivu (dijete od šest godina), Paić Niku, Paić Katu, Paić Luciju, Paić Cvitu, Paić Davida (dijete 5 god.), Paić Jakova, Paić Jelu, Paić Iku (dijete 8 god.), Paić Ivicu (dijete 3 god.), Paić Antu (dijete od tri mjeseca) i Paić Jerka (dijete 6 god). Tom prilikom četnici su zapalili sedam kuća i sve svoje žrtve bacili u zgarište. osim dvije djevojke. Paić Kaju i Luciju, za koje se ne zna gdje su ih bacili.«

Trnu zubi kad čitamo ovu Pulićevu knjigu. Orjunaštvo je mentalitet koji danas u unitarizmu nalazi svoje duhovne nasljedovatelje! Treba li vjerovati da i unitaristi, kao i orjunaši, čekaju vrijeme razdora da bi se organizirali u »vojsku« i »odrede«?

Zlatko Markus

»KRITIKA« 17

S dominantnom temom posljednjeg, 17. broja »Kritike«: »Kome zvono zvoni — na jezičnom satu«, a koju su svojim prilozima razradili istaknuti stručnjaci suvremene jezične znanosti, još jednom smo dobili nadasve značajan prilog proučavanju i vrednovanju jezika. Tomislav Ladan javlja se na ovom mjestu sustavnim prilogom »Hrvatska književna **koinè«**, temeljenim na tvrdnji o tisućuljetnom postojanju hrvatske književnosti, dakle i hrvatskog jezika samoga, koji je pisan »različitim pismima« i »ostvarivan u različitim narječjima«. Ladan afirmira stav da hrvatsku književnu **koinè** predstavlja štokavština hrvatskog tipa koja se pojavljivala u književnim djelima **i prije** Preporoda, što se počesto prešućuje, a više ističe romantična zabluda djedova o unitarizaciji (pa čak!) slavenskih jezika. Dalibor Brozović, pišući pod naslovom »O sadašnjem času na kružnici jezičnog sata«, osvrće se na slobodne i tendenciozne interpretacije i polemike oko jezika što su se prošle godine pojavljivale u tisku očito unitaristički raspoloženih urednika i njihovih suradnika, koji nastoje ponuditi unitarizaciju jezika kao spasonosni recept u višenacionalnoj jezičnoj zajednici. Zahvaljujući Ivanu Pederinu dosta se ambiciozno skida veo neobjašnjiva zaborava s djelovanja bogoslovca Stipana Margitića Jajačinina i njegova značajna književna rada, koji danas, s motrišta povijesti jezika, nije irelevantno. Koristan — tek kao inicijativa — jest i prilog Mate Šimundića »O kulturi jezika i govora na zagrebačkom radiju i televiziji«, kojim autor opravdano alarmira na jadno stanje kulture govora hrvatskoga jezika u ovom dijelu javnog informiranja Vojislav Nikčević s rasprom »Još jednom o nekim neistorijskim tumačenjima narodnog jezika u crnogorskoj književnosti prednjegoševskog doba« argumentirano osporava A. Mladenoviću njegov neznanstveni pristup toj problematici.

U »Ogledima i raspramа« dominira duhoviti ogled (ulomak) R. Marinkovića »Dramaturgija riječi«, Katičićevi »Slavonski pabirci« i »Varijacije o smislu književnosti« V. Gotovca. U istoj se rubrici pojavljuju Š. Đodan, H. Šošić, F. Tuđman, i T. Macan vrijednim prilozima. V. Loknar u »Prosudbama i raščlambama« govori o temeljitim nedostacima u »Rječniku hrvatskosrpskoga književnog jezika« u dijelu medicine i njoj srodnih znanosti. »Raspre« donose tekstove S. Rendićeve, Š. Đodana, M. Šimundića i kraći ali zanimljiv prilog H. Sablića: »Osakaćeni jezik pravde« — o pravnoj terminologiji u Hrvata. U ostalim rubrikama pišu A. Sekulić, Z. Markus, B. Donat, J. Vrkić, S. Babić, I. Frangeš i Z. Kulundžić.

F. M.

Napomena

U »Hrvatskom tjedniku« br. 8 na str. 17 ispod članka Vlatka Pavletića »Glas pjesnika koji odjekuje u javnosti« izostalo je »Ulomci iz istoimenog eseja koji će izaći u Kritici br. 18«.

HOĆE LI PRESTATI IZLAZITI HRVATSKE KN

O značenju
o prilikama u k
govore

KRSTO ŠPOLJAR
tajnik uredništva biblioteke

Apel hrvatskoj javnosti

Nakladni zavod Matice hrvatske i Izdavačko poduzeće »Zora« osnovali su 1961. godine Urednički odbor biblioteke »Pet stoljeća hrvatske književnosti«, koji je u toku godine sastavio nacrt ove edicije. Naredne godine izdavači su objavili prvo kolo od 12 knjiga ove reprezentativne kolekcije.

Zamisao Uredničkog odbora usmjerena je da u 120 svezaka predstavi značajna i značajnija djela i njihove autore s područja hrvatske književnosti od njezinih početaka pa sve do naših dana. Da bi se naglasila kompaktnost, cjelovitost i nedjeljivost procesa, svako je kolo od dvanaest knjiga izbor iz djela stare, starije i novije hrvatske književnoti.

Kontinuitet i zajedništvo hrvatskog književnog stvaralaštva

S predgovorima, bibliografijama i uredničkim napomenama iz pera najeminentnijih hrvatskih kritičara, književnih povjesnika i književnika, ova biblioteka donosi u širokom izboru odabrana djela naše usmene i pismene književne baštine kao i značajna djela suvremenog stvaralaštva, te važnije tekstove naše književne historiografije. Ističući u prvome redu neraskidivi kontinuitet hrvatske književne riječi kroz stoljeća bez obzira jesu li umjetnička djela u kojima se ona izražava nastala na čakavskom, kajkavskom ili štokavskom jezičnom području, ova biblioteka, zasnivajući izbor pisaca i njihova izabrana djela upravo na takvoj različitosti i lingvističkih oblika, potvrđuje zajednički stvaralački medij hrvatske književnosti uza svu različitost krajeva i razdoblja koji su obilježili njihov književni izraz. U tom smislu, odražavaju opće stanje stvari u životu u kulturi Hrvata, u ovu su kolekciju uvrštena i djela onih pisaca koji su stvarali na latinskom jeziku, a izražavali su duhovna kretanja Hrvatske svog vremena.

Nastojalo se da svaki pojedini pisac bude prikazan najznačajnijim djelima u onim književnim radovima gdje je to dopuštao estetski i književni kvalitet: ponekad su stanovita ograničenja uvjetovana skučenim prostorom i predviđenim opsegom biblioteke. Posebna je pažnja usmjerena na izvornike, originale, prva izdanja ili ona redigirana od samih autora, pa je ova biblioteka ispravila niz ustaljenih pogrešaka što su se prenosile iz jednog izdanja u slijedeća; također, pojedini suvremeni pisci za ovo su izdanje definitivno redigirali i priredili ona djela što su uvrštena u našu biblioteku.

Do sada: 96 knjiga, 38.876 stranica i preko 12 milijuna riječi

Biblioteka obuhvaća djela i autore od početaka hrvatske književnosti, dakle započinje prilozima iz vremena iz kojeg nam nisu poznata imena pojedinih autora i prema tome nekoliko stoljeća prije nego što pokazuje naslov ove kolekcije, a završava piscima rođenim 1905. godine. Urednički odbor i izdavači u okviru financijskih mogućnosti predviđaju i nastavak kolekcije i nakon izlaska planiranih 120 knjiga, te će se u tom slučaju nastojati da se u narednim izborima (u dva ili više kola) ne mimoiđu i značajniji autori i književne pojave najnovijeg stvaralaštva.

Uključujući VIII kolo, koje izlazi iz tiska polovicom ove godine, do sada je objavljeno 96 knjiga na 38876 stranica s oko 12,712.450 riječi, i to u sveukupnoj tiraži od 1.080.000 primjeraka. U okviru ovog impozantnog opsega kakav još do sada kroz svu svoju nakladničku povijest nije zabilježila hrvatska izdavačka djelatnost, obrađeno je 263 književnika u širem antologijskom izboru, objavljeno 139 djela (ili njihovim fragmenata) iz starije hrvatske anonimne književnosti i 738 tekstova iz Hrvatske usmene narodne književnosti. Na priređivanju tekstova i proučavanju književno-estetske vrijednosti pojedinih pisaca i njihovih ostvarenja sudjelovali su kao urednici, priređivači, komentatori i lektori 56 književnika, književnih povjesnika i znanstvenih radnika, te 33 slikara i ilustratora koji su za ovu ediciju nacrtali 960 vinjeta i ilustracija. Sami predgovori iznose oko 120 autorskih araka, što bi, kad bi se skupili na jednom mjestu, predstavljalo impozantnu povijest hrvatske književnosti u cjelini, od njezinih početaka do danas. Ništa manje ne bi obuhvaćao ni rječnik — tumač pojedinih izraza i fraza što su se kroz stoljeća utkale u živo izražajno tkivo hrvatske književnosti i hrvatskog književnog jezika.

Izdanja biblioteke »Pet stoljeća hrvatskih književnosti« ujedno su i najjeftinije knjige na cijelom jugoslavenskom izdavačkom tržištu. Prodajna cijena knjiga prvih pet kola (u svakom po 12 knjiga, s prosječnim opsegom od 30 tiskanih araka po svesku, u luksuznoj opremi s uvezom u punom platnu i zlatotiskom, te ovitkom u dvije boje) samo je 20 dinara po pojedinom primjerku, a pojedini svezak VII. kola stoji čitaoca 33 dinara i 30 para.

Pred obustavom tiskanja

No ovaj golemi izdavački pothvat ima i svoje naličje, koje danas prijeti da ovaj izdavački pothvat hrvatske nakladničke djelatnosti ostane vječnim torzom.

Pomanjkanje dugoročnih kredita i vrlo oskudno sudjelovanje onih društvenih faktora koji bi na srcu i umu trebali imati probitke hrvatske kulture — ta učestala naša nebriga, da nas izdavače i članove Uredničkog odbora stavlja pred neumitnu činjenicu obustavljanja daljnjeg tiskanja biblioteke »Pet stoljeća hrvatske književnosti«.

O financijskoj sudbini ove biblioteke navodimo za ilustraciju podatke za VII. kolo. Cijena pojedinog primjerka iznosi 33 dinara i 30 para. Od toga za akvizitere i provizije knjižarama otpada 8 dinara i 30 para, a tu je svotu nakladnik dužan isplatiti odmah po dostavi zaključnice, dok još nije pristigla ni jedna rata otplate (činjenica je da se 80% izdavačke djelatnosti plasira kreditiranjem čitaoca na najmanji rok od 12 mjeseci); troškovi tiskare iznose 10 dinara po primjerku, 2 dinara otpada na autorske honorare, 7 dinara troškovi su uredništva i pripremnih radova, 1 dinar i 40 para poštarina i distribucija — što sve iznosi, kao neposredni troškovi proizvodnje, 28,70 dinara. Za podmirenje kratkoročnih kredita, upravno-prodajnu režiju, stanarinu, administraciju, reklamu, te obavezne i ne male doprinose društvu ostaje 4,60 dinara po primjerku. Kod prethodnih kola ove biblioteke, gdje je prodajna cijena niža za 40%, 6 dinara od 20 mogućih pripada akviziterima i knjižarama. Društvena pomoć u obliku dotacije za pripremne radove za VIII. kolo iznosi 2 dinara, a u prijašnjim kolima ta se pomoć kreće u skromnom rasponu od jedan dinar do dinar i dvadeset para.

Apel hrvatskoj javnosti

Ne smatramo da izlaz iz ove situacije potražimo u znatnom povećanju prodajne cijene, što bi po logici komercijalnih odnosa nedvojbeno rezultiralo smanjenjem naklade. a u neizbježnoj zavisnosti tog zatvorenog kruga prodajne cijene i količine slijedilo bi ponovno drastično povećanje prodajne cijene. Nastavak opstojanja i konačno realiziranje plana biblioteke »Pet stoljeća hrvatske književnosti« nesumnjivo je i u potrebi da se obnove rasprodana izdanja prva tri kola (36 knjiga), što je izdavačima nemoguće bez dugoročnijeg kreditiranja s najmanjom mogućom svotom od 2.000.000 novih dinara.

U tom smislu ovaj apel hrvatskoj javnosti, društvu i njegovim predstavničkim tijelima neće biti, nadajmo se, podudaran poznatoj elegiji Pavla Štoosa nad grobom pisca i nakladnika Tome Mikloušića, objavljenoj točno prije 140 godina pod značajnim naslovom »Glas kričečega vu puščini horvatskoga slovstva«.

RAFO BOGIŠIĆ

— ugrožena i suvremena nastava i studij

Osobita i nadasve važna jest uloga i funkcija koju biblioteka »Pet stoljeća hrvatske književnosti« vrši u nastavi hrvatske književne prošlosti na sveučilištu. Danas se studij starije hrvatske književnosti na filozofskim fakultetima i visokim školama ne može zamisliti bez ove biblioteke.

Drugi niz desetljeća, već čitavo stoljeće, studenti književnosti zapravo nisu imali mogućnosti da se upoznaju sa značajnim i prijeko potrebnim tekstovima svoje književne baštine. Izdanja JAZU i ona »ilirska« izdanja rijetkost su i predstavljena su tek u nekoliko knjižnica ili možda samo u Sveučilišnoj knjižnici. Prirodno je da na taj način nisu ni mogla biti studentima pri ruci. Novija, pak, obična, pojedinačna izdanja i antologije (ove posebno rijetke i oskudne) kretale su se u krugu već dobro poznatih i uobičajenih imena (Držić, Gundulić, Marulić), pa nisu ni približno zadovoljavala potrebe. Mnogi i mnogi vrijedni i značajni autori, mnoga djela koja su zapravo u samim temeljima pojedinih književnih tokova i vrsta nisu bila pristupačna studentima. Biblioteka »Pet stoljeća ...« mijenja situaciju.

Ne misli se pri tome samo na epohalne knjige o hrvatskom srednjem vijeku, zatim o latinistima, kajkavcima. U ovoj biblioteci, nakon ozbiljnog studija, upozorili smo na vrednote koje bi pri komercijaliziranoj i tužnoj »prosvjetnoj« politici teško bile narodu i studentima predočene. A kakva se vrijednost krije i kakvo značenje za hrvatsku književnost i kulturu imaju npr. Ranjinin zbornik iz 1507, Nikola Nalješković, Mavro Vetranović, Petar Zoranić, Martin Benetović, Antun Gleđević, Vid Došen, Mateša Kuhačević, Fran Krsto Frankopan, Vlaho Stulli, Tituš Brezovački, anonimne komedije i mnogi drugi književnici i književne pojave — može uočiti samo onaj kojemu je jasno da tisućugodišnje trajanje jedne književnosti nije i ne može biti shvaćeno ni objašnjeno samo pomoću Držića, Marulića i Gundulića, kao što se duh, jezik, književna motivacija, etika i moral, stil i stih Mažuranića i Šenoe ne mogu shvatiti ni objasniti bez onih koji su im prethodili.

Suvremena i jedino ispravna nastava i studij književnosti ne mogu se zamisliti bez trajnog i stalnog uvida u književne tekstove. Osim najnužnijih tekstova ova biblioteka donosi uvodne informacije, najnužnije bibliografske podatke i rječnik. Studenti starije hrvatske književnosti svoj posao danas mogu uspješno obaviti jedino pomoću biblioteke »Pet stoljeća hrvatske književnosti«.

IVAN D

— književ

Izdavački pothvat »Pet stoljeća hrvatske književnosti« (Zora i Nakladni zavod Matice hrvatske) ide, po skromnom mome mišljenju, u red najznačajnijih izdavačkih pothvata u Hrvatskoj poslije rata. U prvom redu zato što je hrvatska lijepa književnost u tom izdanju sabrana PRVI PUT u antologijskom izboru od Baščanske ploče do naših dana. Nadalje zato što je, takoder prvi put, hrvatska književnost u tom izdanju tretirana kao jedinstvena i nedjeljiva kulturno-nacionalna pojava (bez obzira na regionalne i dijalektalne razlike koje su naše katedre i naši školski programi tako dugo i tako tvrdoglavo podržavali ...). I još zato što se u tom izdanju zorno očituje kako ovaj narod, unatoč najstrašnijim nesrećama što su ga u njegovoj povijesti pogađale, ni jednog jedinog časa nije prestajao kulturno i umjetnički stvarati, i prema tome živjeti, i prema tome krčiti put u bolje svoje dane. Osim toga, objavljena su, i tako istrgnuta iz zaborava (za širi krug čitatelja), mnoga imena i mnogi tekstovi koji po svoj književnoj, kulturno-povijesnoj i etičkoj vrijednosti ne zaostaju za najvišim dometima koji su se u to vrijeme u Evropi postizali. Prema tome, za

BIBLIOTEKA »PET STOLJEĆA
JIŽEVNOSTI«?

biblioteke i
ojima se našla
urednici

BRATOLJUB KLAIĆ

— potvrditi se i na području umjetnosti

U istoj sam situaciji i kao LEKTOR i kao REKTOR. Jer i tamo u Akademiji kazališne i filmske umjetnosti, koju vodim — eto — godina će skoro, neprestano moljakamo Zajednicu za umjereno obrazovanje (ovo UMJERENO pišem namjerno, umjesto USMJERENO!) da nam povisi dotaciju, jer što se tiče kazališnog rada ide nam kako-tako, ali s filmom (dakle i s televizijom!) šepamo na sve četiri. Niti možemo angažirati potrebne ljude, jer ih nemamo čime platiti, niti se možemo kretati kako bi bilo potrebno u onom skučenom prostoru koji nam se nije ništa povećao, iako smo od uvođenja filma na Akademiju i u pogledu nastavnika i u pogledu studenata porasli za tri puta (da ne govorim o »tehničkom« prostoru!). A u pothvatu PET STOLJEĆA nisam doduše rukovodilac, ali se također osjećam skučen i bez perspektive. A ta perspektiva bila je zaista divna! Preuzeo sam rad u spomenutom pothvatu kao lektor, no ubrzo sam postao i komentator, tj. pisac najvećeg broja tumačenja nepoznatih riječi i pojmova (na kraju svake knjige). Tim radom mojim i nekih suradnika bio je urednički odbor toliko zadovoljan da je donesena odluka o posljednjoj knjizi edicije, u kojoj bi na jednom mjestu bio okupljen sav onaj golemi jezični i kulturnopovijesni materijal sadržan u komentarima. Što bi to značilo za sve nas, osobito za profesore, đake, studente, za čitaoce uopće, pa i za prevodioce, ne treba ni govoriti, a — da je mjesta — moglo bi se ilustrirati stotinama i tisućama primjera. I sada, kako čujem, ima sve to prestati, a da stvar bude tragičnija, upravo u času kad mi je u rad došao — Krleža.

Danas kad stojimo pred promjenom političkog položaja, mislim da se nova Hrvatska mora potvrditi i na području umjetnosti i znanosti. Ako ne, bit ćemo krivi sami sebi, već prema onoj staroj: »Perditio tua ex te...«

ONČEVIĆ

na riznica

današnji naš kulturni život u usponu, za edukaciju, za nacionalnu samosvijest, književna riznica sabrana u »Pet stoljeća hrvatske književnosti« neosporna je činjenica koju bi valjalo istaći mnogo više no što je do danas istaknuta.

Ali, kao što se to redovito kod nas događa, daljnje izlaženje (poslije 96 svezaka od ukupno 120 — minimalni program, ili od 144 — maksimalni program) najedanput je dovedeno u pitanje. Izdavačka poduzeća Nakladni zavod Matice hrvatske i Zora po svom, tako reći prirodnom položaju u našoj stvarnosti mala su i siromašna poduzeća, koja su uz najveće napore i dosad jedva nekako vezala kraj s krajem. Kako pak gospodarski tokovi u našoj zemlji iz mjeseca u mjesec postaju sve nepovoljniji, to knjiga-roba pada u sve bezizgledniji položaj, jer se nalazi na posljednjem mjestu tzv .ljestvice potrošnih roba. Situacija je očito takva da bez intervencije društvene zajednice nastavak izdanja »Pet stoljeća« ne bi mogao biti doveden do kraja (čak ni minimalni program), jer sredstva koja su za to potrebna spomenuti izdavači nemaju niti objektivno mogu imati. Žalosno, ali tako je.

IVO FRANGEŠ

— na grebenu neuvjerljivih financijskih teškoća

Nimalo neobično, rekli bi pesimisti: jedan se značajan i nadasve koristan pothvat, kolekcija Pet stoljeća hrvatske književnosti, našao u krizi. Krizi ne izdavačkoj, jer su izdavači — Matica hrvatska i Zora — i te kako voljni nastaviti započeti posao; krizi ne uredničkoj, jer urednici i dalje ispunjaju preuzete obveze; krizi ne suradničkoj, jer suradnici unatoč ponekad simboličnim honorarima i dalje dovršavaju knjigu po knjigu. Krizi ne tržišnoj, jer publika kupuje ta bogata i obilna kola (od kojih su posljednja već i prilično skupa,) i nema znakova da će njezino zanimanje prestati. Našao se u krizi novčanoj.

Ponovimo stoga još jednom činjenice izrečene više puta. Po zamašnosti programa, po bogatim predradnjama, po izvanredno korisnim rezultatima, ona je krupan događaj u povijesti hrvatske kulture. Potreba da se najznačajnija djela višestoljetne hrvatske književnosti okupe u jednom korpusu, želja da se svi vrijedni i zaslužni književni radnici, oni bez kojih se povijest hrvatske književnosti ne može prikazati u potpunosti, objave u stručnom izboru i organskoj povezanosti osjeća se već više desetljećâ. Posebno je to važno u naše dane kad još uvijek ima pokušaja i nastojanja da se čitava razdoblja starije hrvatske književnosti učine dijelom procesa s kojim nemaju nikakve veze.

Zbog svega toga, upozorili smo već prije deset godina, kad je kolekcija pokrenuta, Pet stoljeća hrvatske književnosti predstavljaju pothvat koji prelazi izdavačke granice. Opsežne predradnje Uredničkog odbora pokazale su da je bilo potrebno još jednom, ovog puta u funkciji jasno određene kulturne, historijske i estetske problematike, postaviti delikatno i višestrano pitanje kriterija. Povijest hrvatske književnosti proces je koji se nije razvijao samo u okviru općih zakonâ koji vrijede za druge sredine i druge književnosti. Djelovanje drugih čimbenikâ, toliko naših i u isto vrijeme toliko odlučnih po značaj i smjer hrvatske književne povijesti, jedan je od krupnih problema hrvatske književne znanosti. U uvjetima kad se ta neophodna sinteza upravo počinje pripravljati, u kojima sve zakonitosti toga procesa još nisu ni istražene ni ustanovljene, Pet stoljeća hrvatske književnosti pretvaraju se u svojevrsnu povijest hrvatske književnosti. Štoviše, i sâm se naziv pokazao neadekvatnim. Jer koliko je god ispravno Marka Marulića smatrati ocem hrvatske umjetničke književnosti, toliko je upravo ova kolecija, već svojom prvom knjigom, pokazala da se počeci književne umjetnosti u Hrvata moraju pomaknuti dublje u prošlost.

I što sad? Zar da se ponovo, po našem starom običaju, ugasi jedna tako značajna edicija? Zar da se hrvatskom općinstvu kaže da nemamo ni snage ni volje financirati izbor najvrednijega što je hrvatska književnost stvorila tijekom stoljeća? Zar da po našim privatnim i javnim knjižnicama ostane osakaćena ona bijela kolekcija na koju smo, svaki put kad smo uzimali po koju knjigu iz nje, s ponosom ukazivali i govorili: to je književnost mojega naroda! I tko će onda smoći hrabrosti da se još jednom, poslije nas, obrati tom istom narodu, tom istom željnom čitateljstvu? Đaci, studenti, profesori, znanstveni radnici različitih strukâ, stranci i domaći, ukratko svi oni koje svojom estetskom vrijednošću hrvatska književnost povezuje u jednu obitelj, ne žele vjerovati da bi se ova značajna akcija mogla razbiti na grebenu financijskih teškoća kojima je pravo ime nebriga i nerazumijevanje.

VLATKO PAVLETIĆ

- sabiralište hrvatske samosvijesti i duha

Veliki kulturni pothvati mogući su pod uvjetom da budu poduprti s dva faktora: materijalnim sredstvima i subjektivnim stvaralačkim snagama. U njih treba mnogo i dugo ulagati prije nego se pokažu rezultati. Jedan od takvih pothvata bez sumnje je i izdavanje »Pet stoljeća hrvatske književnosti«. Zahvaljujući toj kolekciji hrvatski narod će prvi put imati prilike da postane potpuno svjestan dugog kontinuiteta svoje književnosti, pojedini dijelovi koje dosad ili nisu bili ocijenjeni i cijenjeni kako treba ili su čak ostali nepoznati. Zahvaljujući takvim kompletima kod kojih ništa ne smije ostati izvan pozornosti kritičara, historičara i čitalaca, djeluju kao otkrića i poznate stvari, jer dobivaju novo značenje u kontekstu cjeline, ali isto tako i poneka posve neočekivana otkrića znadu doći kao nešto što je bilo izvan svake sumnje, što je jednostavno moralo doći. Kao da se radi o nekim još nedovoljno poznatim ili potpuno nepoznatim elementima, kojih se svojstva unaprijed mogu predvidjeti. Zbog svega toga »Pet stoljeća hrvatske književnosti« nije samo antologija nego i historijski prikaz, ali i više od toga: sabiralište hrvatske samosvijesti i duha koji traje kroz stoljeća.

Kao i obično kod nas, preduvjet materijalnog faktora nije bio u onoj mjeri zadovoljen koliko bi to bilo normalno, čak ni na samom početku, kada su učvršćeni temelji ove kapitalne edicije. Ona je pokrenuta i s uspjehom je ostvarena u prvom svom dijelu zahvaljujući u velikoj mjeri subjektivnom faktoru, tj. entuzijazmu stručnjaka, povjesničara književnosti ili književnih kritičara, koji su bili pripravni na svaku moguću žrtvu. Rad na sastavljanju pojedinih svezaka bio je nerijetko pionirski posao; sastavljači su morali iznova utvrđivati gotovo sve elemente, tražeći i otkrivajući ne samo podatke o piscima i djelima nego također verificirajući autentični tekst u mnoštvu nepouzdanih izdanja s mnogo pogrešaka. Od početka je bilo jasno svima koji su pristajali da rade za »Pet stoljeća« da mogu računati jedino na kakvu-takvu moralnu satisfakciju koju će im dati jednog dana spoznaja da je pothvat u cjelini uspio zahvaljujući i njihovu udjelu. Problem honorara nije se zapravo nikada ni postavljao u prvom planu. No, takav ozbiljan posao nije moguće obavljati bez ulaganja, a kako se može točno utvrditi da je u posljednjih deset godina objektivna vrijednost honorara za takve i slične radove neprestano padala, danas smo se našli u situaciji da se veći dio honorara što ga sastavljači prime mora utrošiti za prikupljanje građe, prijepisa i ostalo. Ako je na početku pothvata bilo potrebno mnogo entuzijazma za koji su sastavljači dobili veoma skromnu nagradu, danas možemo govoriti o tome da raditi na nekom zadatku u sklopu programa »Pet stoljeća« znači biti najslabije plaćeni radnik u Jugoslaviji. Nekoliko aproksimativnih promatrača za određena djela pokazalo je da radni sat nije plaćen više od 5 dinara, ako se odbiju svi troškovi pripreme rukopisa.

Mislim da je krajnje vrijeme da se kaže kako za nastavak rada na ovom pothvatu više zaista nema dovoljno objektivnih poticaja, bez obzira na pripravnost pojedinaca da to shvate kao svoj kulturni zadatak. Morat će se nešto hitno poduzeti i osigurati sredstva za dovršenje ovog velikog pothvata, ali ne samo sredstva za pokriće tiskarskih troškova nego isto tako odgovarajuća sredstva za dostojnu materijalnu naknadu svim suradnicima u tom nezahvalnom poslu.

Hoće li prestati izlaziti biblioteka »Pet stoljeća hrvatske književnosti«?

O značenju biblioteke i o prilikama u kojima se našla govore urednici

JAKŠA RAVLIĆ — *opća zabrinutost*

Bilo bi umjesno pohvaliti se na pokretanju Pet stoljeća hrvatske književnosti, jer, na žalost, prije toga nije nitko pokrenuo tu kolekciju. Nakladni zavod Matice hrvatske i Izdavačko poduzeće »Zora« osnovali su 1961. Urednički odbor te biblioteke, koji je odmah počeo i raditi. Mnogi su se vjerojatno i dosad upitali, zašto nismo dali drukčiji naslov biblioteci; međutim, naša je skromnost diktirala da je tako nazovemo, iako je znatno dulji period naše književne baštine. Osim toga bili smo svjesni da vršimo važan posao, prvi put u povijesti hrvatske književnosti. Prve su knjige izašle, njih 12, iduće godine, pa otad izlaze redovito, možda tek s malim zakašnjenjima.

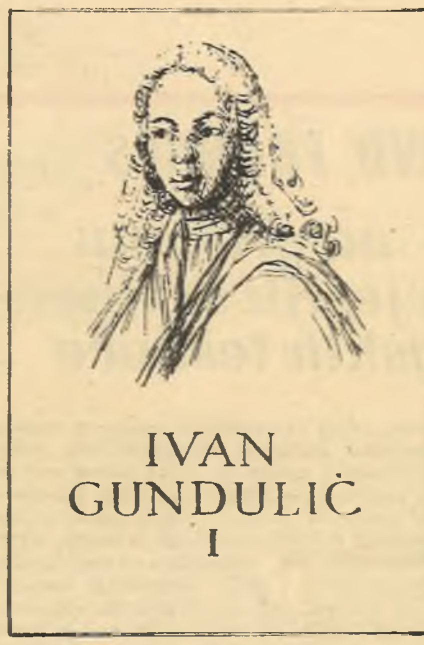
Ostvariti tu zamisao, tj. da u kolekciji bude zastupano sve što je vrednije, nije bilo lako, jer nakon svakog kola osjećamo nedostatke u broju pisaca, u opsegu koji je pojedincima dodijeljen, u biografskim i bibliografskim podacima, itd. Tek što se neko kolo pojavi, javljaju se s njime i pitanja koja jače ili prikrivenije strše, pa zbog toga nitko od nas ne gleda samozadovoljno na to djelo, koje je prvo i vrlo značajno, ali i odgovorno.

Pri tome je Urednički odbor mislio ne samo na korisnost da hrvatska književnost, recimo, u 120 knjiga uđe u socijalizmu u narod, da bismo je upoznali, nego da bi našla kupca, jer po mišljenju Uredničkog odbora, i svakog našeg kulturnog čovjeka, ne bi smjelo biti kuće, obitelji, knjižnice, pa čak ni pojedinca koji ne bi posjedovao barem ovaj dio naše književne baštine da je razgleda, pročita, a djeca da prvi put dođu do te lektire kojom se — iskreno govoreći — moramo ponositi. Sve je bilo predviđeno da dovoljno knjiga bude tiskano, da one budu što jeftinije, kako bi se postigao glavni cilj.

Ali, osim prvih dana entuzijazma i koliko-toliko pristojne prođe, zbog novosti i niske cijene, počele su se isprečavati teškoće u svezi s prodajom, a s njima i naša opća zabrinutost, jer dotacije su minimalne a prođa relativno slaba, pa smo svi u velikoj brizi.

AUGUSTIN STIPČEVIĆ — *zatajila sredstva informiranja*

Čini mi se da u kompleksu »Pet stoljeća hrvatske književnosti« nije od manjeg značenja pitanje kako se prema tome kulturnom događaju odnosi kritika u najširem smislu, od obične informacije do znanstvenog pristupa jednoj vrednoti kao što je hrvatska književna baština. Na žalost, činjenica je da postoji redovan prigovor, najčešće točan, da mnoge naše kulturne vrijednosti leže mrtve u prašini arhiva i biblioteka, da nije obrađen i kritički osvijetljen pojedini period hrvatske književnosti ili opus pojedinog pisca, da nije skupljena i objavljena pojedina književna građa, da nema plana i sistema u tome poslu; međutim, kada se ipak nešto učini, kada se uz mnoge poteškoće i velika financijska ulaganja počne stručno i sistematski ostvarivati takav zadatak, zapravo nacionalno kulturni zadatak, kao što je edicija »Pet stoljeća hrvatske književnosti« u 120 knjiga, onda nastaje čudna — zavjera šutnje. Izlaze pojedinačne knjige pisaca različitih generacija, kompleti knjiga sabranih djela, izlazi kolo od 12 knjiga »Pet stoljeća hrvatske književnosti«, a glas kritike se ne čuje, jedva da se javi obična informacija, sva sredstva takozvane javne informacije uglavnom zataje, dakle — ne vrše ni najelementarniju svoju obvezu koju su dužna izvršiti. Mislim da 12 knjiga te edicije pruža dovoljno materijala za razmišljanje svakom našem građaninu, a pogotovo kritičaru, kojemu je poziv i obveza da zabilježi jedan značajan čin u našoj kulturi. Između tih 12 knjiga zacijelo ima djela koja su nepoznata našem čovjeku, koja se prvi put objavljuju ili se revalorizira opus jednog pisca, objavljuju se prvi put ovako skupljeni izvori književne baštine kao što su začinjavci ili pak dvije debele knjige hrvatskih latinista, koje po svojoj vrijednosti prelaze nacionalnu kulturu, a za koje se jedva znalo da predstavljaju takvo kvalitativno i kvantitativno bogatstvo, — ali i o tim najzanimljivijim knjigama pisalo se veoma malo, a pogotovo nije ostvaren publicitet kakav bi te knjige zaista zaslužile. Ovdje ne treba reći da bi ih drugi narodi s većom kulturnom tradicijom prezentirali javnosti kao prvorazredan događaj. Imam osjećaj da je to naša nebriga, ravnodušnost, površnost, vanjska parada a unutarnja praznina, nekultiviran odnos prema kulturi općenito pa i posebno prema knjizi. Ne traži se da se o toj ediciji piše u talambasima, iako ne bi bilo pogrešno da se kritički pišu velike studije: iako se to samo po sebi nameće, uredništvo je svjesno pojedinih nedostataka u tom svojem pionirskom poslu, ali je svakako neophodno da se najšire informira javnost, da se stvori određena klima koja će pobuditi određeno zanimanje za knjige, da se toj ediciji »Pet stoljeća hrvatske književnosti« dade takav publicitet koji joj po nacionalnoj kulturnoj vrijednosti svakako pripada.

ŠIME VUČETIĆ — *patos i veličina biblioteke*

Biblioteka »Pet stoljeća hrvatske književnosti«, moglo bi se reći monumentalna je književno-nakladna manifestacija što se javila kao sastavni dio kulturnog i narodnosno-socijalističkog poleta hrvatskog naroda posljednjih desetak godina. Usprkos svim smetnjama što ih nameće suvremeni svijet i uopće i naše unutarnje neprilike, biblioteka »Pet stoljeća hrvatske književnosti« možda je najveća koherentna pojava u našoj nakladnoj aktivnosti uopće, afirmiravši se u našoj zemlji doista kao neophodna vrednota. Pružajući u strožem izboru prvi put, i to valja posebno naglasiti, našem čitaocu, našim narodima, u kontinuitetu hrvatsku književnost od ranosrednjovjekovnih glagoljaša do suvremenih modernih pisaca, ova biblioteka, iako još nedovršena, nije samo potrebno estetsko-moralno štivo nego i svjedočanstvo o našem čovjeku koji je, odolijevajući svim vrtlozima historijskih zbivanja, stvorio stvarno književnost kakvom bi se dičili toliki i toliki drugi narodi.

Svojom književnošću hrvatski se narod posebno potvrdio, očitovao je svoje biće i svoj prebogati jezik i tako afirmirao i ostale naše narode s kojima živi u zajedničkoj federaciji. I sada, kada bi valjalo da se ova biblioteka konačno, poslije deset godina napora, dovrši i potpuno preda kulturnoj sferi i običajnom životu, javljaju se otužno prozaična pitanja kao što su tzv. dugoročni kredit, dotacija i tome slično. U osjećaju patosa neosporne veličine i značenja ove biblioteke koja predstavlja sam narod, novčana pitanja doista ne bi valjalo da nas sve muče. Kratko rečeno, shvaćaju li odgovorni ljudi i faktori značenje »Pet stoljeća hrvatske književnosti«? Iskustva nam govore potvrdno, jako potvrdno, i bude novu nadu. Pa ako sam i ja, ne u svojstvu jednog od urednika, vapijući glas iz etnosa, onda bih uputio onima koje spominjemo za zborovima i u razgovorima da stvar ove biblioteke opet razmotre i da reknu dobru riječ, opet i opet. Ima u hrvatskom narodu, ima u cijeloj našoj zemlji ljudi koji jasno misle i o pitanjima kulture, pa se naš dijalog, i ne samo o ovome, korisno nastavlja. A to nije malo!

DRAGUTIN TADIJANOVIĆ — *jedinstven pothvat*

Prije deset godina osnovala je Matica hrvatska Urednički odbor biblioteke »Pet stoljeća hrvatske književnosti« kojemu se, nakon nekoliko mjeseci, priključilo i Izdavačko poduzeće »Zora«, pa su otada ove dvije ustanove objavile sedam kola te biblioteke, od zasnovanih deset. Preteča »Pet stoljeća hrvatske književnosti« bila je biblioteka »Djela hrvatskih pisaca« u izdanju »Zore«, od 1950. do 1958. U ovoj biblioteci, formata velike osmine, prvenstveno su objavljeni pisci devetnaestoga stoljeća, od Vraza i Preradovića do Šimunovića i Cara Emina, u 28 svezaka. A kao izvanredna izdanja objavljena su najznačajnija djela starije naše književnosti. Marulićeva »Judita«, Gundulićev »Osman« i Kočićev »Razgovor ugodni«.

Djela su priredili, napisavši opširne uvodne studije, eminentni stručnjaci, književni povjesničari: Barac, Kombol, Matić, Ježić, Ratković, Zaninović, Rojnić, Štampar i Frangeš. U kolekciji je objavljeno i stotinjak slikovnih priloga: fotografija, faksimila rukopisa.

— Kao urednik »Djela hrvatskih pisaca« stekao sam dragocjena iskustva, ponajprije i ponajviše u svezi s redigiranjem tekstova starije književnosti, pa su ta iskustva prenesena i na biblioteku »Pet stoljeća hrvatske književnosti«, koja vremenski obuhvaća još veći raspon od onoga u njenom imenu. Urednički odbor zna, ne od danas, za ovu svoju nepreciznost u samom naslovu biblioteke, smatrajući da će on pri ponovljenom izdanju biti ispravljen, kako i odgovara nizu stoljeća u kojima naša književnost živi. Nije ovo, znamo, i jedini nedostatak naše biblioteke. Prije nego što je objavljeno prvo njeno kolo, Urednički je odbor radio više od godinu dana stvarajući plan biblioteke, koja je u početku trebala obuhvatiti stotinu knjiga, a poslije mnogih dogovora proširena je na stotinu i dvadeset, zaključno s piscima rođenim 1905. Budući da je ovo, doista, otkako postojimo, jedinstven pothvat u našoj književnosti, ne treba se čuditi što on nije bez prigovora; strogo vezani određenim brojem knjiga, i sami znamo da nekim piscima, u prvom redu piscima romana, nije moglo biti predviđeno dovoljno prostora. Također je valjalo uvrstiti u jednu knjigu i po nekoliko pisaca, kojih je sveukupno djelo neveliko, na primjer kod Vidrića, ili koji mogu dobro biti predstavljeni izborom, premda im je djelo u cijelosti mnogo većeg opsega. Sve su ovo neizbježive teškoće pred kojima će se naći svaki urednički odbor, i sada i ubuduće. Mi smo nastojali, koliko su nam god naše snage dopustile, izdanjem »Pet stoljeća hrvatske književnosti« pokazati i dokazati vjekovnu prisutnost naše književnosti u kulturi svijeta.

Bože V. Žigo

SABOR U ŽMINJU

Čakavski sabor i tunel kroz Učku

Od 3. do 6. lipnja o. g. održan je treći, već tradicionalni Sabor čakavskog pjesništva u Žminju. malom mjestu u srcu Istre. Ovo mjesto nije odabrano slučajno: ono je dugo predstavljalo granični i najugroženiji prostor hrvatskoga etnosa. To mjesto, 25 km udaljeno od Rovinja, mjesto u kojemu je hrvatski govor uvijek bio tako žilav da i danas zvuči veoma staro, ima jedan zvonik i crkvu, jednu kino-dvoranu, nekoliko gostionica i osnovnu školu.

Sabor čakavskog pjesništva predstavlja dio skupine kulturno-umjetničkih manifestacija što se pod zajedničkim nazivom ČAKAVSKI SABOR održavaju širom Istre. Smisao i uloga Čakavskog sabora leže u nastojanju da se ovaj vjekovima otuđivan, politički i geografski odvajan prostor vrati PONAJPRIJE SAMOME SEBI, SVOJEM VLASTITOM BIĆU, svojoj sačuvanoj hrvatskoj jezgri, A POTOM ČVRSTO POVEŽE S MATICOM. Ovogodišnji sabor čakavskog pjesništva održan je u vrijeme kada se čitava Republika trudi oko vlastite integracije, oko drugoga ujedinjenja koje bi trebalo značiti duhovno i kulturno (a ne samo zemljopisno) okupljanje jedne nacije. U tom kontekstu i akcija za probijanje tunela kroz Učku nije samo gospodarsko i prometno pitanje već i nezaobilazan uvjet nacionalnoga zbližavanja politički već zbliženih dijelova Hrvatske. Ako tunel kroz Učku znači simbol prometne veze između Istre i ostalih dijelova Hrvatske, odnosno simbol njihova međuprožimanja, onda ČAKAVSKI SABOR predstavlja vraćanje vlastitim izvorima, traganje za onim čime se Istra kao dio Hrvatske u sebi samoj može uklopiti u cjelinu Hrvatske.

Tradicija i suvremenost

Sabor čakavskog pjesništva ujedinjuje u sebi dvije osnovne težnje: težnju za njegovanjem i očuvanjem kulturne, a posebice pjesničke tradicije (što je vjekovima stvarana na ovom tlu i na čakavskom dijalektu) i težnju da se afirmira suvremeno čakavsko pjesničko stvaralaštvo. Upravo to naglasio je i predsjednik ČAKAVSKOG SABORA, Mirko Božić, rekavši u svom pozdravnom govoru da Sabor čakavskog pjesništva »otvara suvremene probleme naše kulture, otkriva ne samo našu historiju, koja je u mnogim razdobljima našeg življenja i trajanja bila neotkrivena, zatajna i zatajena, nego otvara i pogled na budući život, rad, nastojanja i pregnuća naše domovine i cijele socijalističke zajednice«. Ovaj istodobni pogled prema tradiciji i suvremenosti bio je uočljiv u svakoj saborskoj manifestaciji, medu kojima možemo razlikovati tri grupe: a) masovne, pučke manifestacije, b) umjetnički program i c) znanstveni, radni dio.

U prvu grupu spadaju zabavno-popularne manifestacije kao što su koncert čakavskih melodija u organizaciji RTV Zagreb pod nazivom DI »ČA« SLAJE ZVONI (održan prvog dana Sabora), otvorenje izložbe narodnih radionica i sajma rukotvorina (treći dan), te doček RALLYJA ČAKAVSKOG SABORA (četvrti dan). U drugoj je grupi KNJIŽEVNO SIJELO (drugi dan), SVEČANA AKADEMIJA ČAKAVSKOG SABORA (treći dan), »Korablja začinjavca« u izvedbi Narodnog kazališta »Ivan Zajc« iz Rijeke (treći dan) i natjecanje recitatora (četvrti dan). Sve su nabrojene manifestacije imale zapravo prigodno-umjetničku ulogu, dok je jamačno najzanimljiviji dio Sabora predstavljao KOLOKVIJ O HRVATSKOJ DIJALEKTALNOJ POEZIJI i rasprava koja je uslijedila nakon kolokvija.

Mjesto dijalektalnoga pjesništva u hrvatskom pjesništvu

Referate o ovoj temi podnijeli su: Šime Vučetić, dr Miroslav Šicel i dr Nikola Benčić. Šime je Vučetić u svome referatu — govoreći o suvremenom čakavskom pjesništvu od Vladimira Nazora naovamo — ovo pjesništvo definirao prvenstveno SOCIOLOŠKI, kao izraz ugroženosti narodnog bića. kao produženje opstojnosti narodnog bića, kao aktivnu obranu etnosa. Iz ove definicije proizlazi i Vučetićev zaključak da je u čakavskom pjesništvu eksperimentiranje nemoguće, jer ono slijedi svoj etnos, svoj krajolik, ono regionalno. Vučetićeva tvrdnja da dijalektalno pjesništvo može značiti jedan od aspekata otpora otuđenju suvremenog čovjeka (u filozofskom smislu) prilično je sumnjiva. Dr Miroslav Šicel odredio je suvremeno kajkavsko pjesništvo kao vraćanje jezičnom praizvoru, vraćanje nepresušnim korijenima, plodonosni povratak iskonima, što je potkrijepio primjerima vrijednih pjesničkih ostvarenja D. Domjanića, F. Galovića, G. Kovačića, N. Pavića i Miroslava Krleže. Dr Nikola Benčić podnio je zanimljiv i znanstveno ozbiljan referat o književnosti gradišćanskih Hrvata, referat koji je zapažen ne samo stoga što je govorio o temi koja je sudionicima skupa razmjerno nepoznata, već i stoga što je kritički pristupao građi. U referatima nitko nije postavio pitanje o mogućnosti suvremenoga dijalektalnog pjesništva uopće. Stoga se Tomislav Ladan osjetio ponukanim da u raspravi otvoreno i provokativno posumnja u njegovu budućnost i njegove dosege, kao i u sudbinu dijalekata naspram književnoga štokavskoga standarda. Premda je Tomislav Ladan samo postavio grupu teorijskih pitanja (kamo, dakle, s obnovom dijalektalne književnosti; je li moguća književnost na supstandardu; je li moguće prihvaćanje takve književnosti? Književna uporaba dijalekata dolazi u obzir prvenstveno na zavičajnom tlu, ona je dakle ograničena), sudionici skupa shvatili su njegov istup kao otvoren napad na Sabor. Ali, činjenica je da je njegov istup raspalio raspravu. Ona se kasnije odvijala uglavnom kao pobijanje (ili pak djelomično prihvaćanje) Ladanovih postavki. Često su se umjetnost i pjesništvo brkali sa zavičajnim i pokrajinskim (koji su, doduše. oblik općega, ali samo ako ga dosegnu). Povremeno se stjecao dojam da neki od sudionikā braneći dijalekt brane (često vlastito) pjesništvo, premda bi put morao biti obrnut: da se obranom PJESNIŠTVA UOPĆE obrani i dijalektalno pjesništvo. U raspravi su sudjelovali: Ladan, Vučetić, Katušić, Franičević, Črnja, Rakovac, Franković, Bratulić, Moguš, Silić, Skok, Marinković, Šicel, Blaženčić. Izmedu onih koji su željeli sve što je pisano na dijalektu nekritički proglasiti pjesničkim (činjenica je da danas u Hrvatskoj vlada prava poplava dijalektalnih pjesnika) i onih koji su željeli provokativno osporiti mogućnost i potrebu dijalektalnoga pjesništva, bilo je i trećih koji su smatrali da je istina negdje po sredini. Naravno, dijalektalnom pjesništvu otvoren je put prema univerzalnosti, ali bi taj put valjalo shvatiti kao teži, a ne lakši ili najlakši (što je često slučaj). Odnos dijalektalnoga pjesništva prema pjesništvu na jezičnom standardu nije jednostavno pitanje, kao što jednostavno pitanje nije ni međusobni odnos ovih jezičnih medija. Ranko Marinković nastojao je odvojiti razinu jezika u funkciji sporazumijevanja od razine jezika u funkciji pjesništva. Ono što služi isključivo sporazumijevanju ostaje na regionalnoj razini, a ono što je prodrlo u prostor pjesničke vrijednosti postaje općenacionalno i univerzalno. Književno vrijedna ostvarenja novijega dijalektalnoga pjesništva (od Matoša do Drage Ivaniševića) nisu književno vrijedna tek po tomu što su pisana na dijalektu, već po tomu što su se preko dijalekta obogatila stanovitim eufonijskim i referencijalnim elementima koji su njihovu vrijednost povećali. U Krležinim BALADAMA (djelo na koje su se sudionici Sabora često pozivali) kajkavski je dijalekt poslužio kao osnova za stvaranje specifičnoga JEZIKA DJELA, koji je djelomice i izmišljen. Strah da dijalekt može ugroziti jezični standard neopravdan je isto toliko koliko i uvjerenje da je sve što je napisano na dijalektu pjesničko već po tomu što referira na zavičajno, na emocionalno, što bi tek trebalo postati umjetničkom kategorijom. Ukratko: sporazum između dijalekta i pjesništva moguć je, a to pokazuju i činjenice. Ali dijalekt ne smije predstavljati »mala vrata« za ulazak u antologije.

Plaketa »Marulić«

Plaketa »Marulić« dodjeljuje se svake godine za posebna ostvarenja na otkrivanju istarske baštine i za posebne doprinose suvremenoj istarskoj i čakavskoj kulturi. Ovogodišnje plakete »Marulić« dobili su: Jelka Radauš-Ribarić za rad na proučavanju etnografije Istre; dr Branko Fučić za otkrivanje, revalorizaciju, proučavanje i afirmaciju hrvatske kulturne baštine u Istri, te pjesnik Drago Ivanišević za čakavsko pjesništvo. Jelka Radauš-Ribarić napisala je u pozdravnom pismu Saboru: »Obilazeći od sela do sela, otkrivala sam život hrvatskog seljaka u Istri, susretala svagdje njegovo otvoreno srce i upijala zvukove njegova govora. Taj je susret mene samu toliko obogatio da nikad neću moći istarskom narodu vratiti ono što sam od njega dobila.«

Dr Branko Fučić objavio je knjigu »Istarske freske«, koja je cijeli svijet upoznala sa dostignućima likovne umjetnosti na ovom području. Značajne rezultate postigao je u radu posvećenom istarsko-kvarnerskom glagoljizmu. Otkrio je PLOMINSKI NATPIS, JURAN-DVORSKE ULOMKE, SENJSKE ULOMKE, GRDOSELSKI ULOMAK; u tisku mu se nalazi knjiga · »Corpus glagoljs inskripcija«. Plaketa »Marulić« što je dodijeljena Dragi Ivaniševiću dodijeljena mu je — prema obrazloženju — stoga »što je proširio doživljajni krug, obogatio izraz i otkrio nove mogućnosti suvremene čakavske poezije«.

Zaključak

U nedjelju navečer svečano je spuštena saborska zastava. Može se reći da je ovogodišnji Sabor čakavskog pjesništva u Žminju, nakon četverodnevnoga rada, ispunio svoj zadatak. U nama su nastavile odzvanjati riječi Zvane Črnje o tome kako treba prestati gledati na Istru kao na zaboravljenu »siroticu« kojoj treba davati i darivati, kojoj treba kroz tunel UČKA donijeti hrvatstvo; i kako je vrijeme da se shvati da sama Istra ima što darovati Hrvatskoj, da se ona jedino preko svoga očuvanoga hrvatstva i vlastite kulturne baštine može konačno i čvrsto sjediniti s maticom. Istinitost ovih riječi donekle je potvrdio i ovogodišnji Sabor čakavskog pjesništva u Žminju.

Žminj (iz Valvasorove zbirke)

HRVATSKI PRAVOPIS.

Po

kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu.

DR IVAN BROZ

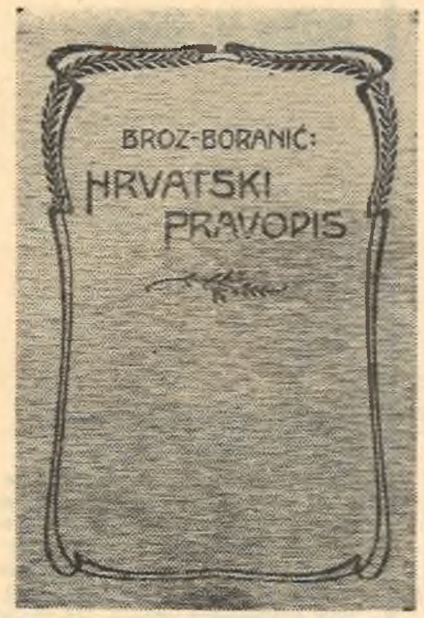
2. izd.

U Zagrebu.

Stjepan Babić

HRVATSKI PRAVOPIS

Jak hrvatski jezični osjećaj

Zašto?

Provođenje Novosadskoga dogovora išlo je za tim da se hrvatski i srpski književni jezik stope u srpskohrvatski književni jezik, ali je praksa jasno pokazala da se taj cilj ne može postići bez golemih teškoća i društvenih potresa, bez nasilja na jeziku i njegovim nosiocima, bez velike štete za našu kulturu. Hrvatski književni jezik zbog svoje višestoljetne tradicije (ne 135-godišnje!) i čvrste izgrađenosti utemeljene u hrvatskoj jezičnoj praksi i hrvatskom jezičnom osjećaju ne dopušta više da se skreće sa svoga jasno određena smjera. Pošto je jezična stvarnost pregazila Novosadski dogovor, Matica ga je hrvatska otkazala i formalno, a njoj se pridružilo i Hrvatsko filološko društvo, Institut za jezik JAZU i Društvo književnika Hrvatske. Već i prije, a pogotovu nakon toga društveni pritisak da se jasno kaže što je hrvatska pravopisna norma tako je snažan da se oklijevati više ne može. Svako oklijevanje nanijelo bi našoj kulturi veliku štetu.

Gotovo cijela naša kulturna i društvena svijest vratila se hrvatskome književnom jeziku. Koliko se god to činilo težim, u osnovi je to bilo lakše: iako ne postoje hrvatski jezični priručnici, postoji jak hrvatski jezični osjećaj koji određuje što je hrvatsko, a što nije, — po tom osjećaju hrvatski književni jezik i postoji!

Ista je težnja i za hrvatskim pravopisom, ali tu pouzdana oslonca nema: pravopis nije osjećaj, nego konvencija, a hrvatske konvencije nema. Zato se snažno traži. Da se nešto ne učini, uskoro bismo se našli u pravopisnom kaosu.

Kako?

Uočivši to, a uzevši pri tome naš društveno-politički razvoj, dosegnuti stupanj znanstvene spoznaje, a posebno prijeku kulturnu i pedagošku potrebu i shvativši da pravopis ne može biti djelo pojedinca, Matica hrvatska, dosadašnji izdavač Pravopisa hrvatskosrpskoga književnog jezika, pokrenula je postupak za izradu hrvatskoga pravopisa. Preko svoje Jezične komisije izabrala je Pravopisnu komisiju u koju su ušli: S. Babić, D. Brozović, Ž. Bujas, B. Finka, I. Frangeš, Lj. Jonke, R. Katičić, T. Ladan, M. Moguš, S. Pavešić, J. Silić.

Nakon početnoga kolebanja postalo je jasno da autorski kolektiv ne može biti tako velik, tada sjednicama i dogovaranjima kraja ne bi bilo, jer je zadatak hitan. Zato je Pravopisna komisija na prijedlog Izvršnog odbora MH izabrala tri člana za autore pravopisa, S. Babića, B. Finku i M. Moguša i povjerila im da izrade načela novoga pravopisa. Autori su to učinili i na zajedničkoj sjednici Jezične i Pravopisne komisije, održane 12. svibnja, potvrđeni su autori i odobrena opća i pojedinačna načela na kojima pravopis treba izraditi.

Budući da hitna kulturna i pedagoška potreba nalaže da novi pravopis izađe već u rujnu ove godine i da ga je prema tome potrebno izraditi do 1. kolovoza, pravopis se već izrađuje, a izdat će ga Školska knjiga. U međuvremenu su načela poslana na odobrenje kulturnim i društvenim ustanovama na prihvaćanje kako bi time bio prihvaćen i sam pravopis. Dosad ih je, osim MH, prihvatilo i Društvo književnika hrvatske i Institut za jezik JAZU.

Što?

Opća načela: Kulturni i praktični razlozi nesumnjivo govore da se treba držati ovih općih načela:

1. Što manje bitnih promjena prema dosadašnjem pravopisu (mijenjati samo ono za što postoje izraziti razlozi).

2. Pravopis treba da je u načelu fonetski.

3. Pravopis obuhvaća hrvatsku pravopisnu problematiku na hrvatskoj pravopisnoj i jezičnoj tradiciji i praksi.

4. Pravopisni rječnik obuhvaća hrvatsko rječničko blago u načelu s pravopisnoga gledišta, bez naglaska, osim kad naglasak ima razlikovnu službu.

5. Kao osnova poslužilo bi IX izdanje Boranićeva pravopisa prošireno i promijenjeno u skladu s navedenim načelima, s današnjim potrebama i sa suvremenim gledanjima na pravopisnu i jezičnu problematiku.

6. Pravopis bi izašao pod naslovom Hrvatski pravopis, kao Brozov pravopis iz 1892, ostala Brozova izdanja i više izdanja Broz-Boranićevih. To bi bio jedan od osnovnih normativnih priručnika hrvatskoga književnog jezika pod sličnim naslovima (Hrvatski rječnik, Hrvatska gramatika, a eventualno i Hrvatski jezični savjetnik).

Pojedinačna načela; 1. Ijekavski govor kao u Boranićevu pravopisu zadržavši iz dosadašnjega načelo da -rj- ostaje iza morfemske granice (odrješenje), a od pojedinačnih opravdane likove kao što su svjetlo, svjestan.

2. Pravila o glasovima č, ć, dž, đ, u načelu bez promjena.

3. Glas h prema Boraniću, dakle samo muha, buha, uho, ali bi uz normalne rđa, rvati, rzati bili dopušteni i likovi hrđa, hrzati, hrvati zbog obilnih potvrda u hrvatskoj književnosti.

4. Suglasnik l kao u Boranića s izrazitom prednošću likova kao vol, sol, stol, sokol.

5. Iako nije pravopisno pitanje, zbog praktične potrebe, unijela bi se sibilarizacija, ukratko prema sadašnjem pravopisu.

6. Jednačenje po zvučnosti prema Boraniću, dakle d bez promjene ispred s, š, c, č, ć. Posebnosti kao predturski, podtip, jurisdikcija prema sadašnjem pravopisu.

Muslimanska imena dvojno: Midhad i Mithat.

7. Jednačenje po mjestu tvorbe u načelu po sadašnjem pravopisu, dakle u izvedenicama m (prehrambeni, stambeni), u složenicama n (jedanput, izvanpratijški).

8. Gubljenje suglasnika kao u Boranića.

9. Pisanje tuđih riječi kao u Boranića, dakle:

a) vlastite izvorno, osim usvojenih kao Beč, Rim ...

b) opće po izgovoru, ali neusvojene ili uskostručne mogu se pisati i izvorno (spleen, adagio);

c) u dječjim i popularnim izdanjima vlastite se imenice mogu pisati i po izgovoru našim slovima.

10. Sastavljeno i rastavljeno pisanje u načelu po sadašnjem pravopisu, uz opravdane promjene ili preciziranja (usput, itekako, futur I samo rastavljeno, pisat ću, ali negacija neću, nećeš ... zajedno, zbog znanstvene opravdanosti).

11. Veliko slovo u načelu prema sadašnjem pravopisu, uz sitnije korekcije (Ti u neposrednom obraćanju).

12. Zarez prema dosadašnjem pravopisu, dakle, tzv. logička interpunkcija, ali izložena tako da bude i pedagoški prihvatljiva.

13. Rastavljanje na kraju retka u načelu bi bilo slobodno, ali s isticanjem rastavljanja koje nije preporučljivo.

14. Pravopisni znakovi:

a) Točka bi se pisala iza svih rednih brojeva.

b) Kratice bi se pisale s točkom, osim znakova za mjerne jedinice, onih koje se izgovaraju kao riječi i onih koje se pišu velikim slovima.

c) Zbog praktičnosti ostalo bi itd., npr., tj.

15. Pravopisno nazivlje bilo bi u skladu s hrvatskom tradicijom i jezičnom opravdanošću: točka, dvotočje, zarez, opće imenice, rečenični znakovi ...

16. Pravopisni bi rječnik bio izrađen u načelu s pravopisnoga gledišta, ali koliko su pravopisne riječi povezane s ostalim jezičnim problemima, bio bi i jezični savjetnik označivši zvjezdicom riječi i oblike koji nisu u skladu s jezičnim sustavom, a kurzivom riječi koje nisu stilski posve neutralne dodavši uz jedne i druge normalne riječi i oblike. Kad je to s kojih razloga prijeko potrebno, uz riječi bi bila dodana i njihova značenja.

Što manje promjena

Kao što se vidi, ništa revolucionarno. Pravopis bez prijeke potrebe i ne valja revolucionirati, jer postoji jedno nepisano pravopisno načelo koje kaže: bolji je i gori pravopis koji se ne mijenja, nego dobar koji se neprestano mijenja. Kad se već toga načela ne možemo držati u cijelosti, valja ga se držati koliko se najviše može, dakle, što manje promjena.

Kad se pravo uzme ni dosadašnji pravopis nije bio tako loš.

Zašto ga onda mijenjamo?

Zato što nije bio samo pravopis, nego je duboko zadirao i u hrvatski književni jezik. Ne samo da je nametnuo tačku, tačno, tačnost, zajedničke imenice, priloški ..., nego je po normi njegova rječnika, iako to nije bilo pravopisno pitanje, bilo dobro: aluminij i aluminijum, bizantijski i vizantijski, Cipar i Kipar, čaršav i plahta, ćilimče i ćilimčić, defenziva i defanziva, džak i vreća, đubrivo, Eks-an-Provans (Aix-en-Provence), fudbal, gluv i gluh, hemija i kemija ... Samo su se rijetki u tome mogli snalaziti, za mnoge je to bilo zbunište. Sve nevolje koje su dolazile od zajedničkoga pravopisa, razlozi zbog kojih je bio neprihvatljiv, bili su zapravo u njegovu rječniku.

On je bio, da se vojnički izrazim, mina s usporenim djelovanjem koja je trebala razoriti hrvatski jezični osjećaj, a time i hrvatski književni jezik. Povratak hrvatskom pravopisu znači u prvom redu vraćanje hrvatske jezične norme u hrvatske ruke.

Znamo, bit će pojedinaca koji će sada predlagati i ovo i ono. Kad bismo o svemu raspravljali, ne bismo mogli raditi. Pouzdajmo se u autore i shvatimo da pojedinosti sada nisu važne. Važno je ostvariti osnovu koju ćemo kasnije zajedničkim naporom usavršavati. Bude li što potrebno mijenjati, mijenjat će se normalnim postupkom.

MEĐUNARODNI FESTIVAL JAZZA LJUBLJANA '71

NEPATVORENI JAZZ

Draško Šorak

Ambijent ljetne pozornice Križanke bio je poprište četvorodnevne smotre velikog broja kvalitetnih jazz-glazbenika dvanaestog međunarodnog festivala jazza Ljubljana '71.

Po već ustaljenoj tradiciji festival je otvorio PLESNI ORKESTAR RTV LJUBLJANA pod ravnanjem JOŽETA PRIVŠKA, koji je izveo prigodnu skladbu svog vrsnog dirigenta, skladatelja i aranžera KRIŽANKE '71. Orkestar je izvrsno uigran i harmonijski i solistički ujednačen, tako da je sposoban izvesti sve aranžerske zamisli svog dirigenta. Kvaliteta orkestra posebno je došla do izražaja u izvornom jazz-aranžmanu J. Privška slovenske narodne pjesme IZ TRTE GRE V GROZDJE. U orkestru, koji nema izrazitih solista, ističu se ATI SOSS — altsaksofon i LADISLAV REBREK — kontrabas. S Plesnim orkestrom RTV Ljubljana nastupio je DUŠKO GOJKOVIĆ — truba i krilnica, koji već niz godina živi i radi u Münchenu. Svoj prefinjeni smisao za jazz-baladu Gojković je pokazao u svojoj skladbi I REMEMBER O. P., napisanoj u spomen na poznatog američkog basista Oscara Pettiforda, dok je skladba WEDDING MARCH predstavila autora u pravom svjetlu: inventivnog i s izvanrednim smislom za jazz, modernog trubača koji je u ljubljanskom orkestru našao vrlo dobru harmonijsku i ritmičku zvučnu kulisu.

Prve večeri doživjeli smo vrlo ugodno iznenađenje. Naime, nastup KVARTETA DANA MINDRILE iz SR Rumunjske bio je doživljaj za ljubitelje jazza. Tenorsaksofonist DAN MINDRILA zreo je jazz-glazbenik osebujna i pomalo opora tona, nevjerojatno temperamentan i s istančanim osjećajem za jazz. Kvartet svira moderno, a suvremenim pristupom i tehnikom ističe se klavirist MARIUS POP. Vođa kvarteta uspješan je skladatelj; ističem skladbu MARRIAGE DANCE, koja se temelji na izvornom rumunjskom folkloru.

Britanci u magli

Nastup orkestra CHRISA BARBERA, zapravo septeta, predstavljao je susret s poznatim engleskim dixieland-sastavom koji ovog puta nije svirao pretežno dixieland i tradicionalni jazz, već moderan, prijemljiv i kvalitetan jazz. Zahvaljujući dvama elektronskim pojačalima (solo i bas gitara), orkestar je djelovao zaglušujuće, što je uz vrlo dug program pomalo zamaralo. Od kvalitetnih glazbenika u orkestru posebno ističem vođu i trombonista Chrisa Barbera s njegovim specifičnim načinom sviranja trombona (prilikom sviranja pisak drži ili u lijevom ili u desnom kutu usana), izvrsnog tehničara JOHNA CROKERA — klarinet, altsaksofon, te JACKIEA FLAVELLEA — električna gitara. Zanimljivo je da je orkestar zadnjih nekoliko skladbi završio u magli koja se spustila na pozornicu. Uz sastav nastupila je blues pjevačica OTTILIA PATTERSON, solidne kvalitete i izvrsnog timbra.

Nastup PLESNOG ORKESTRA RTV ZAGREB na ovogodišnjem festivalu jazza predstavlja u neku ruku malu zanimljivost: ne računajući dirigenta MILJENKA PROHASKU, orkestar je brojio 21 glazbenika. I pored tolike brojnosti i prisutnosti nekolicine kvalitetnih glazbenika, nastup orkestra nije se posebno dojmio. Djelovao je jako klišrano (afrički ritmovi): cijelom nastupu davala je, da tako kažem, ton ritmički efektna boja tona marimbe i ostalih udaraljki. Ističem zapaženi solo na čelu KREŠIMIRA REMETE u vrlo dobroj skladbi BOJA Silvija Glojnarića. Uz pratnju orkestra nastupila je izvrsna američka jazz-pjevačica krčkog porijekla HELEN MERRILL, koja je specijalno za ovu priliku doletjela iz dalekog Tokija, gdje stalno živi. Na žalost, njen je nastup bio vrlo kratak, moglo bi se čak reći kurtoazan, da bi mogle doći do izražaja sve njene kvalitete. Ipak, i samo tri skladbe bile su dovoljne — ističem I AM FOOL TO WANT YOU — u kojima je samo potvrdila da je izrazita jazz-pjevačica, specijalist za jazz-balade.

Fenomenalni Tete Montoliu

Nastup MEĐUNARODNOG KVINTETA DUŠKA GOJKOVIĆA bio je stvarni jazz-doživljaj. Kvintet su sačinjavali, uz D. Gojkovića, vrsni glazbenici: Nizozemci FERDINAND POWEL — tenorsaksofon i ROB LANGEREIS — kontrabas, te Zapadni Nijemac JOE NAY — bubnjevi (nastupili su potkraj travnja u Zagrebu na koncertu Internacional Big Band Duška Gojkovića), te čuveni slijepi španjolski klavirist TETE MONTOLIU. Duško Gojković danas je, nema dvojbe, jedan od vrhunskih jazz-trubača, ujedno talentiran skladatelj i aranžer, te vrlo uspješan vođa malih i velikih sastava. Ovaj njegov novi kvintet znači još jedan korak naprijed u neprekinutom usponu ovog vrsnog glazbenika. Bilo da je riječ o brzoj skladbi (MADISON WALK) ili jazz-baladi (OLD FOLKS FOND THE HILL), Gojković je trubač zavidne tehnike, suptilan, osebujan, prijemljiv — kompletna i zrela jazz-ličnost. Te druge večeri festivala imali smo rijetku priliku, a i veliku sreću, da »u živo« čujemo fenomenalnog Španjolca — Tetea Montoliua. Predstavio nam se u punom svjetlu svoje virtuoznosti, tehničke savršenosti i iznad svega osjećajem za jazz — u skladbi SWEET GEORGIA FAME. Tenorsaksofonist i flautist Ferdinand Powel oduševio je svojom tehnikom, načinom improvizacije i modernim pristupom jazzu (posebno u skladbama MADISON WALK i I CAN'T GET STARTED, dok je kontrabasist Rob Langereis osjećajan i prefinjen jazz-glazbenik, posebno kad improvizira u doljnjem registru.

Tete Montoliu

Kvartet JPJ

Nezaboravna noć

Nastup KVARTETA JPJ iz SAD bio je kao rijetko koji spontan, neposredan i »pun« pravoga, nepatvorenoga jazza. Tome su pridonijeli: živa legenda jazza — veteran BUDD JOHNSON, tenor i sopranosaksofon, te OLIVER JACKSON — bubnjevi, BILL PEMBERTON — kontrabas, i Velšanin DILL JONES — klavir. Od Jackonove skladbe TAG A LONG, preko LESTER LIPS IN (u spomen Lestera Younga) i BODY & SOUL (u spomen Colemana Hawkinsa) do ST. LOUIS BLUESA (solo kontrabasista), kada publika počinje pljeskanjem u ritmu pratiti nastup, do skladbe OLIVER'S TWIST u kojoj Oliver Jackson svojim tehnički dotjeranim solom (bubnja i prstima) izaziva buru u gledalištu — bio je to pravi užitak i za slušatelje i za izvoditelje. Izvrsna mlada publika jednostavno nije izvoditeljima dala otići s pozornice. Koncert se pretvorio u spontani, neposredni »jam-session«, koji je potrajao dobrano iza ponoći. Stvarno rijetko viđeno: na pozornici kvartet izvodi jazz, polumrak, a oko glazbenika masa mladih (pa i starijih) ljubitelja jazza, kao kakav obruč, posjedala ili stoji.

JAZZ-ORKESTAR RTV BEOGRAD nastupio je samo s jednom skladbom, malo podužom ali efektnom: PORTRET JEDNOG DRUŠTVA klavirista BORISLAVA ROKOVIĆA, koji je ujedno bio gost orkestra. Uz njega su gostovali i odlični solisti: MILORAD PAVLOVIĆ — truba, MIĆA MARKOVIĆ — altsaksofon, i BRANISLAV KOVAČEV — bubnjevi. Zavidnom tehnikom impresionirao je veteran Borislav Roković, dok je realizacija aranžmana njegove vrlo dobre skladbe odisala originalnošću i svakako neizbježnim swingom.

ORKESTAR RADIJA ROMANSKE ŠVICARSKE iz Ženeve predstavljao je pomalo nepoznanicu za nas. Svojim nastupom pokazao je da njeguje tzv. pisani jazz: aranžmani su razrađeni u detalje. To ništa ne umanjuje nedvojbenu kvalitetu orkestra u redovima kojega nastupaju odlični Amerikanci: SLIDE HAMPTON — trombon, i BENNY BAILEY — truba i krilnica, te Švicarci LUC HOFFMANN — alt i sopranosaksofon, klarinet, STUFF COMBE — bubnjevi (zajednički vođe orkestar), te TONY D'ADARIO — tenorsaksofon, i BOB JAQUILLARD — električna bas gitara. Orkestar je korektno izveo skladbu Miljenka Prohaske SKEČ ZA DVA RAZLIČITA RASPOLOŽENJA, a harmonijski imponira te na trenutke djeluje kao pravi švicarski sat. U svojoj skladbi C. B. Slide Hampton, taj ljevoruki trombonist, samo je potvrdio renome koji uživa u svijetu jazza.

Na kraju treće večeri festivala nastupio je američki crni tenorsaksofonist HAL SINGER uz pratnju ritam-sekcije Kvarteta JPJ: pokazao se kao izvrstan interpret; ističem njegovu skladbu LYNDA. Kasnije su se pridružili B. Johnson i B. Bailey, i to je bila skoro repriza prijašnje večeri, s tom razlikom da se izvođenje jazz-glazbe nije previše oteglo pa je tako mlada publika ostala na neki način nezadovoljena.

Pomlađeni Zagrepčani

Četvrte večeri festivala nastupio je KVARTET BOŠKA PETROVIĆA u sastavu: B. PETROVIĆ — vibrafon, marimba, tarabuka, BRANE ŽIVKOVIĆ — električne orgulje i flauta, MILJENKO PROHASKA — električni kontrabas, i RATKO DIVJAK — bubnjevi. Kvartet svira vrlo moderno i zrelo, što je vrlo zanimljivo s obzirom na to da se među članove kvarteta ubrajaju i dva vrlo mlada ali talentirana jazz-glazbenika. Ratko Divjak, nema dvojbe, velika je nada zagrebačkog jazza, pred njim je svijetla budućnost, koja će, istina, zahtijevati još puno rada i žrtvovanja. Brane Živković pokazao je puno smisla za jazz, više na flauti nego na električnim orguljama, iako mu i potonji instrument »leži«. B. Petrović i M. Prohaska bili su standardno dobri, iako uporno forsiranje električnog kontrabasa što ga na račun klasičnoga provodi taj poznati dirigent, suptilni i osebujni kontrabasist, ostavlja na neki način oštećenim prije svega slušatelja, jer i uza sve one stanovite nove mogućnosti za improviziranje što ih pruža električni kontrabas biva uskraćen užitak potpunog doživljaja čistoće svakog pojedinog udarca (čit. tona), što ga je svojedobno, svirajući na klasičnom kontrabasu, postizao ovaj naš svestrani glazbenik.

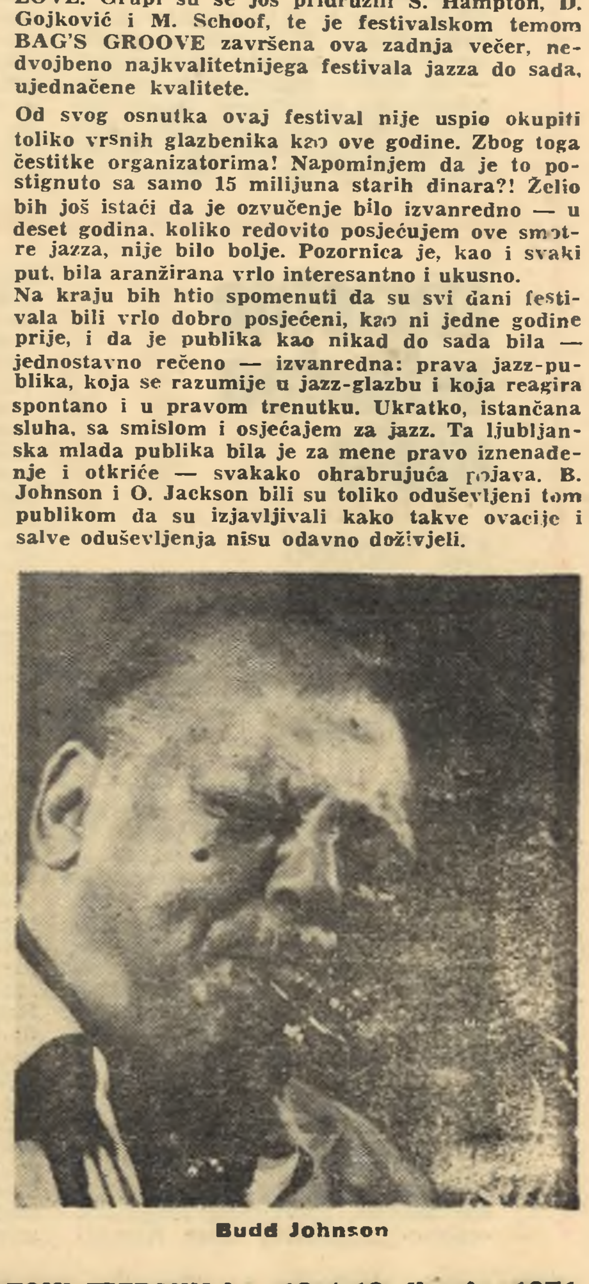
Pod nazivom NONCONVERTIBLE ALL STARS B. Petrović nam je u nekoj vrsti »jam-sessiona« obojenoga afro-ritmovima predstavio, između ostalih, tri vrlo dobra jazz-glazbenika: bravuroznog tehničara Bugarina SIMEONA ŠTEREVA — flauta, originalnog Poljaka ZBIGNIEWA SEIFERTA — električna violina, i suptilnog i svestranog Čeha JIRIJA STIVINA — flauta, blokflauta, alto i sopranosaksofon. Ističem i vrlo talentiranog zagrebačkog jazz-flautista SALKA MUJIČIĆA.

Nastup NEW JAZZ TRIJA bio je zanimljiv, jer su ti zapadnonjemački glazbenici predstavnici tzv. free jazza. Na žalost, bila je to osrednja inačica te vrste jazza. Odskače vrlo dobar MANFRED SCHOOF — krilnica i kornet.

TRIO KENNYJA DREWA svakako je najkvalitetniji sastav koji je nastupio na ovogodišnjem festivalu. Izvrsni klavirist KENNY DREW, na žalost, nije mogao potpuno pokazati sve svoje umijeće jer su mu prsti grčili od hladnoće. Velika šteta! Ipak, bio je to jazz-doživljaj. Istančanog osjećaja za jazz, ćelavi Danac HUGO RASMUNSEN, i talentirani mladi bubnjar JAUL CURTIS bili su potpuno dorasli vođi trija. Bio je to jazz koji se samo poželjeti može. Triju se pridružio mladi trombonist RICHARD BOONE, koji je pokazao zavidan smisao za jazz-improvizaciju, kako na trombonu tako i kao pjevač — posebno originalnim scat-pjevanjem. Sada se kvartetu pridružio i Hal Singer, koji je baladu »SUMMERTIME« odsvirao sa zadivljujućom osjećajnošću. Slušateljstvo je posebno bilo oduševljeno pjevanjem Richarda Boonea u baladi SECRETE LOVE. Grupi su se još pridružili S. Hampton, D. Gojković i M. Schoof, te je festivalskom temom BAG'S GROOVE završena ova zadnja večer, nedvojbeno najkvalitetnijega festivala jazza do sada, ujednačene kvalitete.

Od svog osnutka ovaj festival nije uspio okupiti toliko vrsnih glazbenika kao ove godine. Zbog toga čestitke organizatorima! Napominjem da je to postignuto sa samo 15 milijuna starih dinara?! Želio bih još istaći da je ozvučenje bilo izvanredno — u deset godina, koliko redovito posjećujem ove smotre jazza, nije bilo bolje. Pozornica je, kao i svaki put, bila aranžirana vrlo interesantno i ukusno.

Na kraju bih htio spomenuti da su svi dani festivala bili vrlo dobro posjećeni, kao ni jedne godine prije, i da je publika kao nikad do sada bila — jednostavno rečeno — izvanredna: prava jazz-publika, koja se razumije u jazz-glazbu i koja reagira spontano i u pravom trenutku. Ukratko, istančana sluha, sa smislom i osjećajem za jazz. Ta ljubljanska mlada publika bila je za mene pravo iznenađenje i otkriće — svakako ohrabrujuća pojava. B. Johnson i O. Jackson bili su toliko oduševljeni tom publikom da su izjavljivali kako takve ovacije i salve oduševljenja nisu odavno doživjeli.

Budd Johnson

Dubrovački krug kredom

Izložba likovnih umjetnika Dubrovnika u Salonu ULUH-a

Od svih sloboda — i lijepih i dragih i slatkih — kojima se drevni Dubrovnik ponosio u ovom se času osobito rado sjećamo slobode umjetničkog stvaranja. Ako ta sloboda i nije uvijek bila zamjetljiva na djelu, nezaboravna nam je u stihovanom izričaju dum Mavra Vetranića kojom, upravo usporedbom sa slikarima, potiče pjesnike na nesputano djelovanje: **a pengatur vrhu / svega ima / volju i oblasti, / da ne štedi nijedne masti, / kako hoće da sve penga.** Takva je sloboda suvremenim dubrovačkim likovnim umjetnicima nesumnjivo stvarnija kao baština od svih drugih petstoljetnih cehovskih zasada i (zagubljenih) matrikula slikarskih bratovština.

Baš u znaku slobode u tom je gradu (ili kako se često, per excellentiam kaže: **Gradu)** ostvarena i neobično snažna novija likovna tradicija. Tko god je pažljivije pratio ili retrospektivno sagledavao razvojni luk poslijeratnog hrvatskog slikarstva morao je uočiti značajan prinos upravo dubrovačkih slikara u razdoblju oslobađanja od socrealističkih shema i pretenciozno uopćenih tema. Dulčić, Masle i Pulitika, jer o njima je prvenstveno riječ, unijeli su pedesetih godina u našu umjetnost (svaki ponaosob, ali i kao cjelina) znatnu mjeru svježine i neposrednosti, intimnosti i oporosti. Oslanjajući se u širokom spektru na raznovrsna post-impresionistička i ekspresionistička iskustva, koja su u potpunosti odgovarala njihovim naravima, uspjeli su dati i novu, autentičnu sliku vlastitog podneblja i njegovih ljudi. Dok su neki drugi hrvatski slikari (obdareni više znatiželjom i lakoćom) okušavali »recentniju« likovnu problematiku, njih trojica su prionuli slikarskoj razradi prizora što ih okružavahu, i na pomaku od viđenog, na njegovoj stvaralačkoj preobrazbi svaki je od njih došao do osobne stilistike. Put njezina produbljivanja, ako dopustimo tolika poopćavanja, vodio je Dulčića prema sve napetijem ustrojstvu gesta i apartnom ali zvučnom koloritu, Maslea prema izravnom žarenju boje i slobodi njezina nanošenja, Pulitiku prema suptilnijem iskazivanju nesumnjiva likovnog instinkta. Ono što ih je, međutim, povezivalo bila je sposobnost intuitivne interpretacije pejzaža i neprihvaćanje snažnije spekulativne rešetke (a u Pulitikinu su se djelo iskustva druge dvojice povremeno i morfološki presijecala). Stoga se s pravom govorilo o »dubrovačkom slikarskom krugu«.

Istovremeno je u Dubrovniku djelovao i Branko Kovačević, ali znatno drugačije pretpostavke njegova rada — racionalnija organizacija i, osobito, koloristička suzdržljivost, tonsko rješavanje plohe (kao posljedica, također, drugačijeg školovanja) — ne dopuštaju nam da ga izravno priključimo. A s vremenom su se javili i drugi, mlađi slikari. Neki su u potpunosti mimoišli likovne svjetove trojice spominjanih, ne domašivši, razumije se, nužno i nove vrijednosti, dok su se drugi neprekidno spoticali o već često korištene karakteristične vizure i tipizirana kompoziciona skraćenja ili pak pozivali i na kolorit i na rukopis prethodnika, najčešće Dulčića. Ali ni Dulčić, Masle i Pulitika nisu uvijek znali izmaknuti zavodljivoj slikovitosti vlastitih ranijih ostvarenja.

Đuro Pulitika: Dalmatinski motiv

Ova panoramska izložba likovnih umjetnika Dubrovnika (priređena od pododbora DHLU) uvjerit će nas da homogenost »kruga« nesumnjivo pripada prošlosti, a njegovi stvaralački dosezi — ma da nedovoljno prepoznati — našoj likovnoj povijesti. Sedamnaest predstavljenih imena (još neki nisu prisutni, da i ne govorimo o »sezonskim« radnicima) reći će nešto o tradiciji i ukorijenjenosti likovnog života u relativno maloj sredini, ali jedinstveni nazivnik nije moguće pronaći. Ipak, zapazit ćemo široku tolerantnost, otvorenost bez radikalnijih prijedloga. Individualne domete, međutim, na temelju svega nekoliko izložaka, nije uvijek moguće pouzdano odrediti, pa čak ni naznačiti; znatno je lakše u slučaju onih stvaralaca kod kojih nova djela pridodajemo već poznatim opusima.

Opus IVA DULČIĆA u svakom je slučaju najprisutniji. S pravom je ne samo utvrđeno njegovo središnje mjesto u regionalnom krugu nego potvrđeno i ključno značenje njegova slikarstva u našoj poslijeratnoj umjetnosti. Prema izloženim radovima (**Zemlja bijaše pusta i prazna, Festa sv. Vlaha** — s eksperimentalnom primjenom mozaikalnih kamenčića) slikar je — još jednom — na vrlo delikatnom razmeđu; dok intenzitet detalja potvrđuje majstora kakvog poznajemo, cjeline ne dosižu onu simboličku sažetost prema kojoj očigledno streme. Slike ĐURA PULITIKE, dva pjezaža iz dubrovačke okolice, izdvajaju se izuzetnom neposrednošću i najčišći su dometi ove izložbe. Ako nam se na prošlogodišnjoj zagrebačkoj izložbi činilo gubitkom sustavno potiskivanje slikareva izvorna temperamenta, sad smo još više uvjereni u njegove prave mogućnosti što ih ove male slike, gotovo izravne zabilješke, u potpunosti otkrivaju. Pulitikina koloristička osjetljivost zaslužuje znatno veći odjek u našoj sredini (dok ga, međutim, ni vrlo širokogrudna Enciklopedija likovnih umjetnosti uopće ne bilježi). Tempere BRANKA KOVAČEVIĆA dobro slijede njegov zacrtani slikarski program; campiglijevska hijeratičnost protkana je odjecima metafizičkog slikarstva.

Potpuni prekid sa svim tekovinama prethodnika ostvaren je u djelu dvojice najmlađih: LUKŠA PEKO gradi velike i jasno prepoznatljive znakove, JOSIP ŠKERLJ iskušava piskave tonove čistih ploha i pomalo »secesijsku« stilizaciju, pri čemu se tehnika ulja na platnu pokazuje sasvim neadekvatnom. Ali brojni su još uvijek slikari zaokupljeni motivima grada. Za razliku od JOSIPA TROSTMANA koji se zadovoljava ležernom slikovitošću gradske silhuete, ili AGNES VELIKONJE koja se služi odveć poznatom amblematičnom redukcijom grada-strukture — a o MILENI PLEMIĆ-ZLATOGORSKOJ da i ne govorimo — VIKTOR ŠERBU unosi novu intonaciju i, usprkos očitim »posudbama«, dovoljnu mjeru osobnog talenta. Monotona ulja TOMISLAVA CIKA i vrlo sirovo **Sijelo** MARIJE JUG-PECARIĆ ne izlaze izvan konvencionalnih predodžbi o »slikarskom jugu«. Stanovita vještina STANIĆEVA slikanja ne govori mnogo o uspjehu **Operacije u pet**, dopadljivost ŠANTIĆEVIH sličica, s druge strane, ne isključuje i njihovu likovnu postojanost. PEJAKOVIĆEVI Kvadri, po samoj naravi više aranžerski no strogo kreativni, zanimljivi su kao problem dodirivanja slikarstva s kiparstvom.

Kiparstvo u Dubrovniku, kao uostalom i u drugim hrvatskim središtima, daleko je ispod tradicionalnih dostignuća. Čedna, zanatska razina IVANA MITROVIĆA, još najviša kad je na tragu Kršinića i dalmatinskog kamenarstva **(Zviždalo)**, ne može nikako opravdati nagrade na bruxelleskim izložbama »Umjetnost Evrope«. Čišća stilizacija IVA JAŠIĆA nije dovoljno uvjerljiva. Bombastično »angažirani« naslovi MARIJANA KOCKOVIĆA: **Legenda o Che Guevari, Na Drini ćuprija, Jama** u najvećem su raskoraku s njegovom kiparskom snagom: kruti, teški i nedefinirani volumeni neće se vinuti od »unutarnje energije« mehanično apliciranih asocijacija na izabrane teme.

Tonko Maroević

Izuzetno vrijedno djelo

Uz izložbu fotografija Toše Dapca u Gradskom muzeju u Bjelovaru

Pored svojih osnovnih zadataka (prikupljanje, izučavanje, čuvanje i izlaganje kulturno-povijesnog, etnografskog, prirodoslovnog, dokumentarnog i drugog materijala sa svoga područja) Gradski muzej u Bjelovaru razvijao je u nekoliko posljednjih godina intenzivnu i vrijednu izložbenu djelatnost. Iz vlastitog galerijskog fundusa (koji nije osobito bogat) muzej je priredio nekoliko tematskih izložbi a nakon toga odlučio da svojoj publici prikaže stvaranje onih istaknutih hrvatskih likovnih umjetnika koji su rođenjem, porijeklom ili djelovanjem vezani uz Bjelovar, bjelovarski kraj i sjevernu Hrvatsku. Priređene su izložbe Vojina Bakića, Ede Murtića, Podravskog kruga tzv. »naivne« umjetnosti, Krste Hegedušića i njegove Majstorske radionice, Ivana Lackovića, Franje Vujčeca, Naste Rojc, Marijana Detonija, Ive Friščića i drugih. U bjelovarskom je muzeju svojim grafičkim opusom gostovao slovenski slikar Božidar Jakac a fotografije su izlagali Jozo Ćetković, Zvonimir Golob i Foto-klub Zagreb. Omogućeni su i nastupi učenika osnovnih i srednjih škola, lokalnih slikara-amatera (Stjepan Sirovec) a muzej također surađuje sa filatelistima, numizmatičarima, privatnim sabiračima itd.

I umjetničke se izložbe najčešće zasnivaju na muzeološkom pristupu tematici i materijalu, te se nastoji na što potpunijem i cjelovitijem retrospektivnom i dokumentarnom prikazu pojedinih pojava i ličnosti. Muzej izdaje prigodne kataloge i ostali informativno-propagandni materijal a odaziv publike redovito je izvanredan. Zanimanje za muzej i njegovu djelatnost, među omladinom i širim građanstvom, u neprestanom je porastu.

Ovih je dana otvorena izložba najvećeg majstora novije hrvatske fotografije TOŠE DABCA, rođenog 1907. godine u Novoj Rači kraj Bjelovara. Prikazano je sedamdesetak značajnih radova iz svih razdoblja Dabčeva stvaranja (od prijeratnih godina do smrti) i zanimljiv izbor popratnog dokumentarnog materijala iz njegove ostavštine. Znatan dio izložbe posvećen je poznatom ciklusu »Ljudi s ulice« (1932—1935) koji se može uvrstiti u svaku antologiju naše (i svjetske) fotografije. Ovaj ciklus donio je Toši Dabcu najveća međunarodna priznanja. Njegovi su snimci neponovljiva ljudska i umjetnička svjedočanstva o povijesnoj (i vječnoj) čovjekovoj sudbini, ostvarena izvornim i sugestivnim vizualnim govorom. Tošo Dabac snima portret, figuralnu kompoziciju, socijalne motive, folklor, krajolike, graditeljstvo, umjetničke reprodukcije i reportažnu fotografiju. I u tzv. »sporedna« područja (turistička, informativna, propagandna, komercijalna fotografija) unosio je uvijek znanje, zrelost i ozbiljnost istinskog umjetnika. Mnogi njegovi radovi pripadaju tzv. »life-fotografiji«, izravnom zapisu o nekoj sredini, licu, ambijentu ili zbivanju iz života, bez prethodnog namještanja, tehničkih ili umjetnih pomagala. Tošo Dabac veliki je majstor psihološkog i karakternog portreta (Feješ, Stupica, Generalić, Gavella) a jedno je od njegovih osnovnih obilježja izvanredno bogatstvo tonske ljestvice u kojoj su prisutne i djelotvorne sve vrijednosti i mogućnosti.

Tijekom svoga plodnog djelovanja sakupio je Tošo Dabac (u svojim snimcima) ogroman inventar podataka o svijetu u kome je živio. Gotovo je nemoguće zamisliti neki kraj naše zemlje u kome nije bio i gdje nije snimao. Jednako je dobro poznavao i volio zagrebačku ulicu, hrvatsko more, bosanske i hercegovačke stećke, srpske spomenike, albanski folklor, makedonske krajolike i graditeljstvo. Upoznao je lik i »dušu« naših naroda i naših krajeva i sačuvao ih, koliko je bilo u njegovoj moći, od zaborava i prolaznosti. Svojom pojavom i dugogodišnjih stvaranjem Tošo Dabac presudno je obilježio čitav put i razvitak novije hrvatske fotografije, posebice onu njenu značajnu struju koju nazivamo »Zagrebačkom školom«. Odgojio je i nekoliko vrsnih mlađih fotografa.

Izložbom Toše Dabca u bjelovarskom Gradskom muzeju (koja je ostvarena uz pomoć Petra Dabca i Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu) njegov se rodni kraj odužuje uspomeni i djelu jednog velikog umjetnika, jednostavnog i srdačnog čovjeka koji će u povijesti naše narodne kulture ostati trajno živ i prisutan!

Željko Sabol

PRODUŽENA IZLOŽBA »ZEMLJA«

Retrospektivna izložba grupe »Zemlja« (1929—1935) priređena u sklopu VI. zagrebačkog salona, koja je trebala biti zatvorena 8. lipnja ove godine, produžena je do 27. lipnja 1971.

To, za naše prilike posve neuobičajeno, produženje motivirano je dosadanjim velikim zanimanjem publike i željom Savjeta Umjetničkog paviljona da se uvid u kritički prikaz toga vrlo značajnog trenutka hrvatske novije umjetnosti omogući što većem broju posjetilaca.

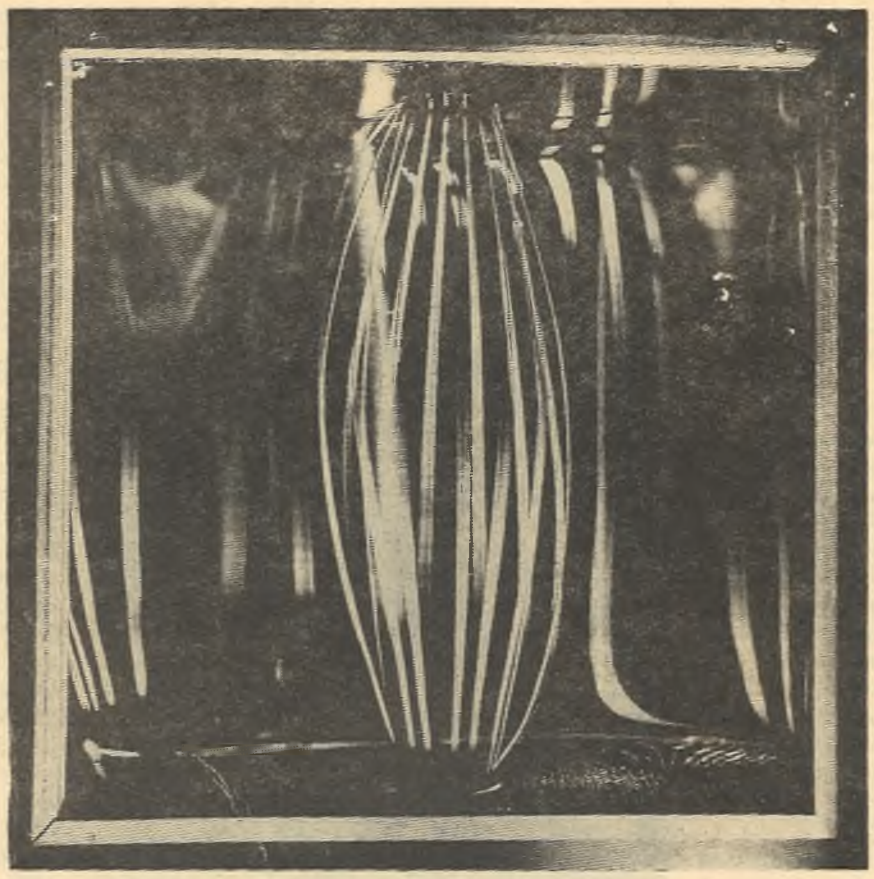
»Peta planeta bila je vrlo čudna. Najmanja od svih. Na njoj je bilo upravo toliko mjesta da se smjeste jedan fenjer i čovjek koji ga pali. Mali princ nije nikako mogao sebi objasniti čemu služe fenjer i fenjerdžija, negdje na nebu, na nekoj planeti bez kuća i stanovnika. Ali, reče on u sebi: '(. . . .) Njegov posao ima bar nekog smisla. Kad upali svoj fenjer, to je kao da se rodila jedna nova zvijezda ili jedan cvijet. Kad ugasi svoj fenjer, on uspavljuje cvijet ili zvijezdu. To je vrlo lijepo zanimanje. To je zaista korisno jer je lijepo.'«
Antoine de Saint-Exupéry, Mali princ

Igračke sjećanja

Uz izložbu Aleksandra Srneca GSU, 25. V–13. VI 1971.

Osvrt na izložbu Aleksandra Srneca već unaprijed uključuje niz nezaobilaznih činjenica: autorov udio u osnivanju Exata, njegove radne geometrijsko-apstraktne morfološke osobitosti, njegovo načinjanje problema luminokinetike u našoj sredini, i napokon dosljedan višegodišnji kontinuitet djelovanja na tome zasebnom plastičkom području. Same te »činjenice povijesti« zahtijevale bi mjerilo koje bi i ova najnovija Srnecova ostvarenja postavilo u povijesni kontekst: ili, upotrijebimo li manje obvezujuću riječ, zahtijevale bi metodu usporedbi (u vertikali kontinuiteta i u horizontali paralelizama) kao podlogu vrijednoga suda. No, kao što se djelo stvaraoca razvija u sebi samome oblikujući u isto vrijeme vlastite rezultate i vlastite poticaje, tako i kritička misao, koja djelo prati, u svome slijedu napušta ono što je već potrošila kao vlastiti rezultat, te nastoji za novim vlastitim poticajem. Tako se u ovom trenutku opredjeljenje autorovo za nov medij, i primjenljivost toga medija u oblikovanju ambijenta, neće pojaviti kao osnovni činioci koji određuju naš odnos prema Srnecovoj izložbi; umjesto provjeravanja provjerenoga, razmatranje Srnecovih rezultata bit će mnogo zanimljivije s obrnutoga gledišta i na sasvim drugom području.

Što su u ovome slučaju obratno gledište i drugo područje? Očito, pošto se neko stvaralačko sredstvo iskazalo u novosti svoga prodora, preostaje da se održi u starosti općeg smisla; pošto se odredilo prema izvanjskome prostoru, preostaje da se odredi prema unutrašnjemu.

A. Srnec: »050571« – 1971.

Sva oblikovna sredstva Aleksandra Srneca pojavljuju se u napetosti dvojnoga: svjetlost — tama, tvar — odraz, zvuk — tišina; to je dvojstvo sjedinjeno onim što »sjedinjuje tri crte prostora«, ritmom, vremenom. Put započinje u stvarnome: na ekranima teku obojene mrlje svjetla, u blistavim stijenkama urednošću planeta okreću se odsjajem umnožena tijela, konkavne zrcalne površine, sadržavajući prostranost beskraja, u beskraj odbljeskuju putanje svjetlosnih krivulja; ili zrake pogađaju gibljive metalne prepreke i projiciraju i sebe i njih za zidom zadanu granicu. Oko se pažljivo skuplja na izvanjski poticaj i prati vidljiva zbivanja; no u ritmički obilježenom prolaženju vremena mijenjaju se fizičke dimenzije predmeta, rastvaraju se okviri »triju crta prostora« i umjesto ispred ekrana luminoplastike čovjek se nađe u njemu, okružen i obuhvaćen, napuštajući stvarnu sliku u stvarnome prostoru, sliku koja nastavlja teći mimo oka. U poistovjećenom izvanjskom i unutrašnjem prostoru bića neosjetno se začinje niz drugih slika; put se nastavlja u nestvarnom, u neomeđivom području sjećanja.

Pošto su davno osvojile »ambijent«, Srnecove luminoplastike osvojile su nov prostor: unutrašnji ljudski prostor. Na ovoj izložbi one iznenađuju upravo vjernošću starome smislu: zgusnutim intimizmom, evokativnom snagom, mogućnošću da se jednostavni vizualni učinak pretvori u putokaz složenijemu i sabranijem svijetu.

Željka Čorak

SAVJETOVANJE O SPOMENICIMA KULTURE

U sklopu djelotvornih priprema za predstojeći kongres hrvatske kulture, Matica hrvatska, odnosno njezina Komisija za kulturne probleme Hrvatske, organizirala je u Zagrebu, 5. lipnja ove godine Savjetovanje u spomenicima kulture. Ovo je savjetovanje bilo upriličeno za uži krug pozvanih kulturnih radnika, mahom stručnjaka specijalista i, pretežno, članova-radnika Matice hrvatske. Pozivu se odazvao veći broj pozvanih, tako da su dvoranu Matice hrvatske dupkom ispunili najznačajniji predstavnici kulturnog života Hrvatske, kojih bliži interes zadire u područje spomenika kulture, njihova proučavanja i zaštite. Svrha sastanka — razmatranje stanja spomenika, organiziranja njihove zaštite i djelatnosti stručnjaka pred licem javnosti koja nije usko stručna i zatvorena u svoje krugove, razmatranje konzervatorskih problema iz vidokruga Matice hrvatske kao institucije koja je već svojim postojanjem nužno zainteresirana za jedan od integralnih dijelova kulture u Hrvatskoj — u potpunosti je postignuta.

Uvodna razlaganja održali su: prof. dr Grgo Gamulin, sveučilišni profesor i direktor Instituta za povijest umjetnosti (»Zaštita spomenika u javnosti«), mr. Ivo Maroević, stručni suradnik Restauratorskog zavoda Hrvatske (»Sistem službe za zaštitu spomenika kulture«), prof. Branko Lučić, direktor Restauratorskog zavoda Hrvatske (»Restauratorska djelatnost u Hrvatskoj«) i prof. Zdenka Munk, direktor Muzeja za umjetnost i obrt (»Zaštita spomenika i muzeji«).

U raspravi su sudjelovali mnogi prisutni, koji su ukazivanjem na raznovrsnost problematike pomogli da savjetovanje uspije i da donese zaključke koji se mogu smatrati programatskim u odnosu na spomenike kulture i njihovu zaštitu. Regionalni zavodi za zaštitu spomenika kulture u Osijeku i Rijeci poslali su svoja pismena mišljenja o problematici o kojoj se raspravljalo, dok istorodni zavodi iz Zagreba i Splita (splitski se zavod ispričao jer mu je direktor, dr Cvito Fisković, bio zapriječen) nisu sudjelovali u raspravi. Pismeno mišljenje poslao je i dr Niko Duboković-Nadalini, iz Centra za zaštitu kulturne baštine u Hvaru.

Dr Duško Kečkemet, direktor Muzeja grada Splita, govorio je pretežno o pokretnim spomenicima, njihovu nestajanju i uništavanju; dr Antun Ivandija, predstavnik Zagrebačke nadbiskupije, o potrebi osnivanja sabirnih središta za crkveni inventar koji izlazi iz upotrebe, kao i o potreb zajedničkog djelovanja Crkve i konzervatorskih zavoda na rješavanju problema koje izaziva uvođenje nove liturgije, a dr Lelja Dobronić, direktor Povijesnog muzeja Hrvatske, o nedostatnom populariziranju spomenika kulture. Prof. Milan Ivanišević, tajnik Podružnice za Hrvatsku Društva konzervatora Jugoslavije i konzervator Zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu, govorio je o problemima spomenika Splita i okolice, o potrebi izdavanja stručnog glasila za unapređivanje teorije konzervatorske službe u nas. Prof. Dubravka Beritić, direktorica Zavoda za zaštitu spomenika kulture u Dubrovniku, iznijela je neka dubrovačka iskustva u financiranju radova na arhitekturi i o značenju Društva prijatelja dubrovačkih starina. Prof. Vlado Mađarić, direktor Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture, iznio je osnovne teze za novi zakon o zaštiti spomenika kulture, govoreći o sustavu službe, osposobljavanju stručnog osoblja Zavoda, problemu konzervatorske inspekcije i odnosu službe za zaštitu spomenika kulture prema tendencijama da se spomenici svedu na općinsku razinu. Prof. Dasen Vrsalović, arheolog Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture, upozorio je na probleme podmorske arheologije i nedostatak novčanih sredstava za adekvatnu zaštitu podmorskih nalazišta. Prof. Štefica Habunek-Moravac, konzervator Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture, govorila je o stanju dvoraca u sjevernom dijelu Hrvatske, a prof. Ivo Mažuran o spremnosti nakladnika da se izdaju popularne edicije o spomenicima kulture i da se spomenici približe narodu. Arh. Aleksandar Freudenreich upozorio je na teško stanje predmeta i objekata narodne umjetnosti i graditeljstva. Prof. Vlado Ukrajinčik, konzervator Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, govorio je o inspekciji i problemima financiranja službe za zaštitu spomenika kulture. Na kraju je sve nazočne pozdravio podpredsjednik Matice hrvatske, prof. dr Miroslav Brandt, naglašavajući korisnost i potrebnost održavanja takvih savjetovanja.

Savjetovanje je zaključeno osnivanjem komisije koja će na temelju uvodnih izlaganja i rasprave formulirati zaključke. U komisiju su izabrani prof. dr Grgo Gamulin, prof Zdenka Munk, prof. Štefica Habunek-Moravac, prof. Branko Lučić i mr Ivo Maroević.

I. M.

XVI. JUGOSLAVENSKE KAZALIŠNE IGRE
NOVI SAD,
SVIBANJ–LIPANJ 1971.

U ZNAKU HRVATSKOG KAZALIŠTA

Lamento nad Pozorjem

»Htjedoh da osjetim na svojoj koži što to znači biti osamljen i izgnjavljen čovjek«, i podoh petnaest dana na *Sterijino pozorje*. A tamo — uvijek iste zabrinute fizionomije i uvijek ista prijeporna pitanja oko ustrojstva jugoslavenske institucije, oko sparine u gledalištu i oko razbijenih čaša uz cigansku glazbu pri prvim novosadskim praskozorjima. Na Pozorju se ne može nijednog trenutka odustati: ono se odvija na tri razboja i traje dvadeset i četiri sata u danu. Navečer se predstavlja u prostoru koji bi se umjesto »Dom Kulture« mogao zvati »Lasciate ogni speranza voi che entrate«. U sparnim danima ravničarskog ljeta, novosadska publika kao posljednji kazališni Mohikanac nagrće u ovu kupku za mršavljenje i gotovo se svakodnevno odriče bilo kakvog tračka života, bilo sa scene ili izvana. Prosvjeduje tek odluka, neporeciva do idućeg Pozorja: da će Novosađani osim pregršta dobrih želja sagraditi i — kazalište za održavanje kazališnog festivala. Slijedi petrovaradinska tvrđava u sitne noćne sate, kao stjecište jugoslavenskih teatralaca, bratstva i jedinstva, Cigana sa »noćas me duša boli« i razgogovora o politici. Moje je nepolitičko mišljenje da tada zacijelo počinje istinski teatar.

U jutarnjim satima, pak, zbiva se »Okrugli stol kritike«. Nakon neinspirativnih izvedbi ovo je također svojevrsna predstava u kojoj kritičari glume pamet, naobrazbu, obuzetnost vlastitom pojavom i »važnošću« situacije. Goethe bi točno rekao da nam tuđa djela služe kako bismo razotkrili sebe. Pod šarmantnom palicom voditelja Miloslava Mirkovića, »Okrugli stol« poprima ponekad i psihoterapeutsko značenje. Lucida intervala jedino su prosudbe Slobodana Selenića, Elija Fincija ili još nekoga od onih rijetkih koji kazalište misle. Ovdje se raspravljalo o »Pozorju jučer, danas i sutra«. Već sam naslov ukazuje na spornost institucije. Ona uglavnom funkcionira mehanički, po beznačelnim načelima neke stare mikrofederacije. Proklamira jednakopravno natjecanje kazališta iz svih republika, temelji se na ključevima, sustavno pribjegava međunacionalnim kompromisima. Promatraču se, zacijelo, čini neshvatljivim kako je uopće moguće da nakon svih društvenih i političkih promjena kod nas postoji još uvijek Sterijski stroj, jednako, neizmjenjeno.

Nazočni sudionici razgovora, a i poneki članovi Vijeća, ustanovili su jamačnu istrajnost i apsurdnost ovakvog Pozorja.

Hrvatski motivi na XVI. Pozorju

Narodno pozorište iz Beograda izvodi 28. svibnja ŠVABICU Laze Lazarevića u dramatizaciji Mirka Miloradovića. Iz familijarno lirske priče Miloradović montažno slaže dramu o ljubavi, što je sasvim nepravodobno u ovim našim »političkim«, »važnim« i »neljubavnim« vremenima. No novinar »Politike« ne može a da ne plati ceh svom trenutku i svojoj profesiji. Dosjetio se da u autobiografsku, intimnu Lazinu pripovijetku o »nedozvoljenoj« sentimentalnoj vezi ubaci Vatroslava Jagića, koji nama Hrvatima čita lekcije zbog jezične zagrižljivosti i nacionalne euforije. Zastupajući unitarizam u jeziku, uskrsnuo je ovaj glasoviti znanstvenik da bi napadom na Hrvate aktualizirao Lazu Lazarevića, kao da je to potrebno jednom od najboljih pripovjedača srpskog realizma.

Jugoslovensko dramsko pozorište izvodi 30. svibnja Matkovićevu dramu »GENERAL I NJEGOV LAKRDIJAŠ«. Kako je poznato, autor u prvom činu pokušava prikazati Zrinskog kao velikog režisera bitke pod Sigetom i kao heroja koji je svoj slavni ulazak u povijest i legendu jednog naroda vješto aranžirao. Dok je Tonko Lonza igrajući Zrinskog na sceni Hrvatskog narodnog kazališta tražio i pronašao dostojanstven odnos prema tom liku, dotle se Ljubiša Jovanović, u nakani depatetizacije, opredijelio za — lakrdiju. Čak i u posljednjem trenutku, kada Matkovićev Zrinski kaže tragično istinitu rečenicu: »Usprkos svemu, nije lako umrijeti«, i kada sva ta predsmrtna paradnost dobiva drukčije značenje — gledalište se smije, hihoće i pljeskom pozdravlja odlazak Zrinskog u smrt.

Kreacija je »bezuvjetna«, tek razlozi za lakrdiju ostaju misteriozni! Za »Okruglim stolom kritike« redatelj Miroslav Belović objasnio je kako je riječ o »demistifikaciji i konačnom obračunu s n e k i m n a š i m l e g e n d a m a« (podvukla M. G.).

Belovića i ansambl Jugoslavenskog dramskog pozorišta valja stoga priupitati:

KRALJEVO — Sterijine nagrade za najbolju predstavu u cjelini, za režiju (Dino Radojević) i za glumu (Pero Kvrgić)

Ako već žele demistificirati nacionalnu legendu, zašto tom zgodom nisu odabrali neku od njima poznatijih i nacionalno bližih, i zbog čega se samozvano i donkihotski bore upravo s hrvatskim mitom o Nikoli Šubiću Zrinskom? U svojoj, zacijelo nezaustavljivoj težnji za »demistifikacijom prošlosti« mogli bi biti barem toliko velikodušni da obračune s hrvatskim mitovima prepuste nama samima.

Uvečer 31. svibnja, trebala se, prema našoj mašti, zbiti »ZRINIADA« Zagrebačkog kazališta mladih. Bila bi to hrvatska predstava o demistifikaciji: predstava po svjetonazoru, dramaturgiji i scenskim rješenjima tek nešto malo modernija. No, selektor Slavko Jan nije smatrao shodnim ni da barem suprotstavi ova dva kazališna stajališta. Tko zna zašto?

»Okrugli stol kritike« raspravlja 3. lipnja o Matoševoj komediji »MALO PA NIŠTA«. »Usavršitelj hrvatske psovke«, A. G. Matoš, dao je polemički značaj ovom razgovoru. »Glasnik svade i bezočni novator« nije mogao ni danas, nakon pedeset godina, dopustiti da se rasprava o njegovoj pojavi odvije samo učtivo i nevino. Skup je razdvojio na lijeve i desne, iliti na mladu i stariju generaciju. U pretresanju pak glasovitog prizora s Matoševom »Croatiom« svakome se pružila zgoda da prepozna svoje osobno tumačenje. Kujundžić je, primjerice, u »Dnevniku« zabilježio da se »redatelj Paro ruga Croatiji«. Eli Finci, međutim, s mnogo je dobronamjernosti, ali krivo, našao stanovitu svezu između slovenske predstave »Veče u čitalnici« i »Malo pa ništa«. »Redatelji se u oba slučaja«, kaže on, »ironično i sa distancom odnose prema autoru i njegovim temama«. Nasuprot jednom i drugom, pojavilo se i treće stajalište, koje sam i osobno zastupala. Parova prikazba Matoševih kritičkih, optuživačkih i zaljubljeničkih crtica o Hrvatskoj zapravo je izazov za organizirano i racionalno ispitivanje današnjeg mišljenja i osjećanja onih istih motiva koji su proganjali Matoša. Paro poziva žučljivog rušitelja i afirmatora da ravnopravnim dijalogom između sebe i svojih suvremenika pokaže scenu kao sabiralište naše povijesti i naše sadašnjice. U tome je novina redateljeva postupka.

Dramsko kazalište »Gavella«: Krležina »Kraljevo«. — Ovacije!

Zagrebačko glumište dobiva 8. lipnja najveći mogući broj nagrada. Prema prosudbi raznih žirija i kritičara Sterijina pozorja, hrvatsko je kazalište ove godine najzanimljivije. Neke evidentne vrijednosti očito se ne mogu osporiti. Čimbenik društvene, političke i kulturne obnove u Hrvatskoj nije, čini se, po značenju stvari mogao mimoići ni kazalište. Štoviše, umjetnička govornica, najdublje vezana uz društvo, razmjerno je kasno kod nas postala sudionikom nacionalnog pokreta. Službena, središnja kazališna kuća Hrvatske nije ga osjetila ni do danas, pa je poticaj došao sa strane. Umjesto nagodbene umjetnosti, pojedinci su razabrali da — kako Matoš reče — »kazalište može biti najbolja nacionalna govornica i najbolji regulator narodnih i društvenih običaja«. Nasuprot hermetičnosti i zatvorenosti scene, ovo kazalište predlaže kritičnost, otvorenost i povezanost s trenutkom.

Nešto o ostalima

Nije zgoda za analizu Heingova »OSVAJAČA«. Može se tek nasumce reći da u slučaju Pozorja ne mogu predložiti nijednu bolju soluciju. Ipak postavljam pitanje: nije li ta dramska struktura što je predlaže Heing, to ustrojstvo kostima, legende i simbola kojima se pokušava iskazati dramska riječ, nije li to kazališni žanr koji u ovom času govori i suviše posredno?

Za slovensko glumište vjerujem da je poglavito značajna pojava Strnišinih »ŽABA«, u režiji Mile Koruna. Tekst se gradi na neobičnoj i, bojim se, neprevedivoj jezičnoj strukturi, pisan je stihom i ispituje mogućnost obnove srednjovjekovnog moraliteta; režija pak unosi neke motive Polanskog u prostore scene. Teatar mistike i sna, naivnosti i irealnosti očito je u slijedu određene linije slovenskog pjesništva, a istodobno je kao djelo i kao predstava izvan ustaljenih kazališnih shema.

Kazališta iz Bosne posljednjih Sterijada rješavaju muratbegovske probleme. Sa svojom poslovičnom sporošću raspredaju natanane o stanju i situaciji čovjeka u vremenu »mračnog turskog carstva«. U »UGURSUZU«, na primjer, rasuđuje se u smislu: mi slutimo zlo . . . čovjek je žrtva . . . život je težak . . .

»Atelje 212« iz Beograda na svoj dopadljivi, prijemljivi i neobično površni način igra ovaj put Ćosićevu »ULOGU MOJE PORODICE U SVJETSKOJ REVOLUCIJI«. Drugi dio predstave, s obzirom na autorov dijalog i osjećaj što ga za ritam ima redatelj Ljubomir Draškić, doseže vrhove poznatog »ateljeevskog« stila.

Prijedlog za odbijanje

Na kraju svake Sterijade predlaže se njena reorganizacija. Na početku svake iduće objelodani se uzaludnost prijedloga. Ustaljeni mehanizam nastavlja svoj krug. No, da nam bjelokosi krasnici i ostali starosjedioci ne bi zamjerili da smo mi Hrvati mahom u opoziciji, predložit ćemo ponovno mogućnosti za Sterijino pozorje:

Prijedlog 1 (poznat i tiskan): umjetnički voditelj koji stvara program, te samostalno i samoodgovorno vodi festival. Predstave se ne biraju prema republičkom ključu, niti u svrhu ispunjavanja »jugoslavenske« norme. Za natjecanje u umjetnosti postoji samo jedan kriterij: umjetnički.

Prijedlog 2 (po kojemu bi se sačuvao jugoslavenski značaj Pozorja): svaka republika ima svog selektora, koji bira određeni nacionalni repertoar. Pozorje prestaje biti centrala za direktive i postaje sastajalište. Svaka republika prema vlastitom nacionalnom programu priprema svoje kazališne dane, te kao i do sada sudjeluje u financiranju. Imali bismo tako konačno istinski pregled kazališnih zbivanja u žitavoj zemlji. A to je, čini se, i navlastita svrha Sterijina pozorja.

Mani Gotovac

POGLED IZ NASLONJAČA

O politici, etici i još ponečemu

Ispričavam se svojim čitateljima (s velikom radošću i zahvalnošću sada shvaćam da ljudi čitaju to što pišem!) što prošli put nije izišao ovaj stupac iz razloga vidljivih iz susjednog članka. Nakon povratka osjećam se pomalo bedasto i pomalo ljutito, slično kao i onaj čovjek kojemu su fakini probušili gume na biciklu — dok je pio špricer iza ugla. Međutim, kritičar je javno biće pa se svaki o njega može očešati kada mu se prohtije. S različitih gledišta i u različite svrhe. Što se može.

Molim Zvonimira Goloba — kojemu zahvaljujem na komplimentima od svega srca — da ovo što slijedi ne shvati osobno. Nije riječ o njemu, premda me malo zbunio svojom primjenom teorije o tipičnome, odmah pošto je lijepo i razložito ustvrdio da u tu teoriju — ne vjeruje. Ali ja shvaćam Zvonimira Goloba. To je žar polemike i plemenita težnja za istinom. Primjedbe što ih je Golob objavio u pretprošlom broju »Tjednika«, a odnose se na — bože mi prosti — Štivičić-Hetrichovu seriju »Kuda idu divlje svinje«, samo su formalno etičke naravi. One su, ako se pravilno shvate, političke primjedbe s veoma dalekosežnim posljedicama. A s obzirom na činjenicu da su objavljene u »ovim sudbonosnim, patetičnim, uzbudljivim i po mnogo čemu uznositim danima«, kako to pravilno i lijepo kaže Golob, mogu biti i veoma opasne. I za autore ove serije i za hrvatsku kulturnu klimu, koja ne smije postati poligonom za takve teške optužbe. Stoga iz dna duše i s velikom dozom indignacije odbacujem te i takve optužbe i samo ih uvjetno nazivam nepromišljenostima.

Zvonimir Golob veoma dobro zna, isto kao i ja, da među Hrvatima ima, bilo je i bit će svakakvih ljudi i svakakvih ćudi. Ima i takvih Hrvata koji su još nedavno podastirali svoje stražnjice na uvid kojekakvim organima, između ostalih i rankovićevsko-unitarističkim, pa nikom nije padalo na pamet da Hrvate proglasi »pederima.«

Zvonimir Golob isto tako veoma dobro zna da i danas među Hrvatima koji mašu crveno-bijelo-plavim zastavama ima i podmititelja i podmićenih, ima i beskičmenjaka, i lažaca, i patriota od prekjučer, i karijerista koji za debele novce pušu u domoljubne diple, dok su još jučer svirali u frule — pa nikom nije palo na pamet da hrvatski narod proglasi takvim i takvim. To su, moram upozoriti Zvonimira Goloba, veoma naivna i providna uopćavanja za lakovjerne. Ne dopuštam da se iz hrvatstva prave špekulacije, da se hrvatstvo licitira, da se hrvatstvom nadmeće kao u igri »kamena s ramena«. Je li to jasno? Ako nije, možemo okrenuti ploču. Dopuštam da se o toj seriji piše čak i onako kako je to pisao Branimir Donat, ali ne dopuštam da se vrši takav pritisak na javnost kako je to pokušao učiniti Zvonimir Golob. Valjda u dobroj namjeri. Nadam se. I na kraju: neka se Zvonimir Golob raspita kod stručnjakâ da li riječi »kuda« i »kamo« imaju baš ista značenja. A sve buduće diskutante molim da se drže teme.

O pravim pjesmicima u pravo vrijeme

Izvrsna ideja zagrebačke Televizije da se neke od emisija školskog programa prikazuju u tzv. elitnom vremenu urodila je plodom. Portret suvremenog hrvatskog pjesnika Drage Ivaniševića (kao i nedavni portret Dobriše Cesarića) primjer je dobro zamišljene i dobro ostvarene televizijske emisije (s nekoliko redateljskih naivnosti u doslovnom ilustriranju metafora; sekvenca na obali rijeke, itd.) koja potpuno i zaokruženo prikazuje pjesnika i njegovu poeziju. Poezija Drage Ivaniševića, ne samo izvorna nego i njegovi kongenijalni prepjevi stranih pjesnika, pogotovo Lorce, dobili su ovom televizijskom prezentacijom (zahvaljujući prije svega ideji, popratnom tekstu i izboru pokojnog Josipa Pupačića) onu dimenziju neposrednosti i zbiljnosti koja je nuždan uvjet da se pjesnikovo i pjesničko biće maksimalno približi masovnom televizijskom gledalištu. Takve emisije uvijek su dobro došle (redatelj: Zlatan [illegible]), bez obzira kojem programu pr[illegible], jer osim svoje didaktičnosti [illegible] među nas dah istinskog stvarala[illegible] i prave, autentične poezije.

Vladi[illegible] Vuković

Djeca protiv lažnih obećanja: »Osnovna škola« Tomasza Zygadla

Uspjeh kod svih osim kod žirija: »Šije« Nikole Babića

Filmski festival u Krakowu 1971.

Odškrinuta vrata stvarnosti

Glavni naslov ovoga članka odnosi se zapravo na XI. festival poljskoga kratkometražnog filma, jer je festival u Krakowu podijeljen na dva dijela: na prvi dio, posvećen poljskom filmu, i drugi, posvećem međunarodnom kratkometražnom filmu. Prvi je, kao što rekoh, održan jedanaesti, a drugi osmi put. Mene je osobno više zanimao poljski nacionalni festival, iz mnogo razloga, dok me je međunarodni zanimao samo kao suočavanje filmova iz Jugoslavije (posebno hrvatskih) s filmovima iz cijelog svijeta, među kojima je bilo i veoma poznatih autora.

Krakow ispred Oberhausena

Kada se povlačila usporedba između oberhausenskog i krakowskog festivala, odnosno kad bih morao glasovati za jedan ili drugi, po svoj bih prilici glasovao za krakowski, a ne za oberhausenski, jer kao što sam u izvještaju s oberhausenskoga naglasio, taj festival prestaje biti festivalom i postaje smotrom na kojoj se utrkuju filmovi prepuni politikanskih štosova i dosadnih tirada. Krakowski festival, tu prije svega mislim na poljski, zadržao je sve dobre osobine pravog festivala, zadržao je — bez obzira na kvalitetu — odgovarajući dignitet prema istinskim filmskim naporima i prema pravom dokumentarističkom kriticizmu. Bez dosadnih citata, statičnih kadrova, »nemarnih« sekvenci i svega onoga što krasi pomodni politički »boom« u kratkometražnom (a i igranom) filmu, koji će uskoro ishlapjeti. Jer se iscrpljuje u nizu prežvakanih i nadživjelih političkih teorija.

Poljski dokumentarni film, to moram odmah naglasiti, još uvijek se nalazi u priličnom političkom škripcu (nešto drukčijem od onoga u Oberhauzenu), pa se većina autora nadahnjuje izvorima iz poljske povijesti i povijesno-umjetničkim spomenicima. Oni pribjegavaju prilično hladnom, ali briljantno ostvarenom artizmu prepunom nejasnih simbola, općih konstatacija o ljudskoj potištenosti, o pticama, o prirodi uopće, o pomalo zastarjelim flahertyjevskim opsesijama — donesenima u dosta zanimljivoj formi, s nizom izrazitih sineastičkih inovacija i maksimalnom tehničkom perfekcijom. Tu i tamo probija sjaj onog velikog razdoblja »poljskog crnog filma« koji je potresao svjetski dokumentarni film iz temelja. No, uza sve to, u prvi plan je iskočilo nekoliko doista sjajnih dokumentaraca koji su naišli na oduševljeni prijem kod publike, kritike i službenog žirija.

Iz dječjih usta — u prave uši

Postgomulovska Poljska, koja se nakon tragičnih zbivanja u Gdansku nalazi u fazi mirnog, ali trijeznog i pažljivog očekivanja novih teza Edwarda Giereka — jer su prvi koraci novog šefa poljske partije naišli na povoljan odjek u narodu — još nije odražena u djelima poljskih dokumentarista. To će vjerojatno biti učinjeno tek slijedeće godine. Ali jedan divan poljski film, »Osnovna škola« redatelja Tomasza Zygadla, u nepatvorenim, otvorenim i direktnim izjavama učenikâ jednog razreda pučke škole toliko aludira na određene poljske prilike, toliko ih anticipira i secira da su nakon gotovo svake replike odjekivale salve smijeha i odobravanja u dvorani. To je blistava metafora, bez zakučastih anagrama i »arabeski«, koja za prave uši i dobre oči više ne predstavlja metaforu. Djeca na samo njima svojstven, neposredan način kritiziraju nastavu, nastavnike, školske programe, heroje i heroizam, roditelja i — lažna obećanja. Taj film je savršeni sklad ideje, ostvarenja i umjetničko-kritičke namjene. Na oba festivala (nacionalnom i međunarodnom) ubrao je najviše lovorike. I s pravom. Drugi film koji se meni osobno gotovo najviše svidio jest djelce Krzysztofa Gradowskoga »Konzul i drugi« djelce koje priča tako nevjerojatnu ostapbenderovsku priču naših dana te čovjek u prvi mah ne može povjerovati u sve ono što gleda i sluša. Taj »konzul« (gospodin Silberstien) obmanuo je veliki broj lakovjernih Poljaka i Poljakinja — predstavljajući se austrijskim konzulom u Poljskoj! Ispred kamere pred kojom »konzul« osobno iznosi svoja zapažanja o ljudskoj psihologiji i umjetnosti varanje defiliraju i prevareni. Redatelj sjajnim montažnim suočavanjem veže rečenicu prevarenih s rečenicom varalice na takav način i tako zajedljivo da je festivalska dvorana pucala od smijeha. Izvrstan film, bez ikakve sumnje. Ostali poljski filmovi, koje zbog kratkoće vremena i prostora ne mogu spominjati, pripadaju onim preokupacijama što sam ih istakao u početku ovoga članka. To su većim dijelom tehnički sjajni filmovi, ali bez potrebne kritičke težine.

Ovacije Dovnikoviću i uspjeh Nikole Babića

Na međunarodnom festivalu bilo je prilično zanimljivih filmova. Jedan od takvih jest sigurano dugi dokumentarni film Gideona Bachmanna »Ciao Federico!«, posvećen poznatom režiseru Felliniju, koji na određeni način persiflira »felinijevski« način režiranja za vrijeme snimanja filma »Satyricon«. Dobri »gagovi«, duhovite Fellinijeve izjave, izvrstan završetak (koji stupnjevito, u nizu statičnih fotografija, prikazuje Federica od danas pa do kolijevke) izvrsno je ocijenjen i od publike i od kritike — ali nije dobio ništa.

Možda je najveći doživljaj na međunarodnom festivalu bilo javno zasjedanje žirija, na kojemu se lijepo moglo vidjeti »kako se to radi«. Fenomenalnim »redukcijama« i »repeticijama« polako su »odumirali« naši filmovi kao kandidati za najviše nagrade. I to unatoč izvanrednom uspjehu Dovnikovićeva »Ljubitelja cvijeća« (film kojemu se jedinom skandiralo nakon projekcije, cijelih pet minuta!), i unatoč zalaganju Kanađanina Rogersa Blaisa, Engleza Roberta Dunbara, direktora Filmske škole iz Londona koji je pozvao cijelu dokumentarnu produkciju, a posebno Babićev film »Šije« da ih prikaže svojim studentima, unatoč Jeanu Rouchu, uglednom dokumentaristu koji je iscrpno analizirao Babićev film, unatoč simpatijama poljske publike i većeg dijela međunarodnih gostiju. Sve je nestalo i zagubilo se u paničnom nastojanju da se sovjetskom filmu »Kino« osigura jedna od najviših festivalskih nagrada. Filmu koji je prikazan, ali nije otisnut u službenom festivalskom programu! Tako to biva. Međutim, bez obzira na sve to, hrvatski redatelji ne bi smjeli zapostavljati krakovski festival, jer to je ipak jedno od važnih središta svjetskog dokumentarnog filma.

Vladimir Vuković

Jedan od nespomenutih: »Pjesma Yetija« (Mađarska)

Jedini film kome je publika skandirala — »Ljubitelji cvijeća« Borivoja Dovnikovića

MALI KOMENTARI

Sveučilištarci

Povratak zavičaju

U posljednjih nekoliko mjeseci, a posebno ovih dana, na oglasnim pločama Studentskog centra, fakulteta i domova nalaze se plakati s pozivima na osnivačke sabore zavičajnih klubova studenata. Studenti se odzivaju, dolaze, govore — i klubovi niču kao gljive. To što se događa nije slučaj, nego je bitna značajka svijesti koja je ponijela studente ovog sveučilišta, svijesti o potrebi da se u obzir društvenog i kulturnog zbivanja sveučilišta, grada i naroda unese vlastitost zavičaja kao neotuđiv dio dragocjene baštine koju svaki posjeduje. Ta privrženost i ljubav za zavičajem, u kojem se domovina najviše očituje, dugo je bila zatomljivana.

Ređaju se tako skupštine dubrovačkih, duvanskih, vukovarskih, zadarskih ... studenata, govori se o problemima zavičajnih općina, o zapošljavanju, o cestama i čitaonicama, o kulturnim društvima, sportu i pjesmi: uski horizonti, koje propisana literatura na fakultetu još više suzuje i zatvara, padaju kao preživjele forme što osiromašuju i otuđuju društveno-političku i kulturnu svijest. Jasno je da svaki naš zanos ima nešto ilirskoga u sebi, te postoji opasnost da se raspline ili da postane besadržajan, no iako se u ovim trenucima istodobno s bogatstvom kojemu se vraćamo očituje i siromaštvo stvaralačke mašte, baš taj nerazmjer, ta svijest o mnogome čemu se moramo vratiti, otvorit će nove putove.

S. SUČIĆ

DOPISNICI »HT« JAVLJAJU

ZAGREB

Proslava hrvatskih sveučilištaraca

Predsjedništvo Saveza studenata Zagreba priredilo je u nedjelju, 13. lipnja, u velikoj dvorani Studentskog centra priredbu u povodu četiriju značajnih hrvatskih obljetnica. Proslavljena je 300. obljetnica pogibije hrvatskih knezova Zrinskog i Frankopana, 100. obljetnica rođenja Stjepana Radića, 100. obljetnica bune u Rakovici, te 30. obljetnica ustanka u Hrvatskoj.

U dobro složenom programu prvi je nastupio DRAŽEN BUDIŠA, predsjednik SS Zagreba. U svojem govoru evocirao je uspomene na mnoge hrvatske velikane koji su hrabro, pošteno i odlučno branili svoj narod, ponajviše i uz cijenu vlastita života. Budiša je posebno naglasio potrebu narodnog jedinstva, pogotovu u ovim povijesnim trenucima kada Hrvatska odlučno želi ostvariti svoju punu ravnopravnost i nacionalnu slobodu. Odlučan, jasan i domišljen govor Dražena Budiše prisutni su pozdravili dugotrajnim pljeskom i zdušnim podržavanjem.

NAkon toga govorio je dr ŠIME ĐODAN, gospodarski tajnik Matice Hrvatske i docent Hrvatskog sveučilišta. Ukazujući na odlučne trenutke u hrvatskoj prošlosti, progovorio je veoma razložno i o gospodarskim značajkama suvremene Hrvatske. Odbio je svako gospodarsko izrabljivanje Hrvatske, a naročito nametanje interesa štetnih hrvatskom narodu. Đodanov je govor u nekoliko navrata pozdravljen burnim odobravanjem.

Isto je tako i akademik JOSIP ROGLIĆ, u govoru »Povijesni trenutak Hrvatske«, upozorio na prvenstvene odrednice naše sadašnjosti i budućnosti. U centru pažnje hrvatske republike — naglasio je Roglić — trebaju biti suvremene prometnice, »taj krvotok Hrvatske« kojim će naročito strujati život između hrvatskog sjevera i juga. Hrvatska će — istaknuo je govornik — tako ubrzo postati »mediteranska Švicarska«.

U drugom dijelu programa — »Povijest Hrvata prema djelima hrvatskih umjetnika« — nastupili su učenici osnovne škole »Mihovil Pavlek Miškina« iz Zagreba. Taj program po svojoj ljepoti i spontanosti bio je neponovljiv doživljaj za sve prisutne, koji su ga pozdravili čestim i dugotrajnim odobravanjem. Zbor oko stotinjak djevojčica i dječaka, dobro uvježban, u jednosatnom programu predočio je bogatu i burnu tisućugodišnju povijest Hrvata u ovim stranama.

Velika priredba što su je održali zagrebački sveučilištarci jedna je od najljepših i najdirljivijih proslava hrvatskih obljetnica. Ne bi trebalo da priređivači ostanu samo na ovoj izvedbi. Dapače, mogli bi je ponoviti u nekoliko navrata u Zagrebu, a prije svega i u drugim fakultetskim središtima Hrvatske.

M. BRADARIĆ

DRNIŠ

Akcija za Njegošev mauzolej

Upravni odbor Matice hrvatske, na inicijativu velikog broja svojih članova, na sjednici održanoj 2. lipnja 1971. god. osnovao je Odbor za prikupljanje pomoći za NJEGOŠEV MAUZOLEJ na Lovćenu. U odboru su: Milan Peteržilnik, Mile Bilić, Ivan Barišić, Zvonko Kasap, Milan Velić, Slavko Pamuković i Marko Vukušić.

Značenje ove akcije koju su poduzeli crnogorski narod i grad Cetinje od velike je važnosti za narod našeg kraja. Naime, autor ovog grandioznog spomenika državniku i pjesniku crnogorskog naroda. Petru II. Petroviću Njegošu, naš je sugrađanin.

Dužnost ovog odbora jest da objedini novčane priloge i organizira ovu akciju članova Matice i ostalih građana; radne organizacije mogu svoje priloge uplatiti na žiro račun Matice hrvatske Drniš, broj: 3461-678-160.

M. VUKUŠIĆ

HRASTOVICA

Svečana proslava obljetnicâ

U subotu, 29. svibnja, malo i slikovito hrvatsko selo Hrastovica (blizu Petrinje) priredilo je svečanu i vrlo uspjelu akademiju u čast tristote obljetnice mučeničke smrti Zrinskog i Frankopana i stote obljetnice rođenja Stjepana Radića.

Akademija je održana u prepunoj velikoj dvorani hrastovačkog doma; pozornica je bila okićena slikama velikana, trobojnicom i hrvatskim povijesnim grbom. Mladići i djevojke u prekrasnim narodnim nošnjama otpjevali su skladno »Lijepu našu«. O Zrinskim i Frankopanima govorio je Hrastovčanin Stjepan Sigur, a o S. Radiću književnik Z. Kulundžić.

Hrastovčani su posebno ponosni, jer su još 1905. god. kao osnivači HPSS, uz braću Radiće, bila i dva sina njihova sela: Stjepan Šimunović i Juraj Stojanović. Iste godine održan je jedan od prvih političkih sastanaka nove seljačke stranke u Hrastovici, upravo u kući S. Šimunovića, koja još idanas postoji. Zato i nije čudno što su Hrastovčani burno pozdravili Zvonimira Kulundžića, koji je s pravom nazvao to malo hrvatsko selo kulom hrvatskoga seljačkog pokreta i nauka braće Radića.

M. BERNIĆ

RIJEKA

Uspješan skup arhivista

Na europskom je nivou bio organiziran — prema izjavi tajnika Papinske komisije za crkvene arhive, mons. Šimuna Duca — ovaj skup koji je okupio 70 znanstvenih radnika (iz Hrvatske, Slovenije, Bosne i Hercegovine, Italije, Vatikana i Poljske), kao predstavnika 32 ustanove: komisije Svete Stolice, biskupija, sveučilišta i drugih visokih škola, arhiva, biblioteka, historijskih instituta, društva arhivskih radnika, zavoda za zaštitu spomenika kulture, kabineta za povijest umjetnosti i kulture, svećenika i redova i pojedinih znanstvenih radnika. Raspravljalo se o pravnom položaju crkvenih arhiva, iznio pregled arhiva riječke metropolije i Poljske te uloga crkvenih arhiva u proučavanju povijesti našeg pomorstva; ukupno 16 referata. Na kraju je bila živa i obilna diskusija u kojoj je zaključeno da se potakne donošenje statuta za crkvene arhive Jugoslavije i odgoj stručnog kadra. Priređena je izložba arhivističke literature i sudionicima predana spomen-keramika.

OTOČAC

Novi muzej

Žitelji Otočca u Lici bili su jednodušni u zahtjevu da se u njihovu mjestu, bogatu kulturnim i povijesnim spomenicima i zbivanjima iz raznih razdoblja povijesti, uredi nov i reprezentativan muzej. Sa želja prešlo se na djelo: muzej će biti smješten u sadašnjoj zgradi Doma kulture, a novčanim će sredstvima sudjelovati i Republički konzervatorski zavod, Institut ZAVNOH-a, Republički fond za unapređivanje kulturnih djelatnosti i Komisija za zaštitu kulturnih i povijesnih spomenika. Predviđeno je da će Muzej biti otvoren tijekom 1973. godine, kad se proslavlja trideseta obljetnica Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske.

Otočani s pravom traže od republičkih institucija da se Muzeju dade značenje nacionalne ustanove: u zgradi u kojoj će muzejske zbirke biti smještene održana je I konferencija AFŽ-a Hrvatske, tu je radila prva partizanska gimnazija, djelovao Glavni štab partizanskih odreda Hrvatske, održana I konferencija USAOH-a i radilo sveučilište Prosvjetnoga vijeća ZAVNOH-a.

N. BIČANIĆ

STUDENTSKI DOM »STJEPAN RADIĆ«

U nedjelju, 13. lipnja, odlukom Vijeća stanara, Studentski dom »Nova Sava« svečano je promijenio ime u Studentski dom »Stjepan Radić«. Na prigodnoj svečanosti pored stanara doma govorio je i prorektor Hrvatskog sveučilišta Ivan Zvonimir Čičak.

M. B.

SISAK

Dostojan spomen Stjepanu Radiću

Stota obljetnica rođenja Stjepana Radića bila je izazovna prigoda ne samo za ljude užeg Radićeva zavičaja nego i za svu hrvatsku javnost: da se dostojno obilježi taj dan i — što je još važnije — da se Radić, s cjelinom svoga političko-teorijskog djela, ponovno uvede u nacionalnu svijest kao živa ličnost prošlosti koja i te kako može, skupa sa svima nama, sudjelovati u izgradnji novih odnosa i preporoda svega hrvatskoga naroda.

Taj je izazov prihvaćen, i možemo bez dvojbe reći da je Radićeva obljetnica obilježena u njegovu rodnom mjestu doista dostojno. Kao što je već poznato, 6. lipnja u Trebarjevu Desnom održan je velik narodni zbog u čast 100. obljetnice rođenja S. Radića.

Međutim, time program obilježavanja te izuzetno značajne obljetnice nije ni izbliza završen, nego bi se prije moglo reći da je tek otpočet. Odbor od 50 ljudi, kojim rukovodi agilni S. Jakoplić, predsjednik Općinskog odbora SSRN, predvidio je mnogo opsežniji program proslave.

Među ostalim važnim akcijama nabrojimo samo neke: asfaltiranje ceste Žirčica — Martinska Ves — Trebarjevo, u dužini od 10,5 km, stalna spomen-izložba. Dugoročniji zadaci: dovršiti spomen-dom »Braća Radić«, urediti postojeće spomen-biste, otkupiti i urediti rodnu kuću Radića s okolišem, izgraditi školski objekt za osnovnu školu »Braća Radić« u Martinskoj Vesi, organizirati potrebnu izdavačku djelatnost. Već je izišla iz tiska knjiga Z. Kulundžića »Živi Radić«, a za tjedan dana izlazi i posebni broj časopisa »Riječi« — »Stjepan Radić i hrvatska državnost«, što ga je priredio A. Matijašević, prema izboru dra F. Tuđmana.

Matica hrvatska i dalje će među prvima sudjelovati u realizaciji dugoročnog programa proslave braće Radića. Tako već saznajemo da je Matičino povjereništvo u INI — Rafinerija nafte Sisak organiziralo prikupljanje novčanih priloga za izgradnju spomen-škole »Braća Radić«. Naime, 119 radnika, poglavito članova Matice hrvatske, odreklo se svojih obveznica lokalnog zajma za ceste i bespovratno ih ustupilo kao prilog što bržoj izgradnji spomen-škole. Prvi prilog iznosi 20.350 din. Slijedeća akcija ovih marnih članova donijela bi daljnjih 30.000. Očekuju se prilozi svih nas. Tako ćemo i djelom pokazati da smo istinski sljedbenici i vrli čuvari naše nemale povijesne baštine ...

I. MATIJAŠEVIĆ

VARAŽDIN

Živo zanimanje za predavanja

S uspjehom su ostvareni zajednički dogovori nekoliko varaždinskih kulturnih institucija: Gradske knjižnice, Narodnog kazališta »August Cesarec«, Matice hrvatske i Narodnog sveučilišta »Braća Ribar« — o živoj i dinamičnoj predavačkoj tribini.

U nazočnosti velikog broja Varaždinaca, vrsni znalci iz različitih područja znanosti i umjetnosti govorili su u dvorani Gradske knjižnice: dr A. Flaker o Solženjicinu, dr M. Šicel o suvremenoj hrvatskoj književnosti, prof. M. Gušić o praslavenskoj baštini Međimurja, slikar I. Rabuzin o svome radu, V. Pavletić o »Zlatnoj knjizi hrvatskog pjesništva«, T. Ladan i I. Mandić o kritici i suvremenim problemima književnosti.

Narodno je kazalište pripremilo vrlo zanimljive najave svojih premijera — takozvane »pretpremijere«, na kojima su uvodna izlaganja o djelu i svom radu izložili redatelji Đ. Puhovski, B. Mrkšić i

M. KRAŠ

ĐAKOVO

Đakovčani o »rubrici 32«

Na izvanrednom saboru Zavičajnog kluba studenata Đakovštine, 10. lipnja 1971, između ostaloga razmatrana je najnovija politička situacija na području općine Đakovo.

U vrijeme sve veće demokratizacije društva, ustavnih promjena i ostvarivanja hrvatske državnosti — konstatirano je u zaključku rasprave — izbijaju na vidjelo pogreške iz preživjela Rankovićeva vremena. Osim »crnih lista« na kojima je bilo oko 1,300.000 stanovnika SR Hrvatske, značajnu ulogu u nanošenju nepravde hrvatskom narodu igrale su vojne karakteristike. Vojni obveznici bili su prepušteni raznim političkim smutljivcima, koji su čuvenu »rubriku 32« krojili i prekrajali po svojoj volji. To je zahvatilo čitavu Hrvatsku, pa ni općina Đakovo nije bila pošteđena. Budući da su time ocrnjeni nedužni mladići Đakovštine, hrvatski sveučilištarci Đakovštine najoštrije osuđuju takve postupke i zahtijevaju: 1) da se utvrde tvorci lažnih karakteristika, te da se pozovu na odgovornost; 2) da se točno provjere navedene karakteristike i da se svi vojni obveznici koji se nalaze u tim karakteristikama, a lažno su kompromitirani; obavijeste i rehabilitiraju; 3) da se kolovođa u ovome slučaju, Dane Mandić, smijeni s funkcije načelnika štaba NO općine Đakovo; 4) da se objelodane i druge slične pojave i ekscesi.

A. RANČIĆ

IZ KULTURNE POVIJESTI

IVO VOJNOVIĆ

Iz petog Evanđelja

U vrijeme ono, kada Moloh Irud — Bog Rata — vidje, da nema toliko kolaca,
ni toliko grana, ni toliko mačeva, da sve muško i žensko roda našega utamani,
on tada posla na svijet Neman Glada, da zadavi sve poodraslo, sve maleno, sve sitno, sve novorođeno,
jer mu mrsko bijaše pleme što šuti i pamti. Ali Angjeo Vječnog Života nadmudri Sotonu i zagrmi glasom velikijem:
— Djecu! Djecu! — Spasite vi djecu!
I onda sa tri strane zemlje izmučene, uputiše se do tri vojske djece izgladnjele.
Tri su vojske — bez vojvoda, bez vođa, bez vodića — nijeme, suhe, odrpane, blatne.
— Kuda? — Kuda? — pitaju ih ceste krvlju okaljane.
— Ovuda! — Ovuda! — cvrče laste strijelokrile, pratilice bijedne vojske iznemogle.
A kad dođoše do brda, otkle se zelena ravnica razlila cvijećem i mirisom, one vidješe jednu veliku, lijepu, mladi ženu — u seljačkom ruhu odjevenu, a klasjem i makovima ovjenčanu — gdje kruh mijesi i mlijeko podgrijava.

— Ne čudite se! Ne pitajte! — žubore tiho laste, božje pratilice. Sve su majke u toj majci sada! I ne zaboravite nikad ime joj: HRVATSKA se zove!

I tad ona velika, lijepa mlada žena obrisa pregačom suzu, nasmija se, raširi ruke brašnom osniježene, i snažno zaviče:
— Brže, djeco! Ručak vas čeka! Orati nam treba.

* * *

Od onog dana, kada Majka Hrvatska nahrani djecu Juga raspetoga spasivši tako narod budućnosti,
sve majke zaželiše osim svoga još jedno siroče
— da im bude blagoslovljeno!
sve djeve ogrliše prije muža jedno dijete nerođeno
— da im bude blagoslovljeno!
sve bake zapretaše vatru starim pričam novijih vremena.
— da im bude blagoslovljeno!
svi neženje posiniše po jednoga mališa u otkupljenju vječnoga danka
— da im bude blagoslovljeno!
svi djedovi pozaspaše mirno u vidiku roda obnovljena
— da im bude blagoslovljeno!
I onda svima bi oprošteno, svima sve i do vijeke blagoslovljeno u ime Majke Hrvatske, koja izbavi od Moloha Iruda — Boga Rata
— mučeničku djecu otaca mučenika.
(Hrvatska njiva, Zagreb, 6. srpnja 1918, 452)

Povorke gladne djece koje su potkraj prvoga svjetskog rata išle s krša u domove ratara u ravničarskoj Hrvatskoj, milosrđe, svijest o jedinstvu i uzajamnosti u jednom od mnogih hrvatskih tragičnih trenutaka potaknule su poneseno, patetičko pero gospara Iva da napiše ovu narodno svjesnu i rodoljubnu pjesmu u prozi. U spomen hrvatskim nedaćama iz petog evanđelja. Našeg, po svima nama.

ZRINSKO-FRANKOPANSKA OBLJETNICA

U rodnom mjestu Petra Zrinskoga

Svečano u Vrbovcu

I rodno mjesto hrvatskoga bana Petra Zrinskoga, Vrbovec, nije izostalo u nizu hrvatskih gradova i manjih mjesta koji su, skromno ali svečano, obilježili tristotu obljetnicu pogibije hrvatskih velikana. Trodnevnu svečanost priredili su Hrvatsko kulturno-umjetničko društvo »P. Zrinski«, Sportsko društvo »Zrinski« i Narodno sveučilište u tome mjestu. Poznati PIK »Vrbovec« bio je pokroviteljem ove svečanosti koja je održana od 4. do 6. lipnja. Osim svečane akademije održana su sportska takmičenja, a Narodno kazalište »August Cesarec« iz Varaždina na ljetnoj je pozornici izvelo Strozzijevu dramu »Petar Zrinski«. Trećeg dana proslave od rana su se jutra Vrbovcem čuli zvuci budnicâ; nakon komemorativne svečanosti ispred stare vrbovačke kule, u kojoj je ugrađeno poprsje bana Petra, u kulturno-umjetničkom programu sudjelovali su KPD »Zrinski« iz Čakovca, Ogranak »Seljačke sloge« iz Preloga i »P. Zrinski« iz Vrbovca. U poslijepodnevnim satima održana su sportska takmičenja, a nakon njih narodno veselje.

Osnovan ogranak Matice hrvatske u Makarskoj

U prepunoj dvorani kina »Partizan« u Makarskoj je 5. lipnja ove godine održana Osnivačka skupština Ogranka Matice hrvatske. Skupštini su prisustvovali predsjednik Skupštine općine Makarska Ivo Srzić, te predsjednici Općinske konferencije SK i SSRNH. Pošto su djevojke, odjevene u nošnje južne Hrvatske, uručile gostima i radnim članovima Matice hrvatske cvijeće, u dvoranu su ušli mladić i djevojka noseći platneni transparent s natpisom »Hrvatska je samo jedna, a mi smo dio nje«. Bio je to pozdrav Ogranka iz Omiša Osnivačkoj skupštini u Makarskoj.

Najprije je zbor makarske Osnovne škole »Vid Mihaljević« otpjevao hrvatsku himnu, a zatim je uvodnu riječ održao predsjednik Inicijativnog odbora za osnivanje Ogranka Matice hrvatske u Makarskoj Frano Glavina, koji je između ostaloga rekao:« . . . Stiješnjen uz Biokovo i na Biokovu, omeđen Cetinom i Neretvom, ovaj je kraj predstavljao Hrvatsku u malom, Hrvatsku sa svom njenom patnjom, tmorom i nadom. Ove vrletne gudurine i vrtače, vale i sike, poškropljene krvlju u tolikim bitkama za održanje, u težnji Biokovca da u miru gradi brodove i sadi masline, i upravo to slobodoljublje, koje je uvijek isključivalo nasilje prema drugima, našeg je čovjeka činilo i čini samosvjesnim povijesnim subjektom. . .«

Ako danas pročitamo govor koji je, upravo u ovoj istoj prostoriji, svojim biračima izrekao Mihovil Pavlinović 22. listopada 1873, onda se čitav njegov sadržaj može svesti na riječi koje je ovih naših dana izgovorio Miko Tripalo: »Nacionalna državnost, to je izraz prava hrvatskog naroda na svoju državu, jer hrvatski narod nema nigdje na kugli zemaljskoj mjesta da stvori svoju državu ovim ovoga ovdje.'«

U ime središnjice Matice hrvatske skupštinu je pozdravio akademik Jakša Ravlić, počasni član Matice hrvatske i njen dugogodišnji predsjednik. Skupštinu je, zatim, u ime općinskih društveno-političkih organizacija pozdravio Zvonko Hrabar, predsjednik Općinske konferencije SK. Pozdrave Matice hrvatske iz Metkovića izručio je Vladimir Pavlović, iz Imotskog Marko Livajić, a iz Omiša Ivan Bekavac. Pozdravi i želje iz Osijeka, Đakova, Donjeg Miholjca, Virovitice, Iloka, Zaprešića popraćeni su pljeskom skupštinara. Od otkrića spomenika Kačiću u Makarskoj 1890, ovdje nije bilo takva kontakta između hrvatskog sjevera i juga. Za predsjednika Matice hrvatske u Makarskoj Skupština je jednoglasno izabrala Frana Glavinu, za njegova zamjenika Matu Bašicu, za tajnika Kseniju Franić, a za gospodarskog tajnika Lenjina Nemčića.

Sa skupštine je upućeno pozdravno pismo drugarici dr. Savki Dabčević-Kučar.

U svečanom dijelu programa sudjelovali su učenici Srednjoškolskog centra »Mihovil Pavlinović« iz Makarske i poznata klapa »Srdela«.

Predstavnicima susjednih ogranaka Matice hrvatske uručen je »Makarski zbornik«, koji je upravo izašao iz tiska, a sadrži materijale znanstvenog skupa o Makarskoj i Makarskom primorju što je, pod pokroviteljstvom JAZU, održan u rujnu 1969.

U okviru programa Skupštine položen je vijenac na spomenik Andrije Kačića Miošića, a gradska je glazba održala koncert u čast Matice hrvatske.

P. C.

Primošten

Na zboru što je održan 2. svibnja 1971. u Primoštenu jednoglasno je podržan prijedlog inicijativne grupe zagrebačkih studenata Primoštenaca da se osnuje stalno sjedište Matice hrvatske u Primoštenu.

Na zboru se okupilo oko 300 ljudi, a šezdesetak se već tom prigodom učlanilo u Maticu hrvatsku.

Bilo je govora o Hrvatskom sveučilištu danas, o smjernicama X. sjednice CK SKH, o društveno-političkim i gospodarskim zbivanjima u Hrvatskoj, o osnivanju studentskog kluba Primoštenaca u Zagrebu.

Zbor je dao punu podršku politici što je zacrtana X sjednicom CK SKH. Odlučno su osuđene sve provokacije i napadaji na vodstvo Hrvatske.

I. B.

KRATKE VIJESTI

Sve veća prisutnost Matice u zadarskoj sredini

U posljednje se doba u Maticu hrvatsku u Zadru učlanilo više od pet stotina članova. Ali Matica hrvatska nije samo sve aktivnija u kulturnom i u društvenom životu Zadra nego i u životu njegove okolice. Ovih je dana osnovano povjereništvo u Poličniku, gdje se okupio velik broj tamošnjih žitelja i društveno-političkih, kulturnih i drugih javnih radnika iz Zadra i Nina, te susjednih mjesta. Povjereništva će se baviti razvijanjem i oživljavanjem kulturnog života u svome mjestu, radit će na otvaranju seoskih knjižnica i čitaonica, a organizirat će tečajeve za opismenjavanje, različne priredbe, nastupe umjetnika, predavanja znanstvenih radnika i zdravstvenih stručnjaka i dr. Posebno će se brinuti o mještanima koji privremeno borave u inozemstvu. O ozbiljnosti tog problema govori podatak da se gotovo polovica od ukupno oko tri tisuće žitelja Politička nalazi u inozemstvu. Imenovani su, nadalje, Matičini povjerenici u Sukošanu, Preku, Novigradu, Škabrnji, Vrsima, Posedarju, te u poduzeću »Vlado Bagat«. U Bibinjama, na domaku Zadra, nedavno je stvoren Inicijativni odbor za osnivanje povjereništva. Odlučeno je da se osnivačka skupština održi u nedjelju, 13. lipnja o. g. Očekuje se da će se tijekom lipnja osnovati ogranci Matice hrvatske u Ninu i u Biogradu i povjereništva u većim mjestima na širem području Zadra.

M. V.

Požega i Gospić surađuju

13. prosinca prošle godine otkrivena je u Gospiću spomen-ploča velikom hrvatskom slikaru Miroslavu Kraljeviću, na njegovoj rodnoj kući, a u povodu 85. godišnjice rođenja. U toj je prilici Matica hrvatska iz Požege pomogla Matici hrvatske u Gospiću, jer je Miroslav Kraljević po muškoj lozi Požežanin i u Požegi je djelovao kao slikar. Suradnja između Požege i Gospića u vezi s proslavom Kraljevićeve obljetnice obilježena je i na spomen-ploči, pa na njoj piše da ju je podigla Matica hrvatska Gospića i Požege,

2. lipnja ove godine pružila se ponovno prilika za suradnju između Požege i Gospića, i to opet u vezi s Miroslavom Kraljevićem. Na kući gdje je Kraljević u Požegi imao atelje otkrivena je spomen-ploča s umjetnikovim reljefom, a ploču su također zajednički podigle Matica hrvatska iz Požege i Gospića.

Postoji lijepa mogućnost da se ova suradnja nastavi. Hrvatski književnici Vid Došen i Joso Krmpotić podrijetlom su Ličani, a djelovali su u Slavoniji. Vid Došen bio je profesor teologije u Požegi. Načelno je već postignut sporazum između Požege i Gospića da se pronađe najzgodniji oblik kako vi ova dva tih književnika koji su svojim radom u ogranka zajednički obilježila djelovanje razdoblju prosvijećenosti povezali Liku i Slavoniju.

I. D.

Slavonski Brod

Matica u selima Brodskog Posavlja

Tijekom svibnja članovi-radnici Matice hrvatske iz Slavonskog Broda organizirali su niz skupova u selima brodskog Posavlja. Grupa predvođena nastavnikom Josipom Prudeusom a u sastavu: Ivana Petrić, Toni Bartek, Mladen Alinjak i Vladimir Letinić održala je književne priredbe u Sibinju, Oriovcu i Slavonskom Kobašu. Najuspjelija je bila u Kobašu, gdje je o ulozi Matice hrvatske govorio Josip Prudeus.

Grupa u sastavu: Stanislav Milošić, Davorin Perković, Vinko Bebek, Božica Brljević i Slavko Mirković održala je književne priredbe u Sikirevcima, Donjim Andrijevcima i Garčinu. Oko 300 mještana Sikirevaca došlo je da čuje članove Matice, a seosko folklorno društvo izvelo je i mali program.

Ovi skupovi u selima brodskog Posavlja iskorišteni su ujedno za izbor povjerenika Matice hrvatske i proširenje njezina članstva.

S. M.

Senj

Slično kao i u drugim gradovima i mjestima u SR Hrvatskoj, tako je i u Senju pokrenuta inicijativa da se osnuje sjedište Matice hrvatske, gradu koji je uvijek bio svijetla točka u povijesti hrvatskoga naroda u kulturnom i u političkom pogledu. Za tu se akciju pokazala potreba jer Senj, unatoč svojim kulturnim tradicijama, kulturno stagnira. Nekad kulturno središte svoga kraja, danas je Senj provincija.

Sa žaljenjem se mora utvrditi da za tu inicijativu nema u svih razumijevanja, iako ju je najveći dio senjske javnosti najtoplije pozdravio. O tome svjedoči podatak da se u cigla dva dana u Maticu hrvatsku učlanilo preko 200 članova.

Ogranak Matice hrvatske u Senju bit će prvi Matičin ogranak na području od Rijeke do Zadra. Matica će hrvatska u Senju osigurati stalnu kulturnu djelatnost. Ali kako će sve to uspjeti, ne ovisi o pojedincima koji su pokrenuli ovu inicijativu, već o tome hoće li je senjska javnost podržavati kao do sada.

I. M.

Osijek

Od dobrovoljnih prinosa ubranih za ulaznice za svečanu predstavu Zajčeve opere »Nikola Šubić Zrinski« (kojom je, uz uvodnu riječ akademika dra Ivana Supeka, obilježena 300. obljetnica pogibije Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana) i od članarine naglo rastućeg broja članstva MH (u času dok ovo pišemo 2.100) Upravni je odbor Matice hrvatske u Osijeku odlučio da za tunel kroz Učku odvoji 250.000 st. dinara. istu toliku svotu za auto-cestu Zagreb — Split, a za izgradnju Doma Matice hrvatske u Đakovu 100.000 st. dinara.

I. S.

KOMEMORACIJA STJEPANU RADIĆU

U petak, 11. lipnja o. g., održana je Svečana sjednica Upravnoga odbora Matice hrvatske u Zagrebu u spomen Stjepanu Radiću, prigodom stote obljetnice njegova rođenja.

Upravni je odbor Matice hrvatske istoga dana položio vijenac na grob Stjepana Radića na Mirogoju. Prof. dr Ljudevit Jonke, predsjednik Matice hrvatske, i prof. dr Ivo Frangeš, predsjednik Društva hrvatskih književnika, tom su prigodom govorili o ulozi i značenju političkog i književnog rada Stjepana Radića u novijoj hrvatskoj povijesti.

IN MEMORIAM

16. travnja 1971. umro je profesor Vjekoslav Župančić povjerenik Matice hrvatske u Novoj Gradiški. Neumoljiva smrt prerano je otrgla iz naše sredine divnog čovjeka, velikog borca za progres, iskrenog komunistu i velikog sina domovine.

Životni put pokojnog Vjekoslava Župančića bio je težak i trnovit. Rođen je 4. rujna 1928. u siromašnoj radničkoj obitelji. Svoj revolucionarni rad započinje već u petnaestoj godini života. Težak i trnovit put ilegalca prekinula je izdaja, te je u logoru u okupiranom Beogradu proveo godinu dana. 1944. godine uspio je prijeći na oslobođeni teritorij, te pristupa i bori se u jedinicama NOV-e.

Nakon rata završava gimnaziju, a zatim studira na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od 1961. do 1966. radi kao direktor, a kasnije, do početka teške bolesti, kao profesor gimnazije u Novoj Gradiški. Poznajemo ga kao dragog prijatelja, savjesnog profesora i odlučnog direktora koji u svojim stavovima nije mislio na osobni položaj, nego je uvijek bio za beskompromisnu borbu protiv nepravde i u nju je ulazio svim žarom svog poštenog ljudskog bića. Nosio je u sebi čistu ljubav prema čovjeku i zato je njegovo srce uvijek bilo otvoreno za patnje drugih.

Iako teško bolestan, do posljednjg trenutka, radio je na širenju ideja Matice hrvatske i iskreno se radovao skorom osnutku Odbora u Novoj Gradiški. Taj dan, na žalost, nije dočekao.

Brojni članovi Matice i njegovi štovatelji zadržat će ga u vječnom sjećanju.

UPRAVNI ODBOR MATICE HRVATSKE
NOVA GRADIŠKA

karte na stol

Od 400 milijardi – Hrvatskoj 4 milijarde!

Na II. susretu diplomiranih ekonomista Fakulteta ekonomskih nauka, što je održan od 10. do 12. lipnja 1971. u Zadru, naš poznati financijski ekspert profesor Marijan Hanžeković s ogorčenjem je upoznao skup s činjenicom da je Narodna banka u posljednje tri godine povećala kredite poslovnim bankama za 400 milijardi starih dinara, a da su od toga banke u Hrvatskoj dobile 4 milijarde.
Iznenađenom skupu (svi iznenađeni bili su diplomirani ekonomisti!) Hanžeković je spontano ponovio: »Da, od 400 milijardi, banke u Hrvatskoj dobile su 4 milijarde.«
Očekujemo da će Narodna banka Jugoslavije ipak o ovome nešto reći javnosti.

Poštenje i naivnost koji to nisu

Kada smo onomade, u 5. broju »HT«-a, pisali o Stipi Proliću, narodnom zastupniku u hrvatskom Saboru (iz Sinja), pohvalili smo ga poradi njegova političkog poštenja. Naime, naš Stipe je svojedobno, zbog neslaganja s pripremanim promjenama u našem unutrašnjem uređenju (ustavnim amandmanima) i općim društvenim kretanjima u nas (posebice u Hrvatskoj), bio podnio ostavku na svoj zastupnički položaj. Kako su se, u međuvremenu, zbile neke stvari (Brijuni, Titovi, govori, Kongres samoupravljača, XX. sjednica CK SKH, itd.) kojima je najavljeno brže provođenje onoga (amandmana i inog) s čime se naš Stipe ne slaže i zbog čega je ranije podnosio ostavku, »on« je sada »odlučio« da ostavku povuče!? Njemu su, pri tome, i njegovu jasno izraženom centralističko-unitarističkom konceptu, dali podršku još neki NARODNI (sic!) zastupnici iz Hrvatske (D. Smoljanović, I. Antunović).
I sad, što da se kaže? Očevidno imamo posla s poštenjem i naivnošću koji to nisu. Nikoga ne treba unaprijed hvaliti (odmah se »pokvari«!). Nije važan prvi dojam, nego posljednji.
Riječ ima narod kojega takvi zastupnici »zastupaju«.

»DOGOVOR«

Rasprava i dogovori kako da se popunjava povećana druga nogometna liga »Sjever« trajali su punih šest mjeseci. Prijetila je opasnost da se zbog toga odgodi proširenje lige na 18 članova
Naime, dok su se prethodnih godina novi članovi ove lige dobivali ravnopravnim natjecanjem prvaka slavonske, vojvođanske, srpske i tuzlanske zone, novi (predlagani) način nije zadovoljavao predstavnike slavonske i tuzlanske zone.
Ovih dana »sporazum« je konačno postignut. Povećanje lige »Sjever« obavit će se tako da u ligu ulaze izravno prvaci srpske i vojvođanske lige, dok bi se treći predstavnik dobio kvalifikacijskim natjecanjem prvaka slavonske i tuzlanske zone.
Ako ovaj način popunjavanja lige »Sjever« zadovoljava Nogometni savez Hrvatske i Nogometni savez Bosne i Hercegovine, pitamo se kakav je tek bio prijedlog zbog kojega se sporilo šest mjeseci? Što se tiče hrvatskih sportskih interesa, očito je da ih je netko — proigrao.

Ima ih i koji ne znaju!

U hrvatskom je narodu toliko jaka legitimistička tradicija da se od predstojećih ustavnih promjena, napose od hrvatskog ustava, očekuje mnogo više nego što će se i što se uopće samim ustavom može postići. Ustav je istom preduvjet za rješavanje određenih socijalnih i nacionalnih pitanja. U okviru rasprave o novim ustavnim osnovama društvenoga života u SR Hrvatskoj i u SFR Jugoslaviji, o ustavnim se pitanjima mnogo govori i piše. Ali se to ne čini uvijek obzirno i odgovorno, tj. tako da se ne bi unosili i neki nepotrebni elementi zabune u javnosti, koja s neobičnom osjetljivošću prati i sudjeluje u raspravama o ustavnim pitanjima.
U »Vjesniku« od 5. lipnja o.g. Dražen Jambrović piše o republičkim ustavima, o tome kakvi bi oni trebali biti i kada će se donijeti. O Ustavu SR Hrvatske napose piše pod naslovom »SR Hrvatska: I nacionalna himna?«. No o temi nacionalne himne u tom se članku kaže samo ovo: »Dosadašnja rasprava o ustavnim amandmanima sugerirala je da se ustavom utvrdi i himna SR Hrvatske«. Ako je Dražen Jambrović htio time reći da se s obzirom na pitanje hrvatske nacionalne himne nalazimo u nultoj situaciji, tj. da nje još nema, i ako je, shodno tome, mislio da je istom treba »utvrditi«, onda moramo svakako reći da se ne slažemo s njime, što i ne bi bilo važno kad ne bismo bili sigurni da se i hrvatski narod ne može složiti s tezama koje njegove svetinje stavljaju pod upitnik. Hrvatski se narod već odavna plebiscitarno izjasnio za svoju nacionalnu himnu — »Lijepu našu . . .«, pa napisi u kojima se to pitanje postavlja na neodređen način, kako to čini Dražen Jambrović, unose veliku zabunu u našu javnost, koja toliko očekuje od predstojećih ustavnih promjena.

Drugu Mirku Čanadanoviću, predsjedniku Pokrajinskog komiteta SK Vojvodine

Drugu Mirku Čanadanoviću, predsjedniku Pokrajinskog komiteta SK Vojvodine
U intervjuu u »Vjesniku« od 30. svibnja izjasnili ste se za slobodu jezičnog izražavanja svakog naroda koji živi u SAP Vojvodini.
O jezičnoj praksi u Vojvodini nakon oslobođenja čitamo u »Hrvatskoj riječi« br. 38 iz 1953 godine: »Još od 1945. u svim osnovnim školama, gdje je većina djece Hrvata, nastava se vodila na hrvatskom jeziku, sa udžbenicima iz NR Hrvatske, i počimalo se sa latinicom«. U subotičkoj gimnaziji, pak, bila su osnovana tzv. ijekavska odjeljenja.
Kasnije je, međutim, ta praksa bila ukinuta: valja li očekivati, poslije Vaše izjave, da će biti obnovljena?

Dominirajuća »mucavost«

Mnogi izvjestitelji s Devete sjednice Saveza studenata Jugoslavije, nedavno održane u Novom Sadu, s izvjesnim čuđenjem i ironijom zabilježili su riječi člana hrvatske delegacije Stjepana Sučića koji je rekao: »Prosvjedujem i tražim objašnjenje što se izlaganja ne prevode i na hrvatski jezik«. Nakon kraće konsternacije Sučiću je odgovoreno da je to stvar domaćina.
Međutim, kako u Vojvodini žive pripadnici dvadesetak različitih naroda i među njima tri izrazito jake etničke skupine na što je Stjepan Sučić upozorio, njega nije zadovoljio ovaj lakonski odgovor, pa je pitao koji je to »jezik domaćina«. Odgovorio mu je Vitomir Bataković, član vojvođanskog Saveza studenata. Jedni izvjestitelji tvrde kako je Bataković rekao, da je to jezik koji dominira, drugi, da je to jezik koji prevladava, treći, da je to jezik najbrojnije etničke skupine. Bilo kako bilo, Bataković je zaključio da je jezik domaćina — srpskohrvatski.
Za Batakovića i slične znalce u jezičnim pitanjima time je problem bio riješen, pa se nitko nije našao ponukanim, da hrvatskoj delegaciji dade ispriku poradi nepoštivanja ustavnih načela o ravnopravnosti jezika. U daljnjem tijeku sjednice primijećeno je da »vrsni« prevoditelji s jezika koji dominira na jezike koji ne dominiraju nešto zamuckuju i da ne znadu prevesti pojedine riječi. Ustanovilo se da su za tu dominirajuću mucavost »krivi« hrvatski delegati. Oni su, naime, govorili tečnim hrvatskim jezikom.

Samo »tehničke teškoće«?

Tradicionalni teniski turnir u Opatiji, koji već treću godinu za redom nosi naslov MEĐUNARODNO PRVENSTVO HRVATSKE, okupio je i ove godine nekoliko vrlo poznatih teniskih imena iz zemlje i inozemstva. Tu, prema trenutnoj situaciji, najjaču međunarodnu priredbu ne samo u Hrvatskoj već i u Jugoslaviji, podržavali su dosad svesrdno i hrvatski i, djelomice, jugoslavenski tisak, kao i zagrebački radio i televizija. Na taj način podupirani su zajednički napori opatijskih organizatora i Teniskog saveza Hrvatske da se tom turniru pribavi što veća popularnost i značaj.
Nažalost, ove godine izostala je podrška zagrebačke televizije, iako su predstavnici organizatora još prije tri mjeseca najavili svoju priredbu, a i neposredno prije turnira dobili obećanje da će Televizija prenositi dva posljednja dana natjecanja. Zbog toga što nije bilo prijenosa nisu prikraćeni samo gledaoci, koji bi na svojim ekranima mogli promatrati zaista kvalitetan tenis, nego i organizator koji je zbog toga imao velike propagandne i materijalne štete, a time i teniski sport u cjelini. Televizijski prijenos iz Opatije izostao je iz nama neshvatljivih razloga. To ne možemo protumačiti drukčije nego nerazumijevanjem urednice sportske redakcije Televizije Zagreb Milke Babović, kao što ne možemo prihvatiti ni obrazloženje da se radilo samo o tehničkim teškoćama.
Dužni smo to reći jer smatramo da je Međunarodnom prvenstvu Hrvatske na taj način nanesena nepravda i šteta, kao i zato jer smo bili uvjereni da podrška i pomoć u našem nastojanju treba u prvom redu doći iz naše sredine.
(Skraćeno saopćenje Teniskog saveza Hrvatske koje nisu htjele objaviti ni jedne naše novine — op. »HT«-a!)

HOĆE LI PRESTATI IZLAZITI BIBLIOTEKA »PET STOLJEĆA HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI«?

O značenju biblioteke i o prilikama u kojima se našla govore urednici

KRSTO ŠPOLJAR

tajnik uredništva biblioteke

Apel hrvatskoj javnosti

Nakladni zavod Matice hrvatske i Izdavačko poduzeće »Zora« osnovali su 1961. godine Urednički odbor biblioteke »Pet stoljeća hrvatske književnosti«, koji je u toku godine sastavio nacrt ove edicije. Naredne godine izdavači su objavili prvo kolo od 12 knjiga ove reprezentativne kolekcije.

Zamisao Uredničkog odbora usmjerena je da u 120 svezaka predstavi značajna i značajnija djela i njihove autore s područja hrvatske književnosti od njezinih početaka pa sve do naših dana. Da bi se naglasila kompaktnost, cjelovitost i nedjeljivost procesa, svako je kolo od dvanaest knjiga izbor iz djela stare, starije i novije hrvatske književnoti.

Kontinuitet i zajedništvo hrvatskog književnog stvaralaštva

S predgovorima, bibliografijama i uredničkim napomenama iz pera najeminentnijih hrvatskih kritičara, književnih povjesnika i književnika, ova biblioteka donosi u širokom izboru odabrana djela naše usmene i pismene književne baštine kao i značajna djela suvremenog stvaralaštva, te važnije tekstove naše književne historiografije. Ističući u prvome redu neraskidivi kontinuitet hrvatske književne riječi kroz stoljeća bez obzira jesu li umjetnička djela u kojima se ona izražava nastala na čakavskom, kajkavskom ili štokavskom jezičnom području, ova biblioteka, zasnivajući izbor pisaca i njihova izabrana djela upravo na takvoj različitosti i lingvističkih oblika, potvrđuje zajednički stvaralački medij hrvatske književnosti uza svu različitost krajeva i razdoblja koji su obilježili njihov književni izraz. U tom smislu, odražavaju opće stanje stvari u životu u kulturi Hrvata, u ovu su kolekciju uvrštena i djela onih pisaca koji su stvarali na latinskom jeziku, a izražavali su duhovna kretanja Hrvatske svog vremena.

Nastojalo se da svaki pojedini pisac bude prikazan najznačajnijim djelima u onim književnim radovima gdje je to dopuštao estetski i književni kvalitet: ponekad su stanovita ograničenja uvjetovana skučenim prostorom i predviđenim opsegom biblioteke. Posebna je pažnja usmjerena na izvornike, originale, prva izdanja ili ona redigirana od samih autora, pa je ova biblioteka ispravila niz ustaljenih pogrešaka što su se prenosile iz jednog izdanja u slijedeća; također, pojedini suvremeni pisci za ovo su izdanje definitivno redigirali i priredili ona djela što su uvrštena u našu biblioteku.

Do sada: 96 knjiga, 38.876 stranica i preko 12 milijuna riječi

Biblioteka obuhvaća djela i autore od početaka hrvatske književnosti, dakle započinje prilozima iz vremena iz kojeg nam nisu poznata imena pojedinih autora i prema tome nekoliko stoljeća prije nego što pokazuje naslov ove kolekcije, a završava piscima rođenim 1905. godine. Urednički odbor i izdavači u okviru financijskih mogućnosti predviđaju i nastavak kolekcije i nakon izlaska planiranih 120 knjiga, te će se u tom slučaju nastojati da se u narednim izborima (u dva ili više kola) ne mimoiđu i značajniji autori i književne pojave najnovijeg stvaralaštva.

Uključujući VIII kolo, koje izlazi iz tiska polovicom ove godine, do sada je objavljeno 96 knjiga na 38876 stranica s oko 12,712.450 riječi, i to u sveukupnoj tiraži od 1.080.000 primjeraka. U okviru ovog impozantnog opsega kakav još do sada kroz svu svoju nakladničku povijest nije zabilježila hrvatska izdavačka djelatnost, obrađeno je 263 književnika u širem antologijskom izboru, objavljeno 139 djela (ili njihovim fragmenata) iz starije hrvatske anonimne književnosti i 738 tekstova iz Hrvatske usmene narodne književnosti. Na priređivanju tekstova i proučavanju književno-estetske vrijednosti pojedinih pisaca i njihovih ostvarenja sudjelovali su kao urednici, priređivači, komentatori i lektori 56 književnika, književnih povjesnika i znanstvenih radnika, te 33 slikara i ilustratora koji su za ovu ediciju nacrtali 960 vinjeta i ilustracija. Sami predgovori iznose oko 120 autorskih araka, što bi, kad bi se skupili na jednom mjestu, predstavljalo impozantnu povijest hrvatske književnosti u cjelini, od njezinih početaka do danas. Ništa manje ne bi obuhvaćao ni rječnik — tumač pojedinih izraza i fraza što su se kroz stoljeća utkale u živo izražajno tkivo hrvatske književnosti i hrvatskog književnog jezika.

Izdanja biblioteke »Pet stoljeća hrvatskih književnosti« ujedno su i najjeftinije knjige na cijelom jugoslavenskom izdavačkom tržištu. Prodajna cijena knjiga prvih pet kola (u svakom po 12 knjiga, s prosječnim opsegom od 30 tiskanih araka po svesku, u luksuznoj opremi s uvezom u punom platnu i zlatotiskom, te ovitkom u dvije boje) samo je 20 dinara po pojedinom primjerku, a pojedini svezak VII. kola stoji čitaoca 33 dinara i 30 para.

Pred obustavom tiskanja

No ovaj golemi izdavački pothvat ima i svoje naličje, koje danas prijeti da ovaj izdavački pothvat hrvatske nakladničke djelatnosti ostane vječnim torzom.

Pomanjkanje dugoročnih kredita i vrlo oskudno sudjelovanje onih društvenih faktora koji bi na srcu i umu trebali imati probitke hrvatske kulture — ta učestala naša nebriga, da nas izdavače i članove Uredničkog odbora stavlja pred neumitnu činjenicu obustavljanja daljnjeg tiskanja biblioteke »Pet stoljeća hrvatske književnosti«.

O financijskoj sudbini ove biblioteke navodimo za ilustraciju podatke za VII. kolo. Cijena pojedinog primjerka iznosi 33 dinara i 30 para. Od toga za akvizitere i provizije knjižarama otpada 8 dinara i 30 para, a tu je svotu nakladnik dužan isplatiti odmah po dostavi zaključnice, dok još nije pristigla ni jedna rata otplate (činjenica je da se 80% izdavačke djelatnosti plasira kreditiranjem čitaoca na najmanji rok od 12 mjeseci); troškovi tiskare iznose 10 dinara po primjerku, 2 dinara otpada na autorske honorare, 7 dinara troškovi su uredništva i pripremnih radova, 1 dinar i 40 para poštarina i distribucija — što sve iznosi, kao neposredni troškovi proizvodnje, 28,70 dinara. Za podmirenje kratkoročnih kredita, upravno-prodajnu režiju, stanarinu, administraciju, reklamu, te obavezne i ne male doprinose društvu ostaje 4,60 dinara po primjerku. Kod prethodnih kola ove biblioteke, gdje je prodajna cijena niža za 40%, 6 dinara od 20 mogućih pripada akviziterima i knjižarama. Društvena pomoć u obliku dotacije za pripremne radove za VIII. kolo iznosi 2 dinara, a u prijašnjim kolima ta se pomoć kreće u skromnom rasponu od jedan dinar do dinar i dvadeset para.

Apel hrvatskoj javnosti

Ne smatramo da izlaz iz ove situacije potražimo u znatnom povećanju prodajne cijene, što bi po logici komercijalnih odnosa nedvojbeno rezultiralo smanjenjem naklade, a u neizbježnoj zavisnosti tog zatvorenog kruga prodajne cijene i količine slijedilo bi ponovno drastično povećanje prodajne cijene. Nastavak opstojanja i konačno realiziranje plana biblioteke »Pet stoljeća hrvatske književnosti« nesumnjivo je i u potrebi da se obnove rasprodana izdanja prva tri kola (36 knjiga), što je izdavačima nemoguće bez dugoročnijeg kreditiranja s najmanjom mogućom svotom od 2.000.000 novih dinara.

U tom smislu ovaj apel hrvatskoj javnosti, društvu i njegovim predstavničkim tijelima neće biti, nadajmo se, podudaran poznatoj elegiji Pavla Štoosa nad grobom pisca i nakladnika Tome Mikloušića, objavljenoj točno prije 140 godina pod značajnim naslovom »Glas kričečega vu pušćini horvatskoga slovstva«.

RAFO BOGIŠIĆ

— ugrožena i suvremena nastava i studij

Osobita i nadasve važna jest uloga i funkcija koju biblioteka »Pet stoljeća hrvatske književnosti« vrši u nastavi hrvatske književne prošlosti na sveučilištu. Danas se studij starije hrvatske književnosti na filozofskim fakultetima i visokim školama ne može zamisliti bez ove biblioteke.

Drugi niz desetljeća, već čitavo stoljeće, studenti književnosti zapravo nisu imali mogućnosti da se upoznaju sa značajnim i prijeko potrebnim tekstovima svoje književne baštine. Izdanja JAZU i ona »ilirska« izdanja rijetkost su i predstavljena su tek u nekoliko knjižnica ili možda samo u Sveučilišnoj knjižnici. Prirodno je da na taj način nisu ni mogla biti studentima pri ruci. Novija, pak, obična, pojedinačna izdanja i antologije (ove posebno rijetke i oskudne) kretale su se u krugu već dobro poznatih i uobičajenih imena (Držić, Gundulić, Marulić), pa nisu ni približno zadovoljavala potrebe. Mnogi i mnogi vrijedni i značajni autori, mnoga djela koja su zapravo u samim temeljima pojedinih književnih tokova i vrsta nisu bila pristupačna studentima. Biblioteka »Pet stoljeća ...« mijenja situaciju.

Ne misli se pri tome samo na epohalne knjige o hrvatskom srednjem vijeku, zatim o latinistima, kajkavcima. U ovoj biblioteci, nakon ozbiljnog studija, upozorili smo na vrednote koje bi pri komercijaliziranoj i tužnoj »prosvjetnoj« politici teško bile narodu i studentima predočene. A kakva se vrijednost krije i kakvo značenje za hrvatsku književnost i kulturu imaju npr. Ranjinin zbornik iz 1507, Nikola Nalješković, Mavro Vetranović, Petar Zoranić, Martin Benetović, Antun Gleđević, Vid Došen, Mateša Kuhačević, Fran Krsto Frankopan, Vlaho Stulli, Tituš Brezovački, anonimne komedije i mnogi drugi književnici i književne pojave — može uočiti samo onaj kojemu je jasno da tisućugodišnje trajanje jedne književnosti nije i ne može biti shvaćeno ni objašnjeno samo pomoću Držića, Marulića i Gundulića, kao što se duh, jezik, književna motivacija, etika i moral, stil i stih Mažuranića i Šenoe ne mogu shvatiti ni objasniti bez onih koji su im prethodili.

Suvremena i jedino ispravna nastava i studij književnosti ne mogu se zamisliti bez trajnog i stalnog uvida u književne tekstove. Osim najnužnijih tekstova ova biblioteka donosi uvodne informacije, najnužnije bibliografske podatke i rječnik. Studenti starije hrvatske književnosti svoj posao danas mogu uspješno obaviti jedino pomoću biblioteke »Pet stoljeća hrvatske književnosti«.

BRATOLJUB KLAIĆ

— potvrditi se i na području umjetnosti

U istoj sam situaciji i kao LEKTOR i kao REKTOR. Jer i tamo u Akademiji kazališne i filmske umjetnosti, koju vodim — eto — godina će skoro, neprestano moljakamo Zajednicu za umjereno obrazovanje (ovo UMJERENO pišem namjerno, umjesto USMJERENO!) da nam povisi dotaciju, jer što se tiče kazališnog rada ide nam kako-tako, ali s filmom (dakle i s televizijom!) šepamo na sve četiri. Niti možemo angažirati potrebne ljude, jer ih nemamo čime platiti, niti se možemo kretati kako bi bilo potrebno u onom skučenom prostoru koji nam se nije ništa povećao, iako smo od uvođenja filma na Akademiju i u pogledu nastavnika i u pogledu studenata porasli za tri puta (da ne govorim o »tehničkom« prostoru!). A u pothvatu PET STOLJEĆA nisam doduše rukovodilac, ali se također osjećam skučen i bez perspektive. A ta perspektiva bila je zaista divna! Preuzeo sam rad u spomenutom pothvatu kao lektor, no ubrzo sam postao i komentator, tj. pisac najvećeg broja tumačenja nepoznatih riječi i pojmova (na kraju svake knjige). Tim radom mojim i nekih suradnika bio je urednički odbor toliko zadovoljan da je donesena odluka o posljednjoj knjizi edicije, u kojoj bi na jednom mjestu bio okupljen sav onaj golemi jezični i kulturnopovijesni materijal sadržan u komentarima. Što bi to značilo za sve nas, osobito za profesore, đake, studente, za čitaoce uopće, pa i za prevodioce, ne treba ni govoriti, a — da je mjesta — moglo bi se ilustrirati stotinama i tisućama primjera. I sada, kako čujem, ima sve to prestati, a da stvar bude tragičnija, upravo u času kad mi je u rad došao — Krleža.

Danas kad stojimo pred promjenom političkog položaja, mislim da se nova Hrvatska mora potvrditi i na području umjetnosti i znanosti. Ako ne, bit ćemo krivi sami sebi, već prema onoj staroj: »Perditio tua ex te ...«

IVO FRANGEŠ

— na grebenu neuvjerljivih financijskih teškoća

Nimalo neobično, rekli bi pesimisti: jedan se značajan i nadasve koristan pothvat, kolekcija Pet stoljeća hrvatske književnosti, našao u krizi. Krizi ne izdavačkoj, jer su izdavači — Matica hrvatska i Zora — i te kako voljni nastaviti započeti posao; krizi ne uredničkoj, jer urednici i dalje ispunjaju preuzete obveze; krizi ne suradničkoj, jer suradnici unatoč ponekad simboličnim honorarima i dalje dovršavaju knjigu po knjigu. Krizi ne tržišnoj, jer publika kupuje ta bogata i obilna kola (od kojih su posljednja već i prilično skupa,) i nema znakova da će njezino zanimanje prestati. Našao se u krizi novčanoj.

Ponovimo stoga još jednom činjenice izrečene više puta. Po zamašnosti programa, po bogatim predradnjama, po izvanredno korisnim rezultatima, ona je krupan događaj u povijesti hrvatske kulture. Potreba da se najznačajnija djela višestoljetne hrvatske književnosti okupe u jednom korpusu, želja da se svi vrijedni i zaslužni književni radnici, oni bez kojih se povijest hrvatske književnosti ne može prikazati u potpunosti, objave u stručnom izboru i organskoj povezanosti osjeća se već više desetljeća. Posebno je to važno u naše dane kad još uvijek ima pokušaja i nastojanja da se čitava razdoblja starije hrvatske književnosti učine dijelom procesa s kojim nemaju nikakve veze.

Zbog svega toga, upozorili smo već prije deset godina, kad je kolekcija pokrenuta, Pet stoljeća hrvatske književnosti predstavljaju pothvat koji prelazi izdavačke granice. Opsežne predradnje Uredničkog odbora pokazale su da je bilo potrebno još jednom, ovog puta u funkciji jasno određene kulturne, historijske i estetske problematike, postaviti delikatno i višestrano pitanje kriterija. Povijest hrvatske književnosti proces je koji se nije razvijao samo u okviru općih zakonâ koji vrijede za druge sredine i druge književnosti. Djelovanje drugih čimbenikâ, toliko naših i u isto vrijeme toliko odlučnih po značaj i smjer hrvatske književne povijesti, jedan je od krupnih problema hrvatske književne znanosti. U uvjetima kad se ta neophodna sinteza upravo počinje pripravljati, u kojima sve zakonitosti toga procesa još nisu ni istražene ni ustanovljene, Pet stoljeća hrvatske književnosti pretvaraju se u svojevrsnu povijest hrvatske književnosti. Štoviše, i sâm se naziv pokazao neadekvatnim. Jer koliko je god ispravno Marka Marulića smatrati ocem hrvatske umjetničke književnosti, toliko je upravo ova kolecija, već svojom prvom knjigom, pokazala da se počeci književne umjetnosti u Hrvata moraju pomaknuti dublje u prošlost.

I što sad? Zar da se ponovo, po našem starom običaju, ugasi jedna tako značajna edicija? Zar da se hrvatskom općinstvu kaže da nemamo ni snage ni volje financirati izbor najvrednijega što je hrvatska književnost stvorila tijekom stoljeća? Zar da po našim privatnim i javnim knjižnicama ostane osakaćena ona bijela kolekcija na koju smo, svaki put kad smo uzimali po koju knjigu iz nje, s ponosom ukazivali i govorili: to je književnost mojega naroda! I tko će onda smoći hrabrosti da se još jednom, poslije nas, obrati tom istom narodu, tom istom željnom čitateljstvu? Đaci, studenti, profesori, znanstveni radnici različitih strukâ, stranci i domaći, ukratko svi oni koje svojom estetskom vrijednošću hrvatska književnost povezuje u jednu obitelj, ne žele vjerovati da bi se ova značajna akcija mogla razbiti na grebenu financijskih teškoća kojima je pravo ime nebriga i nerazumijevanje.

VLATKO PAVLETIĆ

- sabiralište hrvatske samosvijesti i duha

Veliki kulturni pothvati mogući su pod uvjetom da budu poduprti s dva faktora: materijalnim sredstvima i subjektivnim stvaralačkim snagama. U njih treba mnogo i dugo ulagati prije nego se pokažu rezultati. Jedan od takvih pothvata bez sumnje je i izdavanje »Pet stoljeća hrvatske književnosti«. Zahvaljujući toj kolekciji hrvatski narod će prvi put imati prilike da postane potpuno svjestan dugog kontinuiteta svoje književnosti, pojedini dijelovi koje dosad ili nisu bili ocijenjeni i cijenjeni kako treba ili su čak ostali nepoznati. Zahvaljujući takvim kompletima kod kojih ništa ne smije ostati izvan pozornosti kritičara, historičara i čitalaca, djeluju kao otkrića i poznate stvari, jer dobivaju novo značenje u kontekstu cjeline, ali isto tako i poneka posve neočekivana otkrića znadu doći kao nešto što je bilo izvan svake sumnje, što je jednostavno moralo doći. Kao da se radi o nekim još nedovoljno poznatim ili potpuno nepoznatim elementima, kojih se svojstva unaprijed mogu predvidjeti. Zbog svega toga »Pet stoljeća hrvatske književnosti« nije samo antologija nego i historijski prikaz, ali i više od toga: sabiralište hrvatske samosvijesti i duha koji traje kroz stoljeća.

Kao i obično kod nas, preduvjet materijalnog faktora nije bio u onoj mjeri zadovoljen koliko bi to bilo normalno, čak ni na samom početku, kada su učvršćeni temelji ove kapitalne edicije. Ona je pokrenuta i s uspjehom je ostvarena u prvom svom dijelu zahvaljujući u velikoj mjeri subjektivnom faktoru, tj. entuzijazmu stručnjaka, povjesničara književnosti ili književnih kritičara, koji su bili pripravni na svaku moguću žrtvu. Rad na sastavljanju pojedinih svezaka bio je nerijetko pionirski posao; sastavljači su morali iznova utvrđivati gotovo sve elemente, tražeći i otkrivajući ne samo podatke o piscima i djelima nego također verificirajući autentični tekst u mnoštvu nepouzdanih izdanja s mnogo pogrešaka. Od početka je bilo jasno svima koji su pristajali da rade za »Pet stoljeća« da mogu računati jedino na kakvu-takvu moralnu satisfakciju koju će im dati jednog dana spoznaja da je pothvat u cjelini uspio zahvaljujući i njihovu udjelu. Problem honorara nije se zapravo nikada ni postavljao u prvom planu. No, takav ozbiljan posao nije moguće obavljati bez ulaganja, a kako se može točno utvrditi da je u posljednjih deset godina objektivna vrijednost honorara za takve i slične radove neprestano padala, danas smo se našli u situaciji da se veći dio honorara što ga sastavljači prime mora utrošiti za prikupljanje građe, prijepisa i ostalo. Ako je na početku pothvata bilo potrebno mnogo entuzijazma za koji su sastavljači dobili veoma skromnu nagradu, danas možemo govoriti o tome da raditi na nekom zadatku u sklopu programa »Pet stoljeća« znači biti najslabije plaćeni radnik u Jugoslaviji. Nekoliko aproksimativnih promatrača za određena djela pokazalo je da radni sat nije plaćen više od 5 dinara, ako se odbiju svi troškovi pripreme rukopisa.

Mislim da je krajnje vrijeme da se kaže kako za nastavak rada na ovom pothvatu više zaista nema dovoljno objektivnih poticaja, bez obzira na pripravnost pojedinaca da to shvate kao svoj kulturni zadatak. Morat će se nešto hitno poduzeti i osigurati sredstva za dovršenje ovog velikog pothvata, ali ne samo sredstva za pokriće tiskarskih troškova nego isto tako odgovarajuća sredstva za dostojnu materijalnu naknadu svim suradnicima u tom nezahvalnom poslu.

IVAN DONČEVIĆ

— književna riznica

Izdavački pothvat »Pet stoljeća hrvatske književnosti« (Zora i Nakladni zavod Matice hrvatske) ide, po skromnom mome mišljenju, u red najznačajnijih izdavačkih pothvata u Hrvatskoj poslije rata. U prvom redu zato što je hrvatska lijepa književnost u tom izdanju sabrana PRVI PUT u antologijskom izboru od Baščanske ploče do naših dana. Nadalje zato što je, također prvi put, hrvatska književnost u tom izdanju tretirana kao jedinstvena i nedjeljiva kulturno-nacionalna pojava (bez obzira na regionalne i dijalektalne razlike koje su naše katedre i naši školski programi tako dugo i tako tvrdoglavo podržavali ...). I još zato što se u tom izdanju zorno očituje kako ovaj narod, unatoč najstrašnijim nesrećama što su ga u njegovoj povijesti pogađale, ni jednog jedinog časa nije prestajao kulturno i umjetnički stvarati, i prema tome živjeti, i prema tome krčiti put u bolje svoje dane. Osim toga, objavljena su, i tako istrgnuta iz zaborava (za širi krug čitatelja), mnoga imena i mnogi tekstovi koji po svoj književnoj, kulturno-povijesnoj i etičkoj vrijednosti ne zaostaju za najvišim dometima koji su se u to vrijeme u Evropi postizali. Prema tome, za današnji naš kulturni život u usponu, za edukaciju, za nacionalnu samosvijest, književna riznica sabrana u »Pet stoljeća hrvatske književnosti« neosporna je činjenica koju bi valjalo istaći mnogo više no što je do danas istaknuta.

Ali, kao što se to redovito kod nas događa, daljnje izlaženje (poslije 96 svezaka od ukupno 120 — minimalni program, ili od 144 — maksimalni program) najedanput je dovedeno u pitanje. Izdavačka poduzeća Nakladni zavod Matice hrvatske i Zora po svom, tako reći prirodnom položaju u našoj stvarnosti mala su i siromašna poduzeća, koja su uz najveće napore i dosad jedva nekako vezala kraj s krajem. Kako pak gospodarski tokovi u našoj zemlji iz mjeseca u mjesec postaju sve nepovoljniji, to knjiga-roba pada u sve bezizgledniji položaj, jer se nalazi na posljednjem mjestu tzv. ljestvice potrošnih roba. Situacija je očito takva da bez intervencije društvene zajednice nastavak izdanja »Pet stoljeća« ne bi mogao biti doveden do kraja (čak ni minimalni program), jer sredstva koja su za to potrebna spomenuti izdavači nemaju niti objektivno mogu imati. Žalosno, ali tako je.

HRVATSKI TJEDNIK br. 10 / 18. lipnja 1971.